

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Eglė JOKUBAUSKAITĖ
Vadybos studijų programos studentė

ALTERNATYVAUS TURIZMO PLĖTRA LIETUVOJE

Magistro darbas

Šiauliai, 2013

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA

Eglė JOKUBAUSKAITĖ

ALTERNATYVAUS TURIZMO PLĖTRA LIETUVOJE

Magistro darbas
Socialiniai mokslai, Vadyba (N200)

Darbo vadovas:
doc. dr. Linas ŽALYS

Teigiū, kad magistro darbas, kurį teikiu Vadybos studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Jokubauskaitė, E. (2013). Alternatyvaus turizmo plėtra Lietuvoje: Vadybos magistrantūros studijų baigiamasis darbas / baigiamojo darbo vadovas doc. dr. L. Žalys. Šiaulių universitetas, Vadybos katedra, 75 p. (85 p.)

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjamos alternatyvaus turizmo plėtros galimybės Lietuvoje. Alternatyvaus turizmo idėja tampa labai populiari ir tuo pačiu tikslinga plėtoti. Lietuviškame turizmo terminų žodyne alternatyvus turizmas traktuojamas kaip turizmo rūšis, kuria siekiama mažinti neigiamą ir didinti teigiamą turizmo poveikį socialinei, kultūrinei bei fizinei aplinkai. Ryškiausiai veikiančios rūšys: kaimo turizmas, ekoturizmas, kultūrinis turizmas, socialinis turizmas, sveikatos (gydomasis) turizmas ir miesto turizmas.

Lietuvoje alternatyvus turizmas nėra populiarus, plačiausiai naudojamas tik kaimo turizmas bei nežymiai užčiuopiamos sveikatos (būtent kosmetinio) turizmo apraiškos. Kitos alternatyvaus turizmo rūšys lieka pamirštos ir neišnaudotos. Todėl magistro baigiamojo darbo tikslas yra, išnagrinėjus turizmo esmę, formas, kategorijas ir rūšis, ištirti alternatyvaus turizmo apraiškas ir jų plėtrą Lietuvoje. Alternatyvaus turizmo traktuotė, rūšys ir klasifikavimas reikšmingi siekiant prisidėti plėtojant naują tikslinę turistų rinką. Darbo objektas yra alternatyvus turizmas, darbo dalykas – alternatyvaus turizmo plėtojimas. Magistro baigiamojo darbo tikslas nuosekliai įgyvendintas sprendžiant tokius darbo uždavinius: ištirti turizmo esmę, formas ir kategorijas; išnagrinėti turizmo rūšis ir nustatyti alternatyvaus turizmo vietą turizmo sistemoje; atskleisti alternatyvaus turizmo plėtros kryptis; ištirti alternatyvaus turizmo plėtros galimybes Lietuvoje. Uždaviniams išspręsti panaudotos teorinė ir praktinė analizės, kurios atliekamos siekiant išanalizuoti turizmo formas ir kategorijas bei alternatyvaus turizmo vietą jose, alternatyvaus turizmo teorines sampratas, plėtros veiksnius, atskleisti alternatyvaus turizmo plėtros kryptis Lietuvoje. Keliamos dvi hipotezės: Lietuvos gyventojai nėra pakankamai informuoti apie alternatyvaus turizmo rūšis, kas neigiamai veikia alternatyvaus turizmo plėtrą; alternatyvaus turizmo plėtrą stabdo silpna Lietuvos turizmo teisinė bazė, informacinė sklaida.

Remiantis išanalizuota mokslinė literatūra ir atlikto tyrimo analizės rezultatais, paskutinėje darbo dalyje pateiktomis išvadomis, atskleidžiamos alternatyvaus turizmo rūšys teoriniu aspektu ir išskiriamos tos esminės rūšys, kurios gali būti plėtojamos Lietuvoje. Nustatomas vietinių turistų Lietuvoje informuotumas apie alternatyvų turizmą bei jo rūšis. Patvirtinama pirmoji ir antroji hipotezės. Alternatyvaus turizmo plėtros galimybės įvertinamos vietinių turistų Lietuvoje nuomonių ir patirties aspektu. Magistro baigiamajame darbe atsiribojama nuo turizmo paslaugas teikiančių organizacijų Lietuvoje veiklos analizės.

Jokubauskaitė, E. (2013). Alternative tourism development in Lithuania: Management Master's thesis / thesis supervisor doc. dr. L. Zalys. Siauliai University, Department of Management, 75 p. (85 p.)

SUMMARY

Master's thesis examines the possibility of an alternative tourism development in Lithuania. The idea of an alternative tourism is becoming a very popular and at the same time it is appropriate to develop. In the glossary of Lithuanian tourism, alternative tourism is seen as a type of tourism, which aims to reduce the negative and increase the positive impact of tourism on the social, cultural and physical environment. The most vividly functioning types are: rural tourism, eco-tourism, cultural tourism, social tourism, health (curative) tourism and urban tourism.

Alternative tourism is not very popular in Lithuania, the most widely used only in rural tourism and only slightly palpable health (namely cosmetic) tourism manifestations. Other alternative types of tourism remains forgotten and unused. Consequently the master's thesis is the examination of the essence of tourism, forms, categories and types that to explore alternative tourism development in Lithuania. The concept of alternative tourism, types and classification are important to contribute to the development of new targeted tourist market. The object - alternative tourism, labor thing - the development of alternative tourism. Master's thesis is consistently implemented by solving the following tasks: to explore the essence of tourism, forms and categories, to examine the type of tourism and alternative tourism place in the system of tourism, to reveal the direction of development of alternative tourism and to explore it in Lithuania.

The tasks used to solve theoretical and practical analysis, carried out in order to analyze the alternative tourism position in forms and categories of tourism, alternative tourism theoretical concepts, development, reveal the direction of development of alternative tourism in Lithuania. There are two hypotheses: the Lithuanian population is not sufficiently informed about the types of alternative tourism, what adversely affects the development of alternative tourism; the development of alternative tourism is a weak legal framework for the Lithuanian tourism information.

Based on the analysis of scientific literature and results of the study, also the conclusions from the last part of the work, were revealed the types of alternative tourism, which may be developing in Lithuania. Information obtained about a local tourists awareness of alternative tourism and its types in Lithuania. The first and second hypotheses is confirmed. Alternative tourism development opportunities valued by the local tourists opinions and experiences. Master's thesis may be influenced for the tourism service organizations activity analysis in Lithuania.

TURINYS

ĮVADAS	17
1. ALTERNATYVAUS TURIZMO TEORINIS PAGRINDIMAS	20
1.1. Turizmo esmė, formos ir kategorijos.....	20
1.1.1. Turizmo esmė	20
1.1.2. Turizmo formos, kategorijos ir rūšys	22
1.2. Alternatyvaus turizmo vieta tarp formų ir kategorijų.....	27
1.3. Alternatyvaus turizmo rūšys.....	32
2. ALTERNATYVAUS TURIZMO LIETUVOJE PLĖTROS TYRIMAS	48
2.1. Tyrimo metodologija ir organizavimas	48
2.2 Alternatyvaus turizmo poreikio atskleidimo tyrimo vietinių turistų nuomonių aspektu rezultatai ir jų apibūdinimas	51
2.3 Alternatyvaus turizmo rūšių reikšmės Lietuvoje tyrimo vietinių turistų nuomonių aspektu rezultatų analizė.....	57
IŠVADOS.....	66
REKOMENDACIJOS	70
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	72
PRIEDAI	78
1 priedas.....	79
2 priedas.....	84
3 priedas.....	86

SVARBIAUSIŲ MBD VARTOTŲ SAŲOKŲ ŽODYNĖLIS

Alternatyvus turizmas - (angl. *alternative tourism*) - dažniausiai reiškia alternatyvias turizmo formas, pabrėžia didesnę kontaktą ir savitarpio supratimą tarp šeiminių ir svečių, taip pat kaip tarp turistų ir aplinkos (D. Newsome (2002, p. 13) cit. Smith ir Eadington, 1992).

Apsipirkimo turizmas - (angl. *shopping tourism*) - keliaujama apsipirkinėjimo tikslais. Perkami rūbai, avalynė, kosmetika pigesnių kainų sumetimais. Keliaujama grupėmis arba individualiai. Prekės įsigijamos asmeniniams poreikiams patenkinti arba perpardavimo tikslais (Кусков, А. С. ир Джаладян, Ю. А. , 2008, p. 29 – 37).

Atsakingas turizmas - (angl. *responsible tourism*) - apibūdinamas ne kaip turizmo kategorija ar produktas, bet daugiau kaip požiūris, teigiantis, jog turizmas turėtų teikti naudą ir turistams, ir vietinėms bendruomenėms ir valdantiesiems (Newsome, D., 2002, p. 13).

Ekoturizmas - (angl. *eco tourism*) - turizmas į jautrias, mažai ūkinės veiklos paliestas, dažniausiai saugomas gamtines teritorijas, kuris siekia sumažinti savo neigiamą poveikį aplinkai bei teikia tiesioginę paramą jos išsaugojimui (Honey, M., 1999, p. 25).

Etninis turizmas - (angl. *ethnic tourism*) - patenkina turistų poreikį aplankyti jų artimųjų ankstesnės gyvenamosios vietos rajonus. Taip susipažinti su nykstančiomis arba mažomis tautomis, jų papročiais ir kultūra (Кусков, А. С. ир Джаладян, Ю. А. , 2008, p. 29 – 37).

Gydomasis turizmas - (angl. *medical tourism*) - susijęs su poreikiu gydyti įvairius susirgimus. Gydomasis turizmas apima ir turistines - sveikatingumo programas (Кусков, А. С. ир Джаладян, Ю. А. , 2008, p. 29 – 37).

Kaimo turizmas - (angl. *rural tourism*) - apima daug ūkininkų ir kaimo žmonių siūlomų veiklų, paslaugų ir patogumų, skirtų pritraukti turistus į vietovę, siekiant gauti papildomų pajamų savo ūkiui (Peters ir kt, 1994, p. 6-7, cit. Gannon).

Kultūrinis turizmas – (angl. *cultural tourism*) - turizmo rūšis, kuri apima žinias, religiją/tikėjimą, meną, moralę, įstatymą, lankytojus ir galimybes bei įpročius, kuriuos žmogus, kaip visuomenės narys, įgijo per gyvenimą toje kultūroje (Tylor, 1924, p. 1).

Masinis turizmas - (angl. *mass, hard tourism*) - turizmo rūšis, kai ribotoje erdvėje susitelkia dideli srautai turistų, kuriems teikiamos standartinės paslaugos (Turizmo žodynas, 2009).

Miesto turizmas - (angl. *urban, city tourism*) - turizmo rūšis, kuriai būdingas kompleksiskumas, kai atvirose ir uždaroje miesto erdvėse (kultūros paveldo, pramogų, rekreacinėse vietose, sporto, prekybos centruose, kultūros ir meno įstaigose, per renginius bei šventes ir kt.), pagrindinis tikslas – lankyti miesto įžymybes, kultūros bei istorijos objektus, kitas turistų traukos vietas (Turizmo žodynas, 2009).

Mokymosi turizmas - (angl. *study tourism*) - keliaujama mokymosi tikslais studijuojat pasirinktą profesiją, mokantis kalbos. Taip pat šiai turizmo rūšiai priskiriamas ir keliavimas sportiniais tikslais tobulintis į kitą šalį ar ją atstovauti (Кусков, А. С. и Джаладян, Ю. А. , 2008, p. 29 – 37).

Nuotykių turizmas - (angl. *adventure tourism*) - keliaujama norint išbandyti save, patirti nuotykių, pajusti įtampą ir adrenaliną. Šiam turizmui priskirtinos kelionės į kalnus, olas, plaukimas srauniomis upėmis ir kt. Taip pat keliaujama ant dramblių, kupranugarių, kinkytais šunimis, oro balionais. Būtinasis turistų fizinis pasirengimas (Кусков, А. С. и Джаладян, Ю. А. , 2008, p. 29 – 37).

Pasaulinė turizmo organizacija (PTO) - (angl. *WTO*) - tarpvyriausybinių pobūdžio tarptautinė organizacija, įsteigta 1970 m., pertvarkius Tarptautinę oficialių turizmo organizacijų sąjungą. Svarbiausias PTO tikslas – turizmo skatinimas, rūpinantis ekonomine plėtra, atsakingo, darnaus ir visiems prieinamo turizmo populiarinimas, pagarba tarpusavio supratimui, žmogaus teisėms ir laisvėms (Tarptautinis bendradarbiavimas, Valstybinio turizmo departamentas, 2013).

Pažintinis - kultūrinis turizmas – (angl. *educational - cultural tourism*) - keliaujama norint įgyti daugiau žinių apie konkrečią kultūrą, jos tradicijas, geografinius ir istorinius aspektus. Taip pat lankomi kultūriniai renginiai, parodos, mugės, koncertai, muziejai (Кусков, А. С. и Джаладян, Ю. А. , 2008, p. 29 – 37).

Poilsio turizmas – (angl. *leisure tourism*) - pasyviai atstatomos žmogaus fizinės ir dvasinės jėgos. Gali būti ilgalaikis arba trumpalaikis poilsis. Šiai rūšiai priskiriamas kurortinis poilsis, kuris apima gydymą ir regeneraciją kurortinėje aplinkoje (Кусков, А. С. и Джаладян, Ю. А. , 2008, p. 29 – 37).

Politinis (kongreso) turizmas - (angl. *politic tourism*) - keliaujama diplomatinių susitikimų, kongresų bei asmeniniais politiniais tikslais (Кусков, А. С. и Джаладян, Ю. А. , 2008, p. 29 – 37).

Profesinis, dalykinis turizmas ir ekonominis turizmas - (angl. *business, economical tourism*) - kelionės, kurių tikslas yra užmegzti ir palaikyti verslo kontaktus su įvairiais partneriais. Specializuotų mugių, parodų lankymas, dalyvavimas renginiuose ir konferencijose, suvažiavimuose bei kongresuose. Ekonominio turizmo atveju, keliaujama verslo tikslais, lankomos biržos, parodos, mugės (Кусков, А. С. и Джаладян, Ю. А. , 2008, p. 29 – 37).

Rekreacinis turizmas – (angl. *recreational tourism*) - keliaujama su tikslu atgauti jėgas tiek psichologiškai, tiek fiziškai. Dažniausiai apima ir sporto varžybas, olimpiadas ir kitus sporto renginius (Кусков, А. С. и Джаладян, Ю. А. , 2008, p. 29 – 37).

Religinis turizmas - (angl. *religious tourism*) - tenkinami įvairių žmonių religiniai poreikiai. Gali būti kulto statinių lankymas per religines šventes arba šventų vietų lankymas tikintis nuodėmių atleidimo (Кусков, А. С. и Джаладян, Ю. А. , 2008, p. 29 – 37).

Socialinis turizmas - (angl. *social tourism*) - alternatyvi turizmo forma, suteikianti galimybę keliauti mažiau galimybių turintiems asmenims, t.y. jaunimas (14 - 24 m.), neįgalieji, socialiai pažeidžiamos šeimos ir pagyvenę žmonės (vyresni kaip 65 m.) (Europos Komisija, 2007).

Specializuotas turizmas - (angl. *specialized tourism*) - turizmo rūšis, kuri į skirstoma į dar siauresnes turizmo rūšis, kurias pasirenka turistai. Paskutiniu metu vis populiarsnis tampa alternatyvus turizmas, kuris dažniausiai ir apima specializuoto turizmo rūšis (Кусков, А. С. и Джаладян, Ю. А. , 2008, p. 29 – 37).

Sportinis turizmas - (angl. *sport tourism*) - gali būti aktyvus ir pasyvus, tačiau, bet kuriuo atveju, susijęs su sportu. Vienu atveju tenkinamas poreikis užsiimti kokia nors sporto šaka, kitu – domimasi atitinkamomis sporto šakomis, stebimos varžybos ar sporto žaidynės (Кусков, А. С. и Джаладян, Ю. А. , 2008, p. 29 – 37).

Sveikatingumo turizmas - (angl. *wellness tourism*) - asmens keliavimas į kitą šalį turint tikslą išsaugoti, sustiprinti ar atstatyti sveikatą, gaunant sveikatingumo (sveikatingumo SPA, grožio, fitneso, sveikatos švietimo, sveikos mitybos, jogos, ajurvedos, kt.) paslaugų, kartu pasinaudojant ir kitoms turizmo paslaugomis (LR Ūkio ministerija).

Sveikatinimo (Medicinos) turizmas - (angl. *health (medical) tourism*) – asmens keliavimas į kitą šalį, turint pirminį ir pagrindinį tikslą – išsitiirti, atstatyti ar sustiprinti sveikatą, gaunant sveikatinimo (medicinos (įskaitant medicininės reabilitacijos, medicinos SPA), odontologijos, slaugos) paslaugų, kartu pasinaudojant ir kitoms turizmo paslaugomis (LR Ūkio ministerija).

Sveikatinimo veikla - (angl. *health activity*) - asmens sveikatos priežiūra, visuomenės sveikatos priežiūra, farmacinė ir kita sveikatinimo veikla, kurios rūšis ir reikalavimus ją vykdančiams subjektams nustato Sveikatos apsaugos ministerija (LR Sveikatos sistemos įstatymas, 1994).

Sveikatos turizmas - (angl. *health and wellness tourism*) – asmens keliavimas į kitą šalį turint tikslą išsitiirti, išsaugoti, atstatyti ar sustiprinti sveikatą gaunant sveikatinimo ir (ar) sveikatingumo paslaugų, kartu pasinaudojant ir kitoms turizmo paslaugomis (LR Ūkio ministerija).

Tranzitinis turizmas - (angl. *transit tourism*) - toks turizmas egzistuoja, kuomet vykstama į kelionės tikslo šalį ar namo ir aplankomos kitos šalys tik todėl, kad būtina kirsti jų teritorijas. Skrendant lėktuvu juridiskai toks turizmas neegzistuoja (Кусков, А. С. и Джаладян, Ю. А. , 2008, p. 29 – 37).

Turizmo informacijos centras (TIC) – juridinis asmuo, kurio veikla apima informacijos apie turizmo išteklius ir turizmo paslaugas rengimą, teikimą ir (ar) skleidimą (LR turizmo įstatymas, 2011-06-22, Numeris: VIII-667).

Visuomeninis turizmas - (angl. *public tourism*) - keliaujama su tikslu aplankyti artimuosius, gimines, dalyvauti sporto, kultūriniuose renginiuose. Lankomi miestai, kaimai ir kitos vietovės,

kuomet paliekama nuolatinė gyvenamoji vieta. Dažnai keliamas grupėmis (Кусков, А. С. ir Джаладян, Ю. А. , 2008, p. 29 – 37).

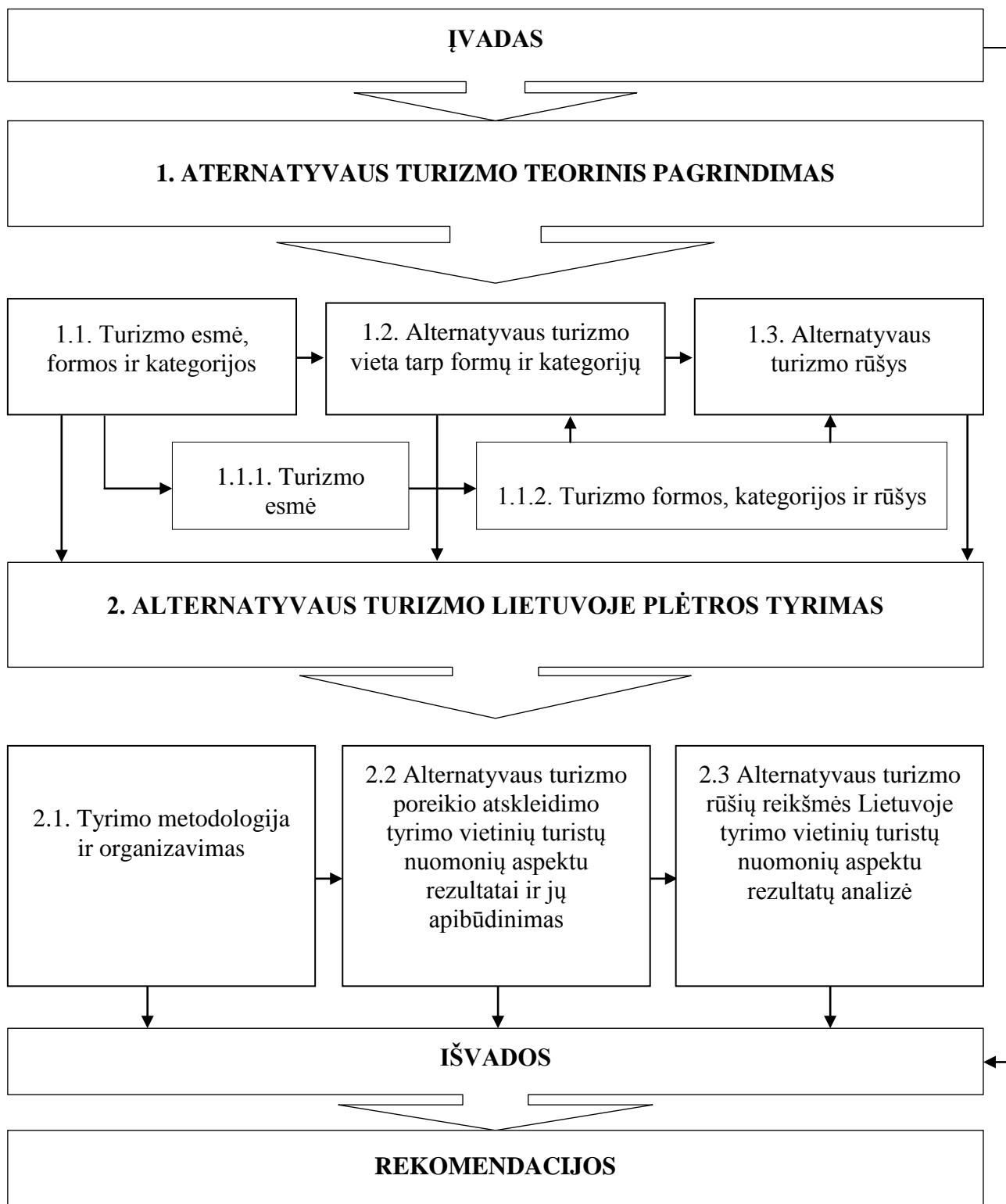
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Turizmo formos ir kategorijos.....	21
2 pav. Turizmo rūšių klasifikacija pagal kelionės pobūdį.....	24
3 pav. Turizmas sisteminiu pažiūriu.....	26
4 pav. Turizmo sistemos pokyčių jėgos.....	27
5 pav. Turizmo formų, kategorijų ir alternatyvaus turizmo tarpusavio ryšys.....	28
6 pav. Masinio turizmo ir alternatyvaus turizmo tvarumas.....	29
7 pav. Turizmo klasifikavimas.....	32
8 pav. Kaimo turizmo vystymo konceptualus modelis.....	34
9 pav. Trigubo dugno linijos tvarumo elementai (TDLT).....	37
10 pav. Kultūrinio turizmo patrauklumą lemiantys veiksniai.....	39
11 pav. Sveikatinimas ir sveikatingumas sveikatos turizme.....	41
12 pav. Lankytojų skaičius Lietuvos turizmo informacijos centruose 2006-2011 m., tūkst.....	48
13 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal keliavimo Lietuvoje dažnumą ir gyvenamąją vietą, %, N=409.....	50
14 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal poilsio rūšį Lietuvoje, %, N=409.....	51
15 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal „alternatyvus turizmas“ reikšmės girdėjimą, tačiau reikšmės nežinojimą, skirstant pagal turizmo rūšis, priskiriamas alternatyviam turizmui, %, N=180.....	52
16 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal „alternatyvus turizmas“ reikšmės žinojimą, skirstant pagal išsilavinimą, %, N=409.....	53
17 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal naudojimąsi alternatyvus turizmo rūšimis, skirstant pagal jų svarbumą, %, N=409.....	54
18 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal kaimo turizmo teikiamų paslaugų būtinumą, vertinant penkiabalėje sistemoje, %, N=409.....	55
19 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal ekoturizmo teikiamų paslaugų būtinumą, vertinant penkiabalėje sistemoje, %, N=409.....	56
20 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal sveikatos turizmo teikiamų paslaugų būtinumą, vertinant penkiabalėje sistemoje, %, N=409.....	57
21 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal miesto turizmo teikiamų paslaugų būtinumą, vertinant penkiabalėje sistemoje, %, N=409.....	58
22 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal kultūrinio turizmo teikiamų paslaugų būtinumą, vertinant penkiabalėje sistemoje, %, N=409.....	59

23 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal socialinio turizmo skatinimo atstovų atsakomybės būtinumą, vertinant penkiabalėje sistemoje, %, N=409.....	60
24 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal naudojimąsi alternatyvaus turizmo rūšių paslaugomis, skirstant pagal amžių, %, N=409.....	61
25 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal alternatyvaus turizmo rūšių plėtros perspektyvas Lietuvoje, vertinant penkiabalėje sistemoje, %, N=409.....	62

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Tyrimo instrumento, skirto turistams Lietuvoje, bendroji diagnostinių kriterijų struktūra.....	47
---	----

IVADAS

Nuolat didėjant žmonių poreikiams, priverstos keistis daugelis ūkio šakų, tarp jų ir turizmas, taip plėsdamas ir tobulindamas teikiamų paslaugų pasiūlą. Keičiasi vartotojų – turistų poreikiai, požiūris į patį turizmą, patiriamą vertę, kurią jie gauna keliaudami, taigi prasiplečia ir turistų tipų ratas. To pasekoje, atsiranda naujų, dar nenagrinėtų ir nerealizuotų turizmo rūšių bei kitokių jo apraiškų, kurios siūlomos turizmo rinkoje.

Pastaruoju metu turizmas tapo viena svarbiausių ekonomikos sričių pasaulyje. Jis skatina užimtumą, privataus verslo augimą ir infrastruktūros plėtrą. Turizmo sektoriaus plėtra ypatingai pageidautina silpniau išsivysčiusiuose regionuose, kur kitokios plėtros galimybės sunkiai įmanomos (Damulienė, R., 2011, p. 127). Alternatyvaus turizmo idėja tampa labai populiari ir tuo pačiu tikslinga plėtoti. Alternatyvus apibūdinamas kaip daugiakompleksinis ir įvairiapusis reiškinys, kuomet nagrinėjant šio reiškinio sampratą, raidą ir perspektyvas, pasirenkamos globaliame alternatyvaus turizmo kontekste ryškiausiai veikiančios rūšys: kultūrinis turizmas, socialinis turizmas, ekoturizmas, kaimo turizmas, sveikatinimo (gydomasis) turizmas ir urbanistinis (miesto) turizmas. Tačiau tai tik nedaugelis alternatyvaus turizmo rūšių. Galima paminėti Wearing, S. (1999) išskiriamas ypatybes, būdingas, būtent alternatyviam turizmui: nedidelis mastas, būdingi tam tikri specialūs interesai, mažas dažnumas, dažniausiai naudojasi išsilavinę ir didesnes pajamas turintys žmonės. Lietuviškame turizmo terminų žodyne (2009) alternatyvus turizmas traktuojamas taip: „turizmo rūšis, kuria siekiama mažinti neigiamą ir didinti teigiamą turizmo poveikį socialinei, kultūrinei bei fizinei aplinkai“. Masinio turizmo alternatyva siejama su nedidelių turistų grupių veikla propaguojant kontroliuojamą ir reguliuojamą turizmo plėtrą, siekiant saugoti gamtą ir puoselėti vietinių gyventojų papročius, tradicijas, vertybes (Zinkevičiūtė, V., Kazlauskas, V., Birgelytė, A., Olberkytė, L., 2010). Lietuvoje alternatyvus turizmas nėra populiarus, plačiausiai naudojamas tik kaimo turizmas bei nežymiai užčiuopiamos sveikatinimo (būtent kosmetinio) turizmo apraiškos. Kitos alternatyvaus turizmo rūšys lieka pamirštos ir neišnaudotos. Taigi kyla **probleminis klausimas**: kokiomis kryptimis galima vystyti alternatyvųjį turizmą Lietuvoje?

Viena pagrindinių ekonomikos ir visuomenės fenomenų XXI amžiuje ūkio šaka tapo turizmas, kaip vienas greičiausiai augančių ekonomikos sektorių. 2010 m. Pasaulinės turizmo organizacijos (toliau PTO) paskaičiavimais tarptautinio turizmo eksporto įplaukos siekė 3 mlrd. JAV dolerių per dieną. Tai sudaro 30 proc. viso pasaulinio eksporto teikiamų komercinių paslaugų (UNWTO Tourism Highlights, *Facts and Figures*, 2011). Per paskutinius dešimt metų turizmas taip išsiplėtė ir praplėtė paslaugų įvairovę, kad tapo vienas iš sparčiausiai besivystančių ekonomikos sektorių pasaulyje. Atitinkamai, remiantis pateiktomis PTO ataskaitomis, atvykstančiųjų turistų skaičius per metus pirmą kartą istorijoje pasiekė 1 milijardą (PTO. *International tourism to continue robust*

growth in 2013, 2013). **Darbo aktualumas ir naujumas** grindžiamas, remiantis PTO atliekamais tyrimais ir pateikiama statistine informacija. Alternatyvaus turizmo rūšys, paskutiniųjų metų PTO duomenimis, išaugo beveik tris kartus greičiau nei klasikinio turizmo sektorius. Vis daugiau žmonių ne tik renkasi skirtingas vietas, bet taip pat išbando didesnę turizmo formų skaičių. Taigi šios tendencijos rodo, kad Europa, tame tarpe ir Lietuva, turi puikias sąlygas vystyti alternatyvųjį turizmą. Remiantis moksline literatūra, kurioje pateikiama turizmo, kaip ūkio šakos problematika, nustatyta, kad šalyje alternatyvaus turizmo sritis beveik nenagrinėta, paliečiamos tik pagrindinės alternatyvaus turizmo rūšys. Lietuvoje yra mokslinių darbų, nagrinėjančių vieną ar kitą alternatyvaus turizmo formą ar rūšį, tačiau trūksta tyrimų, nagrinėjančių Lietuvos turizmo rinką, kaip potencialią alternatyvaus turizmo teikiamų išteklių naudotoją. Šalies gyventojams ir turistams iš užsienio galima pasiūlyti daug alternatyvaus turizmo rūšių, kurios tik dar labiau padidintų turizmo paklausą, skatintų susidomėjimą. Nustačius alternatyvaus turizmo rūšis, kurios gali būti vystomos Lietuvoje, suteikiama galimybė pritraukti papildomų piniginių resursų iš užsienio ir šalies gyventojų. Taip pat paskatinant vietinį bei atvykstantįjį turizmą, kuris būtų orientuotas ne tik į masinį turizmą, bet ir į alternatyvųjį, taip išvengiant masinio turizmo padarinių darančių neigiamą įtaką Lietuvos regionų aplinkai bei kultūriniais paveldams. Šalies turizmo teisinė bazė nepateikia apibrėžtų alternatyvaus turizmo rūšių, kurios būtų traktuojamos ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje. Alternatyvaus turizmo traktuotė, rūšys ir klasifikavimas reikšmingi siekiant pritraukti konkrečią tikslinę turistų rinką.

Darbo objektas – alternatyvus turizmas.

Darbo dalykas – alternatyvaus turizmo plėtojimas.

Darbo tikslas – išnagrinėjus turizmo esmę, formas, kategorijas ir rūšis, ištirti alternatyvaus turizmo apraiškas ir jų plėtrą Lietuvoje.

Darbo tikslas nuosekliai įgyvendintas sprendžiant šiuos **darbo uždavinius**:

1. ištirti turizmo esmę, formas ir kategorijas;
2. išnagrinėti turizmo rūšis ir nustatyti alternatyvaus turizmo vietą turizmo sistemoje;
3. atskleisti alternatyvaus turizmo plėtros kryptis;
4. ištirti alternatyvaus turizmo plėtros galimybes Lietuvoje.

Hipotezės.

1. Lietuvos gyventojai nėra pakankamai informuoti apie alternatyvaus turizmo rūšis, kas neigiamai veikia alternatyvaus turizmo plėtrą.
2. Alternatyvaus turizmo plėtrą stabdo silpna Lietuvos turizmo teisinė bazė, informacinė sklaida.

Darbo metodai: mokslinės literatūros, teisės aktų, konferencijų ir forumų medžiagos, mokslinių straipsnių analizė, kuri buvo atliekama siekiant išanalizuoti turizmo formas ir kategorijas

bei alternatyvaus turizmo vietą jose, alternatyvaus turizmo teorines sampratas, plėtros veiksnius. Kiekybiniu tyrimu – apklausa, siekiama atskleisti alternatyvaus turizmo plėtros kryptis Lietuvoje. Tyrimo instrumentui verifikuoti taikyti statistiniai analizės metodai.

Teorinis rezultatų reikšmingumas. Atliktos mokslinės literatūros analizė atskleidžia alternatyvaus turizmo vietą turizmo kategorijose ir formose bei svarbą. Taip pat atskleidžiamos alternatyvaus turizmo rūšys bei išskiriamos konkrečios rūšys, kurios turi perspektyvą būti plėtojamos Lietuvoje.

Praktinis rezultatų reikšmingumas. Darbo metu gauti teoriniai ir praktiniai tyrimo rezultatai gali būti reikšmingi ilgalaikiam Lietuvos turizmo rinkos plėtros formavimui. Tyrimo rezultatų analizė atskleidžia alternatyvaus turizmo poreikio ir plėtros galimybes Lietuvoje bei esamą situaciją. Praktinis rezultatų pateikimas taip pat naudingas privatiems sektoriams, užsiimantiems turizmu ar planuojantiems šia veikla užsiimti. Ištirtos alternatyvaus turizmo rūšys gali būti pasiūlytos kaip naujos verslo sritys, kurios Lietuvoje mažai plėtojamos, tačiau yra reikšmingos.

Darbo struktūra ir apimtis. Baigiamąjį magistro darbą sudaro: darbo anotacija (santrauka), turinys, įvadas, trys skyriai: teorinis, analitinis, praktinis, išvados, pasiūlymai ir rekomendacijos, literatūros sąrašas, priedai. Darbo apimtis – 75 puslapiai. Darbe pateikti 25 paveikslai, 1 lentelė, 3 priedai, panaudoti 102 literatūros ir kiti šaltiniai.

Tyrimo atsiribojimai. Alternatyvaus turizmo apraiškoms ištirti panaudota mokslinė literatūra ir kito pobūdžio medžiaga bei vietinių turistų Lietuvoje nuomonių tyrimas, atitinkamai, atsiribojama nuo turizmo paslaugas teikiančių organizacijų Lietuvoje veiklos analizės.

1. ATERNATYVAUS TURIZMO TEORINIS PAGRINDIMAS

1.1. Turizmo esmė, formos ir kategorijos

1.1.1. Turizmo esmė

Turizmo sąvoka kito daug kartų, apimdama platesnę ir įvairesnę auditoriją bei su laiku įgydama vis didesnę reikšmingumą. Todėl iki šiol nėra vieningos nuomonės, kas yra turizmas. Dažnai turizmo sąvoka pateikiama kaip žodžio *turizmas* vertinys iš užsienio kalbos. Išvertus iš prancūzų kalbos, turizmas – tai išvyka, iškyla arba laisvalaikio kelionė, vienas iš pagrindinių aktyvaus poilsio būdų, paplitęs daugelyje šalių. Turizmas, išvertus iš lotynų kalbos žodžio „*turn*“ – sukutis, vilkutis, sukimas, kuris reiškia kelionę iš vienos vietovės į kitą, tačiau sugrįžtant į pirmąją (Turizmo terminų žodynas, 2009). Cooper, C. (2008, p. 11) turizmą pristato kaip daugiamatę, daugialypę veiklą, kuri paliečia daug skirtingų asmenybių bei ekonominės veiklos sričių. Turizmo prigimtis sietina su rekreacinių poreikių tenkinimu ir noru pažinti aplinką, gauti naujus potyrius, tai gamtinis, kultūrinis, socialinis ir politinis reiškiny. Taigi ir vienas iš pirmųjų išsamesnių apibrėžimų pateikiamas Jungtinių tautų organizacijos (toliau JTO), kurios nutarime turizmas apibūdinamas taip – aktyvus poilsis už savo nuolatinės gyvenamosios vietos ribų, padedantis gerinti sveikatą, fiziškai lavinti žmogų. Atitinkamai, ši apibrėžtis artima rekreacijai, kuri apima patį turizmą kaip rekreacinės veiklos tęstinumą. Anot Cooper, C. (1996, p. 7), rekreacija yra procesas, vykstantis laisvalaikio metu, o turizmas - laikinas išvykimas iš gyvenamosios ir darbo vietovės, veikla kelionėje, paslaugos, sukurtos turistų poreikiams tenkinti. Šis apibūdinimas taip pat labai artimas vienam iš ankstesnių turizmo sąvokos apibrėžimų, kuris pateikiamas Peters ir kt. (1994) Hagos turizmo deklaracijoje, - „laisvas žmonių judėjimas už jų nuolatinės gyvenamosios ir darbo vietos, taip pat paslaugų sfera, sukurta tenkinti poreikius, iškilusius šio judėjimo metu“.

Vienas iš pirmųjų turizmo sąvokos apibrėžimų, kurį pateikė PTO Madride vykusioje konferencijoje, turizmo sąvoka apibūdinama taip: „turizmas – tai viena iš aktyvaus poilsio rūšių, kelionės, siekiant susipažinti su vienais ar kitais rajonais, šalimis; kelionės dažnai derinamos su sportu“. Mak, J. (2004, p. 3) taip pat remiasi šiuo PTO apibrėžimu, greta suskirstydamas turistus į laisvalaikio turistus bei verslo keliautojus. Šių dienų turizmo apibrėžimas naudojamas, būtent, pateiktas PTO, kuris dabar pateikiamas tokia definicija: „ turizmas – visos kelionių, ekskursijų rūšys, kai asmuo palieka savo nuolatinę darbo ir gyvenimo vietą ilgiau nei vieną parą ir trumpiau nei 12 mėnesių ir kai išvykos tikslas nėra samdoma, apmokama veikla. Kiek vėliau JTO pasiūlė daug platesnį turizmo apibrėžimą, kuriuo turizmas apibūdinamas kaip veikla asmenų, kurie keliauja po vietoves, esančias už jiems įprastos aplinkos ribų, ne ilgiau vienerių metų poilsio, verslo ir kitais tikslais.

Theobald, W. F. (2005, p. 12), remdamasis autoriais Mathieson ir Wall, turizmą apibrėžia panašia forma, teigdamas, kad turizmas - tai laikinas žmonių judėjimas iki tam tikros tikslinės vietos, kuri nėra jų nuolatinė darbo ir gyvenamoji vieta, taip pat atitinkama suplanuota veikla, kuria užsiimama per tą laikotarpį, kuomet būnama ne nuolatinėje gyvenamojoje vietoje bei patogumai, kurie kuriami ir suteikiami, kad patenkinti šių žmonių poreikius.

Taip pat, anot Theobald, W. F., (2005, p. 12), cit. Leiper apibūdina turizmą trimis požiūriais: ekonominiu, techniniu ir holistiniu. Ekonominiu požiūriu turizmas sujungiamas kaip verslas ir pramonės šaka. Techniniu požiūriu identifikuojamas turistai, kuris apibūdinamas remiantis bendrais rodikliais, kad surinkti duomenis. Holistinis požiūris deda pastangas, kad apimti visus esminius dalykus apie subjektą. Atitinkamai, abstrakčias turizmo sąvokas Theobald, W. F., (2005, p. 12) pateikia remdamasis Jafari, kuris teigia, kad turizmas mokslas apie žmogų, atvykusį iš kitos šalies; apie ūkio šaką, kuri tenkina jo poreikius; ir vietinės šalies sociokultūrinės, ekonominės, fizinės aplinkos poveikį, kuris turi įtakos ir atvykusiam žmogui, ir minėtai verslo šakai.

Mokslinėje literatūroje pateikiama daug skirtingų požiūrių į patį turizmą, todėl ir turizmo apibūdinimai dažnai skiriasi, todėl sudėtinga suformuluoti vieną, visiems bendrą turizmo sąvoką. Cooper, C. (2008, p. 11) teigia, kad turizmo apibrėžimai gali būti formuluojami dvejopai:

- ❖ paklausos valdymo priemonių apibrėžtys;
- ❖ tiekimo valdymo priemonių apibrėžtys.

Remiantis į paklausą orientuota turizmo apibrėžtimi, PTO turizmo apibrėžimas yra tinkamiausias. Kitaip, turizmas – individų keliavimo ir apsisistojimo tam tikrose vietose veikla už įprastos aplinkos ribų ne trumpesnę vienos paros ir ne ilgesnę nei vienerių metų laikotarpį poilsio, verslo ar kitais tikslais. Cooper, C. (2008, p. 12) taip pat išskiria tokius turizmo paklausos veiksniai:

- ❖ **Ekonominiai** (disponuojamos pajamos, bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui, asmeninis vartojimas, turizmo, transporto, apgyvendinimo kainos, valiutų kursų skirtumai, marketingo efektyvumas, fizinis atstumas).
- ❖ **Sociopsichologiniai** (demografiniai, motyvaciniai, preferencijos, siekiama nauda, galimybių suvokimas, požiūriai, apmokamų atostogų trukmė, turima patirtis, gyvenimo trukmė, sveikata, kultūriniai panašumai).
- ❖ **Išoriniai (verslo aplinkos)** (pasiūlos išteklių prieinamumas, ekonomikos augimas ir stabilumas, politinė ir socialinė aplinka, recesija, technologinė pažanga, infrastruktūros ir antstatų išvystymo lygis, gamtos nelaimės, pandemijos, karas, ir terorizmas, urbanizacijos lygis, ypatingi reiškiniai, kliūtys ir apribojimai, įstatymai) veiksniai.

Į pasiūlą orientuota turizmo sąvokos apibrėžtis aiškinama gamintojų požiūriu į paslaugos gavėją aspektu. Tokiu požiūriu vadovaujantis, turizmas būtų kaip tam tikra veikla, kuri formuoja

turistų poreikius ir juos patenkina. Tai apima transportavimą, apgyvendinimą, maitinimą, pramogas, apsipirkimą, draudimą, finansus, informaciją. Jas gali teikti tiek viešasis, tiek privatus sektorius. Pažymėtina, kad pasiūla ribota (Cooper, C., 2008, p. 12).

Lietuvoje turizmo sąvoka formuluojama remiantis PTO pateikta formuluote. Lietuvos Respublikos turizmo įstatyme turizmas, tai - žmonių veikla, susijusi su kelione ir laikinu buvimu už nuolatinės gyvenamosios vietos ribų ne ilgiau kaip vienerius metus, jei ši veikla nėra mokymasis ar mokamas darbas lankomoje vietoje. Panašiai turizmas apibūdinamas ir Lietuvos Nacionalinėje plėtojimo programoje: “turizmas apima visas kelionių, atostogų, ekskursijų rūšis, kada žmogus palieka savo nuolatinę gyvenamą vietą ilgiau nei 1 parą ir trumpiau negu 12 mėnesių, o kelionės tikslas nėra samdoma veikla“.

Taigi, kaip jau buvo minėta, apibūdinant turizmą kaip ūkio šaką, nėra vieningos nuomonės. Apibendrinant, galima teigti, kad turizmas yra individų judėjimas iš vienos geografinės vietos į kitą ir apsistojimas ne kasdienėje aplinkoje ne ilgesnį nei vienerių metų laikotarpį verslo, laisvalaikio ar kitais tikslais, apimant ekonominius sandorius, susijusius su šia veikla. Pastaruoju metu turizmo sąvoka apima vis daugiau veiksmų, kurie gali būti traktuojami kaip turizmo sudedamoji dalis. Tačiau turizmas visuomet yra kelionė, kai tuo pačiu kelionė ne būtinai traktuojama kaip turizmas.

1.1.2. Turizmo formos, kategorijos ir rūšys

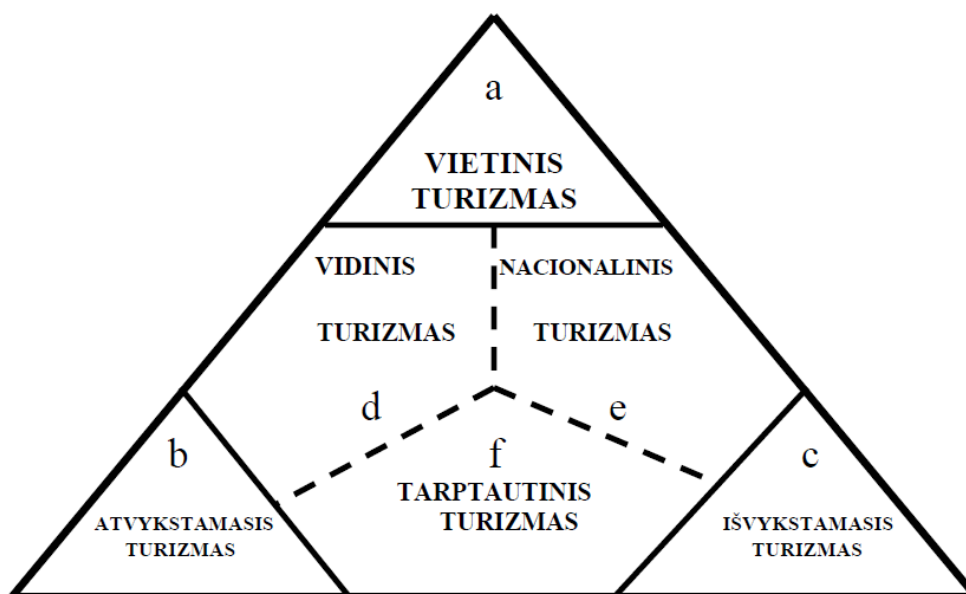
Daugelis autorių (Cooper C., 2008, Алексадрова, А. Ю., 2004, Дурович, А. П., 2009, Рябовой, И. А., Забаева, Ю. В., Драчевой, Е. Л., 2008, Кусков, А. С., Джаладян, Ю. А., 2008) turizmo klasifikavimą pateikia remdamiesi PTO išskiriamais tokiais turizmo tipais ir kategorijomis:

- ❖ Vietinis turizmas, kuomet vietos gyventojai keliauja savo šalyje.
- ❖ Atvykstamasis turizmas, kuomet kitos šalies gyventojai lanko priimančią šalį.
- ❖ Išvykstamasis turizmas, kuomet šalies gyventojai išvyksta aplankyti kitas šalis.

Iš šių trijų pagrindinių turizmo rūšių išvedamos šios turizmo kategorijos:

- ❖ Vidaus turizmas, kuris apima vietinį ir atvykstamąjį turizmą. Tai visos kelionės šalies viduje.
- ❖ Nacionalinis turizmas, kuris apima vietinį ir išvykstamąjį turizmą. Visos šalies gyventojų kelionės po savo šalį ar užsienyje.
- ❖ Tarptautinis turizmas, kuris apima atvykstamąjį ir išvykstamąjį turizmą.

Žalys, L. ir kt. (2006), remiantis Lietuvos turizmo statistika (2004, 2005), pateikia turizmo kategorijas ir formas 1 paveiksle.

1 pav. Turizmo formos ir kategorijos.

Šaltinis: Žalys L. ir kt. (2006), remiantis Lietuvos turizmo statistika (2004, 2005)

Skiriamas vietinis turizmas (a), atvykstamasis (b) ir išvykstamasis (c). Atitinkamai kiekvienam iš šių formų priskiriamos kategorijos. Turizmo kategorijos: tarptautinis turizmas (f), nacionalinis turizmas (e) ir vidinis turizmas (d). Vietiniam ir atvykstamajam turizmui (a, b) skiriama vidinio turizmo (d) kategorija. Nacionalinio turizmo (e) kategorija apima tiek vietinį turizmą, tiek ir išvykstamąjį (a ir c). Atitinkamai tarptautinio turizmo (f) kategorija siejasi su atvykstamuoju ir išvykstamuoju turizmu (b, c). Pagrindinis turizmo klasifikavimo kriterijus yra kelionės tikslas. Pagal jį galima išskirti pagrindines turizmo rūšis. Atitinkamai kelionės tikslai būna susiję su jos turiniu ir vietoje, t.y. veikla, kuria norima užsiimti kelionės metu tam tikroje suplanuotoje vietoje (Vainienė, I., 2001, p. 17). Be PTO pateiktų turizmo klasifikavimo būdų, literatūroje yra pateikiami ir kiti turizmo klasifikavimo atvejai, tokie kaip: turistų skaičius, kelionės trukmė, metų laikai, keliavimo būdas ir transporto priemonė, teritorija bei renginių specializacija. Tačiau pastarieji ne taip plačiai apima ir suskirsto turizmo sistemą, kaip PTO pateiktis.

Be aukščiau nurodytų pagrindinių turizmo rūšių, pažymėtina, jog sparčiai vystosi ir auga kitos – alternatyviojo arba nišinio turizmo rūšys, tokios kaip: ekoturizmas, kaimo, miesto turizmas bei gydomasis turizmas. Atitinkamai, Кусков, А. С. ir Джаладян, Ю. А. (2008, p. 29 - 37), išskiria turizmo rūšis, kurios pateikiamos remiantis turistų motyvais: gydomasis turizmas, rekreacinis turizmas, poilsio turizmas, pažintinis – kultūrinis turizmas, visuomeninis turizmas, profesinis turizmas, dalykinis turizmas, ekonominis turizmas, etnis turizmas, tranzitinis turizmas, nuotykių turizmas, sportinis turizmas, politinis (kongreso) turizmas, religinis turizmas, mokymosi turizmas, apsipirkimo turizmas, ekologinis turizmas, kaimo turizmas (agroturizmas), specializuotas turizmas. Motyvai keliauti ne visuomet pasiteisina, tačiau yra tikslinga vadovautis šiomis rūšimis sukeliant poreikį keliauti.

Yra dešimtys skirtingų kriterijų pagal kuriuos galima išskirti naujas turizmo rūšis. Дурович, А. П. (2010, p. 13) pateikia turizmo rūšis, teigdamas, kad pirmiausia turizmas yra keliavimas, todėl ir jo skirstymas į rūšis remiasi kelione. Autorius papildoma kaimo turizmo paskirtį teigdamas, kad gali būti trejopas kaimo turizmas: kuomet keliaujama į kaimo vietas, kurios dirbtinai yra pateikiamos taip, kad atspindėtų tikrąją kaimo „dvasią“, remiantis architektūra ir kraštovaizdžių kuriami kaimai; keliaujama poilsiauti, gaunant visą turistinių paslaugų paketą į kurį įeina apgyvendinimas, maitinimas ir kt. kaimiškoje aplinkoje; keliaujama su tikslu išsinuomoti kaimo turizmo sodybą ekologiškoje aplinkoje. Taip pat, kitaip nei Кусков, А. С. ir Джаладян, Ю. А. (2008, p. 29 - 37), Дурович, А. П. (2010, p. 14) išskiria *planinį ir savarankišką turizmą*. Šios turizmo rūšys tarpusavyje skiriasi kelionės planavimo pobūdžių – kelionė planuojama kelionių organizatoriaus arba individualiai.

Grecevičius, P. ir kt. (2002, p. 82) išskiria tokias pat turizmo rūšis, tačiau skirtingai jas skirsto. Priešingai nei Кусков, А. С. ir Джаладян, Ю. А. (2008), Grecevičius, P. (2002) profesinį ir verslo turizmą skaido į atskiras rūšis, kai minėti autoriai jas apima kaip vieną rūšį. Tačiau, kaip ir daugelis autorių, Grecevičius, P. (2002) turizmo rūšis pateikia pirmiausiai pagal kelionės tikslą, kaip esminę pateikties prielaidą. Taip pat šis autorius prie pagal kelionės tikslą siūlomų skirti turizmo rūšių priskiria *laisvalaikio ir pramogų turizmą*, tačiau neišskirdamas *planinės ir savarankiškos turizmo rūšių*, kaip jas išskyrė Дурович, А. П. (2010).

Kitaip nei Vainienė, I. (2001), Grecevičius, P. ir kt. (2002), Кусков, А. С. ir Джаладян, Ю. А. (2008), Дурович, А. П. (2010) išskiria turizmo rūšis pagal kelionės tikslą, turistų skaičių, kelionės trukmę, metų laikus, keliavimo būdus, teritoriją ir renginių specializaciją ir t.t. Atitinkamai, Vainienė, I. (2001) turizmo rūšis apibūdina kaip kelionės tikslo turinį ir vietovę, o likusios turizmo atmainos skirstomos kaip formos. Autorė išskiria atskirą turizmo klasifikavimo kategoriją pagal kelionės vietovę:

1. *Miesto (urbanizuotų teritorijų) turizmas*. Kelionės organizuojamos siekiant susipažinti su miestais, atrakcijomis juose. Pagrindinis kelionės motyvas yra masinė, intensyvi, miestui būdinga rekreacinė veikla.
2. *Kaimo turizmas*. Kelionės tikslas ištrūkti iš miesto triukšmo, skubos, užteršto oro ir pailsėti kaimiškoje aplinkoje, užsiimant tai aplinkai būdinga veikla.
3. *Kalnių turizmas*. Kelionės į kalnus, siekiant užsiimti šioms teritorijoms būdinga veikla (žiemos sportas, alpinizmas).
4. *Gamtos turizmas*. Kelionės į žmogaus nepakeistas gamtos vietas, jų stebėjimas, susipažinimas, galimybė užsiimti tose teritorijose galima rekreacine veikla. Būdinga silpna infrastruktūra ir paslaugos.

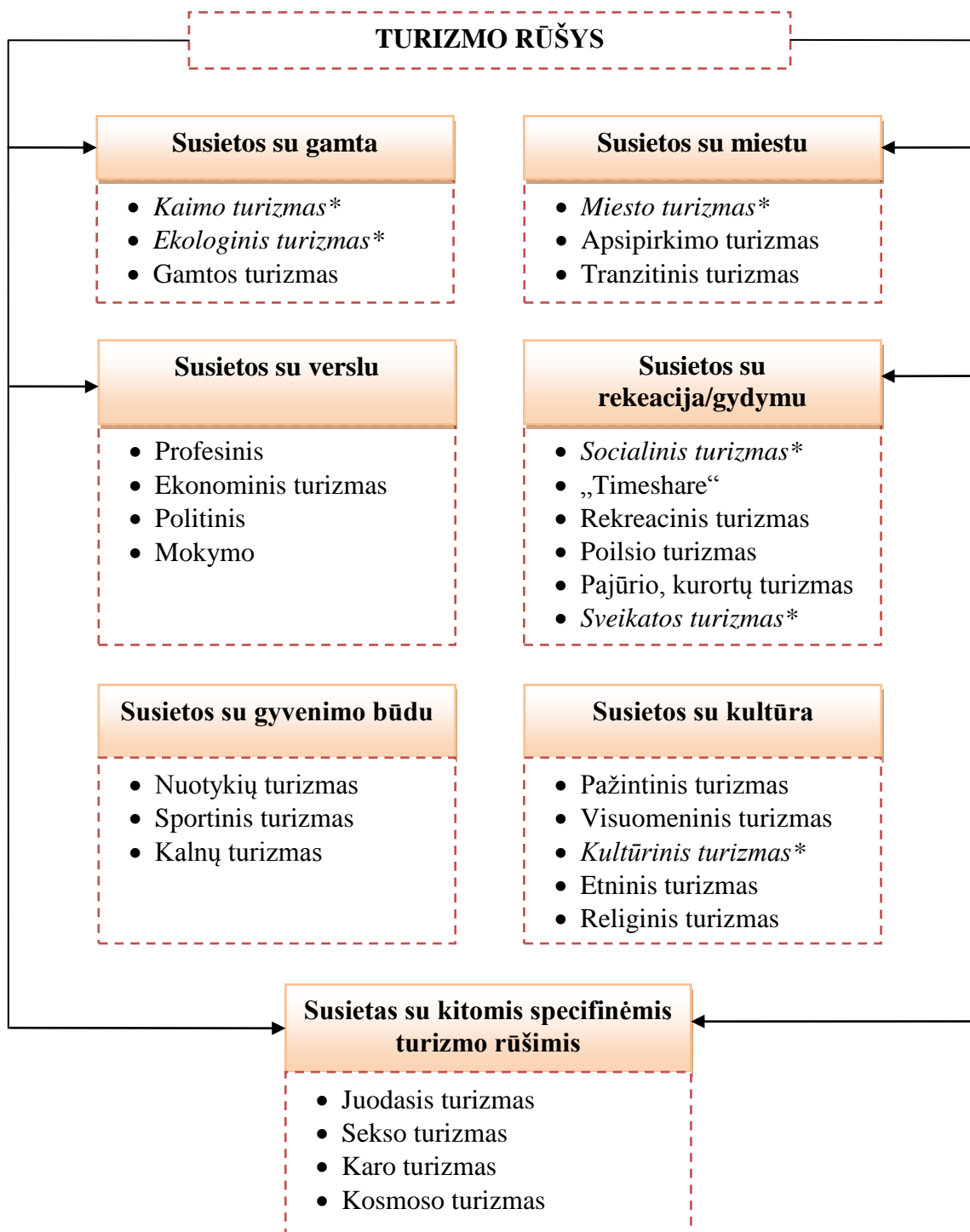
5. *Pajūrio (kurortų) turizmas*. Keliaujama į pajūrio teritorijas tam tikslui, kad užsiimti pajūriui ir kurortams būdinga rekreacine veikla.

Turizmo rūšys pagal vietovę artimos turizmo rūšims, kurios užsienio autorių (Cooper, C., 2008, Кусков, А. С., Джаладян, Ю. А., 2008, Weaver, D., Lawton, L., 2002,) traktuojamos kaip alternatyvaus turizmo rūšys.

Taip pat dažnai išskiriamos ir tokios turizmo rūšys:

- ❖ *Juodasis/tamsusis* (angl. *dark*) turizmas. Nauja turizmo forma, kurio tikslas ekstremalūs, sukeltys siaubą, įtampą potyriai. To priežastys, pačios įvairiausios (Balsas.lt, Juodasis turizmas, 2011);
- ❖ *Karinis turizmas*. Karas jau nebūtinai tiesiogiai susijęs su nesaugumu, jei esi kur kas technologiškai pranašesnėje kariaujančioje pusėje. Priešingai – karas gali tapti tam tikra turizmo forma arba laikinomis atostogomis. Karo turizmo fenomeno atsiradimui įtakos turėjo keletas veiksnių. Pirmiausia - sparti technikos pažanga. Kitas svarbus veiksnys - globalizacija ir liberalių vertybių sklaida (Paukštys, I., 2005);
- ❖ *Timeshare*. Bendra nuosavybė (vasarvietė) naudojama pakaitomis (Mitrikiene, Ž., 2005, p. 256);
- ❖ *Sekso turizmas*. Dažniausiai sekso turizmas yra apibrėžiamas iš lankomos šalies perspektyvos, kur skurdi šalis parduoda save - savo turistinių produktų grupes, į kurias šiuo atveju įeina ne tik šalies gamtos, istorijos, kultūros elementai, bet ir šalies gyventojai, jų teikiamos intymios paslaugos – turtingų šalių atstovams (Kibicho, W., 2005, p. 257);
- ❖ *Kosmoso turizmas*. Privačiomis lėšomis finansuojami pramoginiai ar mokslo tiriamieji skrydžiai į kosmosą arba Žemės orbitą. Per Maskvos tarptautinę aviacijos ir kosmonautikos parodą, įvykusią 2001 m. rugpjūčio mėn., susidomėjimą kosminiu turizmu parodė Rusijos kompanija, privatiems užsakovams gaminanti "Poliot" tipo nešančiąsias raketas. (Ryšių technikos, Kosminis turizmas, 2013).

Remiantis autorių pateiktomis turizmo klasifikavimo variacijomis, galima išskirti pagrindines turizmo rūšis, kurias taip pat galima traktuoti kaip alternatyvųjį turizmą bei priskirti jo rūšims. Sekančiame paveiksle pateikiamos įvairių autorių išskirtos turizmo rūšys suklasifikuotos pagal kelionės tikslo pobūdį.

**Alternatvaus turizmo rūšys*

2 pav. Turizmo rūšių klasifikacija pagal kelionės pobūdį

Šaltinis: darbo autorės sudaryta, remiantis Vainiene, I. (2001), Grecevičiumi, P. ir kt. (2002), Кусков, А. С. ир Джаладян, Ю. А. (2008), Дурович, А. П. (2010).

Vadovaujantis paveiksle pateiktomis turizmo rūšimis, galima nustatyti kokiam pobūdžiui priskirtos atitinkamos turizmo rūšys. Tai gali padėti planuojant turizmo plėtros galimybes, apibrėžiant, kokios turizmo rūšys panaudojamos įvairiose turistinėse aplinkose su tikslu patenkinti skirtingus keliaujančiųjų poreikius. Paveiksle kursyvu pateiktos tos turizmo rūšys, kurias

dažniausiai autoriai traktuoja kaip alternatyvaus turizmo rūšimis. Atitinkamai, šios rūšys tinkamos plėtoti ir Lietuvoje.

Taip pat tikslinga numatyti naujųjų turizmo formų tendencijas pagal turistų tipologijas, asmenybę bei gyvenimo būdą ar motyvaciją. Remiantis autoriais Gratton (1990), Cooper (2008), Schott (2002), pagrindiniai turistų pažiūrų pokyčiai išskiriami tokie:

- ❖ Augantis turizmo vartotojų individualumo siekis;
- ❖ Teikiama pirmenybė spontaniškumui bei neformalumui;
- ❖ Siekis įvesti technologijas į vartojimo procesą;
- ❖ Nauji potyriai (susiję su pažinimu);
- ❖ Siekis naudotis visais pojūčiais dėl asmeninės gerovės;
- ❖ Tuo pačiu tikslu išskirti potyrių tipai pagal keliavimo motyvus ir veiklą;
- ❖ Gamtos potyriai (pasivaikščiojimai, akcentuojant kraštovaizdžio svarbą).
- ❖ Judėjimo potyriai (aktyvus poilsis);
- ❖ Smagūs ir malonūs potyriai (kultūrinė veikla, sportas, kita aktyvi veikla);

Daugiadisciplininėms sritims ypatingai vertinga vis labiau tampa sistemos teorija. Su šia intencija, turizmo disciplina yra būtent tokia, kuriai sistema yra būtina (Jafari, J., 2000, p. 570). Tiriant tarpusavio ryšius, svarbu nustatyti kaip elementai yra išsidėstę ir kaip jie tarpusavyje funkcionuoja sudarydami bendrą sistemą. Todėl senkančiame poskyryje bus aptarta turizmo sistema ir atitinkamai nagrinėjamo alternatyvaus turizmo vieta bendroje turizmo sistemoje.

Apibendrinus poskyryje pateiktą medžiagą ir jos analizę, galima teigti, kad turizmas skirstomas į kategorijas, kurios yra viena nuo kitos priklausomos ir turi ryšį su formomis. Tokio skirstymo dėka turizmas aiškiau ir konkrečiau apibrėžiamas. Remiantis turizmo formomis ir kategorijomis, daugelis autorių pateikia turizmo rūšis, kurios dažniausiai yra tokios pačios, tik skirtingai skirstomos ir traktuojamos. Dažniausiai pateikiamos turizmo rūšys pagal kelionės tikslą. Taip pat gali būti skirstoma ir pagal kitus kriterijus, tokius kaip keliavimo būdas, metų laikas, turistų skaičius, teritorija ir pan.

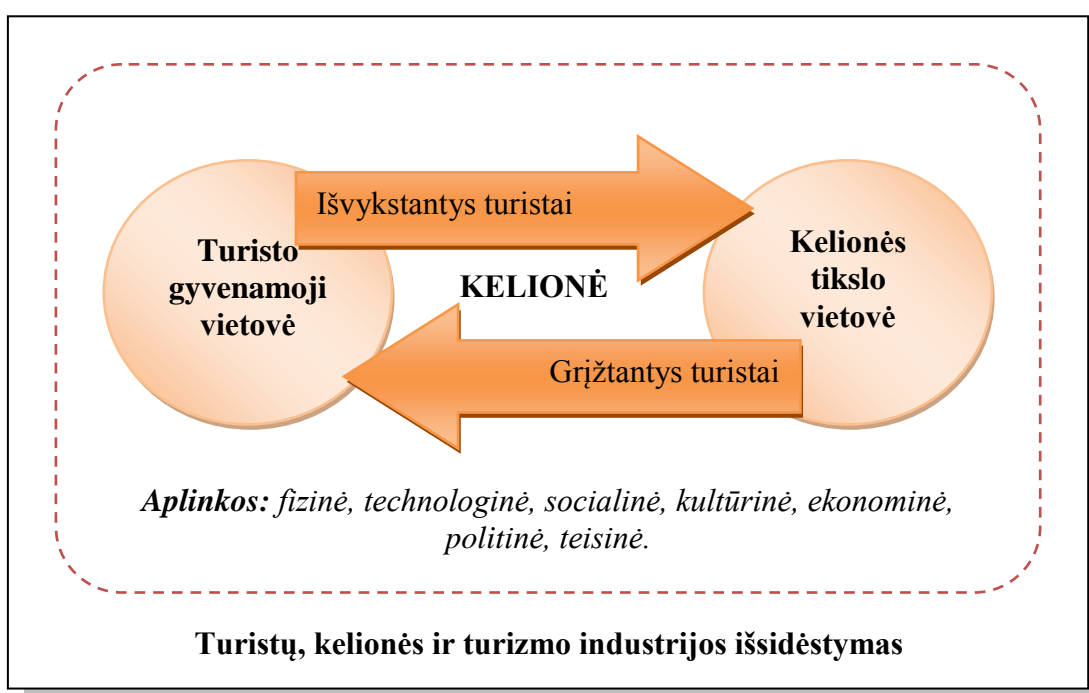
1.2. Alternatyvaus turizmo vieta tarp formų ir kategorijų

Svarbu nuo pat pradžių susistemintai ir organizuotai apibrėžti turizmo dalyko rėmus. Anot Cooper, C. (2008, p. 7), yra keletas būdų tai tinkamai ir pagrįstai pateikti. Tas pats autorius, remdamasis Coles ir kt. (2006), siūlo požiūrį į turizmą formuoti lankstesnį ir atviresnį kitoms disciplinoms, pripažįstant kitų disciplinų įėjimą ir vertę turizmo sistemos kūrime ir aiškinime. Tai vadinama „post - disciplininiu“ požiūriu, kuris skiriasi nuo ankstesnio tarpdisciplininio požiūrio, į

turizmą, kuomet turizmas traktuojamas kaip lanksčiu ir kūrybišku požiūriu išeinant už senų pažiūrų nubrėžtų ribų.

Mokslinių tyrimų grįžtamasis ryšys ir jų didėjanti įvairovė santykiu su turizmu buvo pradėta nagrinėti Leiper (1995), atitinkamai tai turėjo įtakos analizuojant turizmo sistemos elementus ir aplinką (Jafari, J., 2000, p. 571).

Toliau tikslinga panagrinėti turizmo sistemą, jos sudedamąsias dalis ir reikšmingumą. Atitinkamai ir alternatyvus turizmas atranda savo vietą turizmo aplinkoje kaip dedamoji dalis. Leiper pateikiama pagrindinė ir plačiausiai naudojama turizmo sistema (žr. 3 pav.), turizmą apibrėžia tam tikruose rėmuose ir „minimalizuoja“ sistemos dedamąsias dalis iki penkių tarpusavyje priklausomų branduolio/sistemos elementų (Weaver, D., Lawton, L., 2002, p. 23).

3 pav. Turizmas sisteminiu požiūriu
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Leiper 1995.

Paveiksle atskleidžiama, kaip turistų veikla (kelionės) yra priklausoma nuo turizmo industrijos sektorių, kuriuose keliaujama, apimant geografinius elementus. Anot Cooper, C. (1996, p. 3), Leiper (1990) išskiria tokius tris pagrindinius turizmo sistemos elementus:

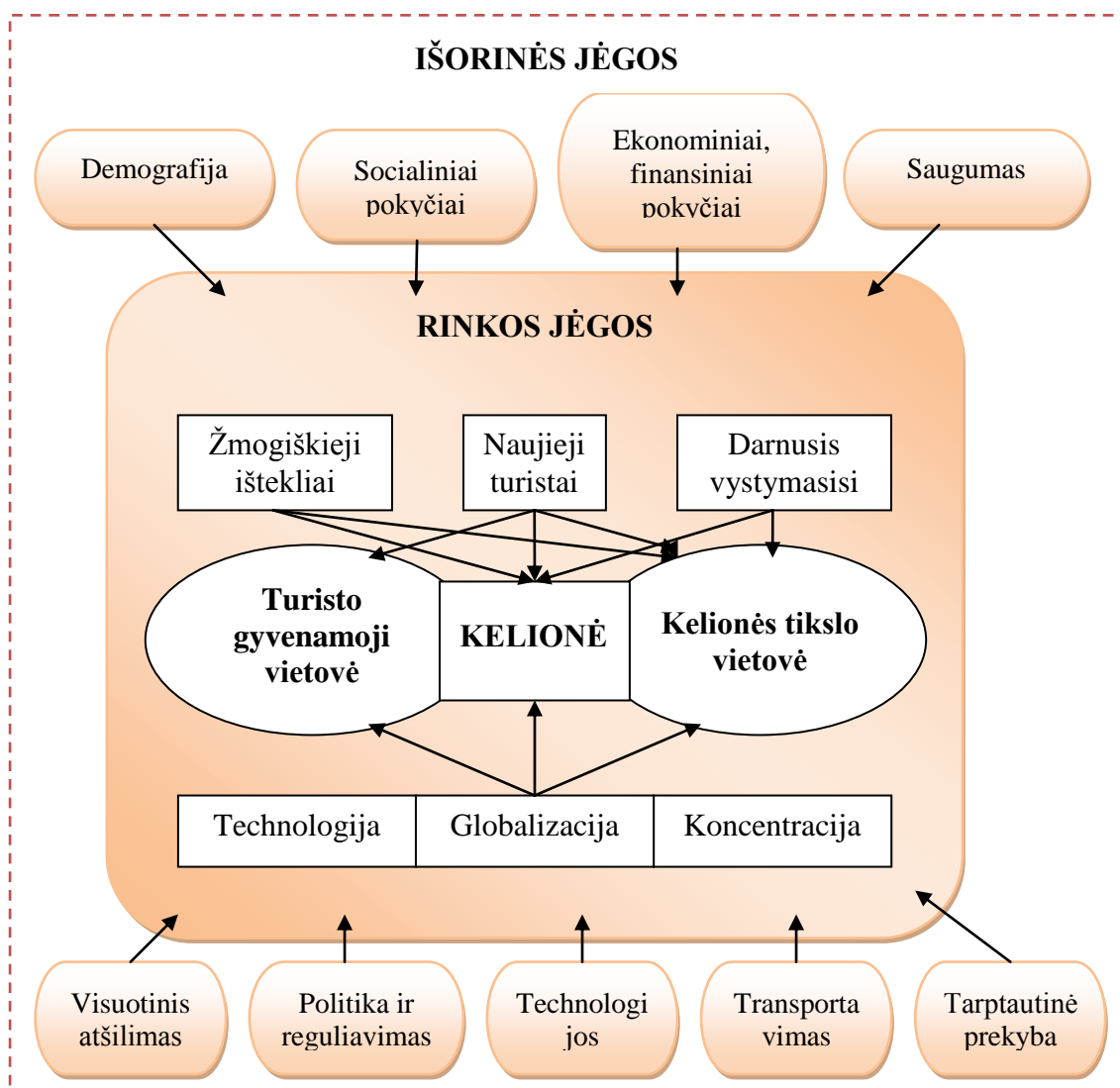
- ❖ *Turistai*. Turistas apibūdinamas kaip „aktorius“ turizmo sistemoje. Turizmas, nepaisant visų apibrėžčių, yra žmogiškoji patirtis, pasitenkinimas, dalyvavimas ir prisiminimai daugybės veiklų žmogaus gyvenime.
- ❖ *Geografiniai elementai (aplinka)*. Leiper (1990) išskiria tris geografinius elementus:
 1. Keliautojus generuojantis regionas.
 2. Turistų tikslo regionas.

3. Kelionės regionas.

- ❖ *Turizmo industrija.* Galima interpretuoti kaip visumą to, kas apima kelionės pateikimą, transportavimą, apgyvendinimą, maitinimą ir kt. Tai verslo ir kitos organizacijos teikiančios paslaugas, būtinas kelionės paslaugai suteikti.

Leiper modelis yra svarbus tuo, kad padeda suvokti turizmo sistemą daug paprastesniu būdu, bei apima vienus iš svarbiausių elementų turizmo sistemoje.

Cooper, C. (1996, p. 266), pateikia PTO prognozes turizmo sistemoje ateityje. PTO išskiria išorines jėgas ir marketingo žalos įtaką turizmo sistemai. Šiuo atveju, egzogeninė/išorinių jėgų įtaka, tai demografiniai ir socialiniai pokyčiai, technologijos, transportas, prekyba, saugumas ir kt. Taip pat, nepriklausantys nuo PTO veiklos, tai visuotinis atšilimas ir aplinkosauga, kurie taip pat negali būti ignoruojami. Marketingo neigiamos jėgos traktuojamos kaip patiriama žala esant plačiam produktų pateikimo ir paskirstymo ratui turistinėse vietovėse. Autoriai pateikia paveikslą (žr. 4 pav.), kuriame Leiper turizmo sistemos modelis papildomas išorinėmis jėgomis, kurios turi įtakos turizmo plėtrai.

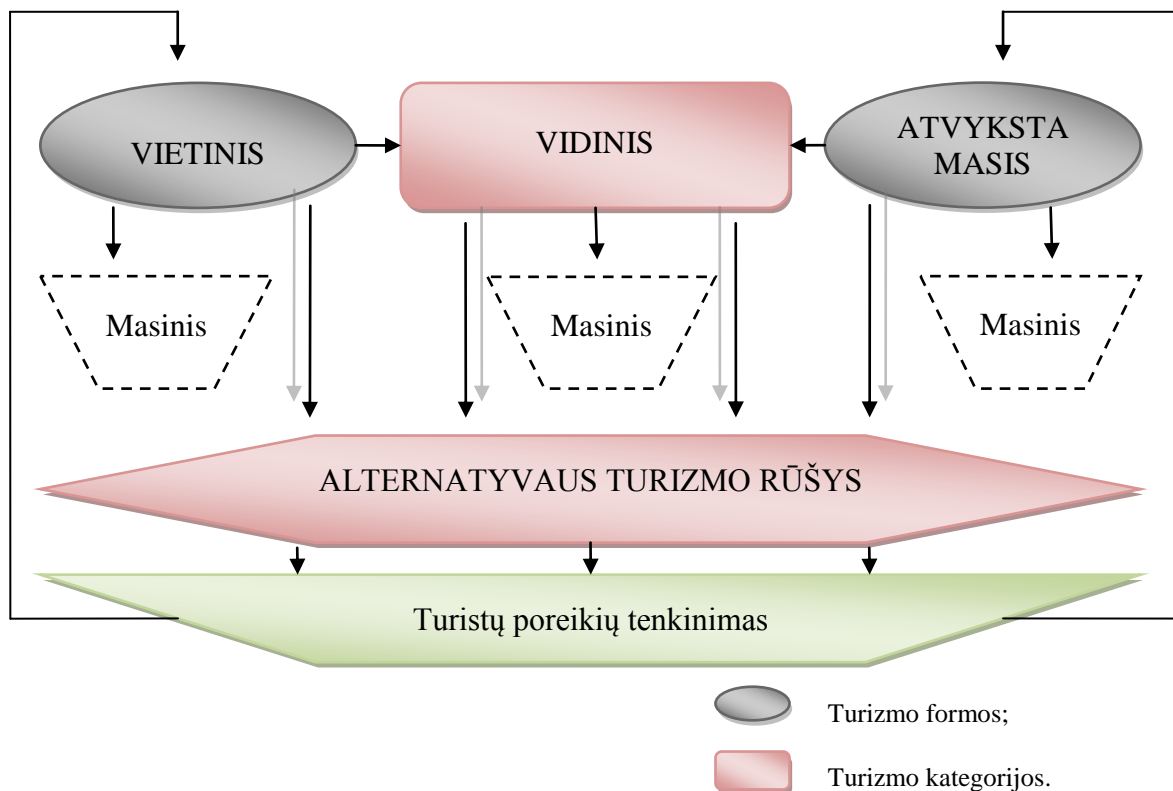

4 pav. Turizmo sistemos pokyčių jėgos

Taigi šiame paveiksle pateiktas ryšys tarp kelionės, turisto gyvenamosios vietovės, kelionės tikslo ir rinkos jėgų, kurios šiuo atveju autorių įvardijamos kaip žmogiškieji ištekliai, naujieji turistai, darnusis vystymasis, technologijos, globalizacija ir koncentracija. Atitinkamai kiekviena iš rinkos jėgų turi savo įtakos reikšmingumą arba jo visai neturi turisto gyvenamai vietai, kelionei ir kelionės tikslo vietai. Bendrai visą turizmo sistemą įtakoja išorinės jėgos. Visos šios rinkos ir išorinės turizmo sistemos jėgos įtakoja turizmo sistemos ateities perspektyvas ir galimas prognozes.

Turizmas, kaip pasaulinė industrija, šiandieną galutinai įgavo savo tolesnio vystymosi „trimatį pagrindą“ (*Triple Bottom Line*), suteikiant jam ekonominę, ekologinę ir socialinę atsakomybę (Žalys L., Žalienenė I., p.180, 2006, cit. Vasiljevą, 2004).

5 paveiksle pateiktos turizmo formos ir kategorijos iš kurių susideda alternatyvus turizmas. Remiantis ankščiau pateiktu 1 paveikslu, kuriame pateikiamos turizmo formos ir kategorijos, išskiriamos dvi formos: vietinis ir atvykstamasis turizmas bei viena kategorija – vidinis turizmas. Kiekviena šių turizmo formų ir kategorijų apima masinį turizmą, tačiau yra ir alternatyvaus turizmo pamatas. Alternatyvaus turizmo rūšys gali būti įvairios, kurios egzistuoja kaip vietinio ir atvykstamojo turizmo formų sudedamoji dalis ir kaip vidinio turizmo dalis, į kurią įeina tos pačios turizmo formos.

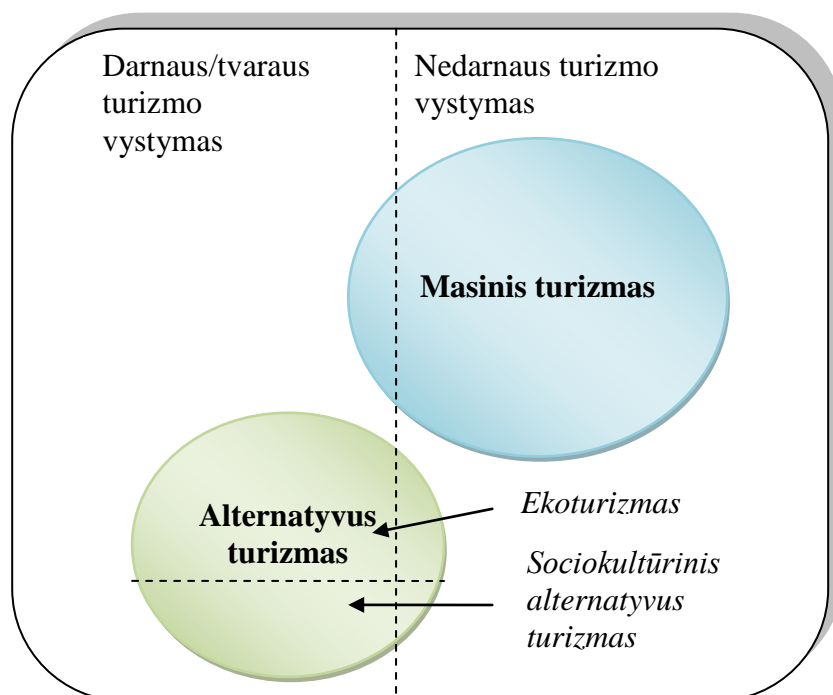

5 pav. Turizmo formų, kategorijų ir alternatyvaus turizmo tarpusavio ryšys
Šaltinis: darbo autorės sudaryta pagal Žalys, L., Žalienenė, I., Iždonaitė, I. (2006, p. 182)

Visos alternatyvaus turizmo dedamosios sudaro bendrą turistų poreikių tenkinimo sistemą, kurie atitinkamai turi ryšį su turizmo formomis. Šis paveikslas parodo alternatyvaus turizmo, jo rūšių vietą tarp turizmo kategorijų ir formų.

Vis didesnis keliautojų skaičius atsisako tradicinio turizmo paketo ir ieško artimesnio, individualiesnio santykio su vietine bendruomene ir gamta. Masinis turizmas atstovauja modernų, industrinį turizmą, didelius turistų srautus, apgyvendintus ir linksminamus stambiu turizmo verslu užsiimančių organizatorių. Tuo tarpu alternatyvus turizmas asocijuojamas su tokiais terminais kaip smulkaus masto, mažo poveikio aplinkai ir grįstas bendruomeniškumu turizmas. Atitinkamai masinio turizmo traukos objektai dažnai yra nenatūralūs, t.y. išoriškai dideliu nuotėkiu (angl. *High-leakage*) generuojamos paslaugos kelionių organizatorių, o alternatyvaus turizmo siūlomos atrakcijos remiasi autentiškumu ir grynu natūralumu, esti aukštas ryšys (angl. *High-linkage*).

Masinis turizmas gali būti tiek tvarus, tiek netvarus, atitinkamai veikiamas tiek teigiamų, tiek neigiamų jėgų.

6 pav. Masinio turizmo ir alternatyvaus turizmo tvarumas
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal D. Weaver, L. Lawton (2002, p. 369)

Šiame, 6 paveiksle, pateiktas ryšys tarp masinio ir alternatyvaus turizmo, tvarumo atžvilgiu. Alternatyvus turizmas, taip pat, kaip ir masinis, gali būti tiek tvarus, tiek ir netvarus. Tačiau, kaip paveiksle pateikia Weaver, D. ir Lawton, L. (2002), alternatyvus turizmas turi savybę būti tvarus daug labiau nei masinis. Pažymėtina, jog alternatyvus turizmas, anot autorių, susideda iš ekoturizmo

ir sociokultūrinio alternatyvaus turizmo, kurie atskirti horizontalia linija, tačiau tarp jų nėra aiškaus nusistovėjusio skirtumo. Idealus atvejis pasiekiamas tuomet, kai alternatyvus turizmas ir masinis turizmas egzistuoja tvaraus turizmo srityje, kas reiškia, jog visos turizmo planavimo ir valdymo pastangos turėtų būti nukreiptos būtent į šią siekiamybę.

Alternatyvus turizmas yra populiarus terminas, tačiau tiksliai jo reikšmė iki šiol yra diskusijų objektas (Novelli, 2005, p. 134). Alternatyvus turizmas (*angl. alternative tourism*) - dažniausiai reiškia alternatyvias turizmo formas, pabrėžia didesnę kontaktą ir savitarpio supratimą tarp šeimininkų ir svečių, taip pat kaip tarp turistų ir aplinkos - teigia Smith ir Eadington, (1992), kuriuos cituoja D. Newsome (2002, p. 13). Kaip alternatyvaus turizmo sinonimas, yra naudojamas atsakingas turizmas (*angl. responsible tourism*), kuris Harrisono ir Husbandso (1996) apibūdinamas ne kaip turizmo kategorija ar produktas, bet daugiau kaip požiūris, teigiantis, jog turizmas turėtų teikti naudą ir turistams, ir vietinėms bendruomenėms ir valdantiejiems (Newsome, D., 2002, p. 13). Anot Weaver, D., Lawton, L. (2002, p. 374), esminis alternatyvaus turizmo reikšmės pateikimas yra suprantamas kaip kontrastas masiniam turizmui. Taip pat autoriai skiria tokius alternatyvaus turizmo tipus:

- ❖ *Netiesioginis alternatyvus turizmas* – alternatyvus turizmas, kuris aiškina faktą, jog yra susiformavęs dar pakankamai ankstyvoje stadijoje ir todėl yra per mažo turizmo intensyvumo etape.
- ❖ *Tiesioginis alternatyvus turizmas* – alternatyvus turizmas kuomet yra sąmoningai siekiama sukurti aplinkos reguliavimo/priežiūros įgyvendinimo ir palaikymo.

Alternatyvaus turizmo sąvoka generuoja ištisą turizmo rūšių diapazoną, kaip integruotas, tausojamasis, eko-, minkštasis, atsakingas, kontroliuojamas, mažamastis, naujasis, žalioji, specialiųjų interesų ir t. t. (Zinkevičiūtė ir kt., 2010, p. 206, cituoja Fennell, 2008, Williams, 2004, Weaver, 2005, Ooi et al., 2010). Daugelis autorių vartoja terminus, tiesiogiai nusakančius minimalų alternatyvaus turizmo poveikį aplinkai, pabrėžia didesnę kontaktą ir savitarpio supratimą tarp šeimininkų ir svečių, taip pat tarp turistų ir aplinkos. Nagrinėjant alternatyvaus turizmo sampratą akcentuojamas ne tiek turizmo produktas ar tipas, kiek pats požiūris, jog turizmas turėtų teikti naudą turistams ir prisidėti prie vietinių bendruomenių ekonominės bei socialinės gerovės, o taip pat ir aplinkosaugos situacijos gerinimo (Zinkevičiūtė ir kt., 2010, p. 207).

1.3. Alternatyvaus turizmo rūšys

Turizmas daug labiau vertinamas ir panaudojamas, kuomet turizmo paslaugos teikėjas yra suinteresuotas aplinkosauga, ekonomiais ir socialiniais reiškiniais, atsižvelgiama į daugelį kitų visuomeninių ir globalių reiškinų. Tačiau tai jau nebėra tradicinis masinis turizmas. Daugelis

autorių alternatyvų turizmą traktuoja kaip „nišos turizmą“. Bet kokioje rinkoje „niša“ yra specifinė dalis, paprastai su gerai apibrėžtu produktu, kuris gali būti pasiūlytas klientui, jo lūkesčiams patenkinti (Nwafor, O., 2012). Robinson ir Novelli (2005, p. 1), apibrėžė „nišos turizmą“ kaip pastaraisiais metais vyraujančią kontrastą masiniam turizmui. Nišos turizmas yra priešprieša vienerūšiam masinio turizmo produktui. Autoriai taip pat teigia, kad „nišos turizmo“ terminas yra ginčytinas. Jie pripažįsta, kad „nišos“ reikšmė yra „pasiskolinta“ iš tos sąvokos, kuri yra įdiegta ekologijos disciplinoje. Kiti autoriai alternatyvų turizmą priskiria prie atsakingo, tvaraus ir darnaus turizmo. Weaver, D., Lawton, L. (2002, p. 359) teigia, kad remiantis tokia prielaida, jog turizmas turi būti tausojantis, atsakingas ir individualus pagal kiekvieno poreikius, galima teigti, jog yra daugybė tokio turizmo alternatyvų. Tačiau akcentuojama, jog ne visada toks turizmas garantuos nuolatinį pelną.

Alternatyvaus turizmo apraiškos pradėjo ryškėti ankstyvais 1980 –aisiais metais. Ši nauja apraiška skelbė, jog masinis turizmas buvo gana problematiškas ir būtent alternatyvusis turizmas yra tai, kas natūraliai labiau pageidautina daugeliu atveju. Alternatyvus turizmas pirmiausia buvo sumanytas kaip alternatyva masiniam turizmui, bet ne konkrečioms turizmo rūšims (Weaver, D., Lawton, L., 2002, p. 359). Kaip jau minėta, autoriai alternatyvųjį turizmą skiria į dvi rūšis: sociokultūrinis alternatyvus turizmas ir ekoturizmas (6 pav.).

Alternatyvų ir masinį turizmą galima identifikuoti kaip pagrindines turizmo kategorijas, po savim skėčio principu kaupiančius savo koncepcija artimus turizmo tipus. Alternatyvaus turizmo kategorija yra labai plati, apimanti daugybę turizmo tipų, nuo tokių, kurie jau seniai yra žinomi iki naujausių, dar neišpopuliarėjusių formų, kurios turi vieną bendrą ypatybę - yra masinio turizmo alternatyvos (Novelli, M., 2005, p. 18). Wearing, S., Neil, J., (1999, p. 1-2) teigia jog turizmo alternatyvos yra nedidelio masto, mažo dažnumo, susijusios su žmonių grupėmis, turinčių tam tikrų specialių interesų, dažniausiai išsilavinusių ir turinčių didesnes nei vidutines pajamas.

Novelli, M. (2005, p. 18) taip pat tarp kitų alternatyvių turizmo tipų įvardija edukacinį, nuotykių ir kaimo turizmą. Atitinkamai Horner, S. ir Swarbrooke, J. (2003, p. 251) akcentuoja ekoturizmą ir mokslo turizmą, kai tuo tarpu Novelli, M. (2005, p. 21) alternatyvaus turizmo tipus apibendrina ir vadina nišomis, prie ankstesnių tipų priskirdamas inovatyvius turizmo tipus, tokius kaip: kosmoso turizmas, etinis turizmas, virtualus turizmas ir kt.

Autoriaus Novelli, M. (2005, p. 22) teigimu, aprašomas turizmo sritis galima skirstyti į 3 pagrindines grupes:

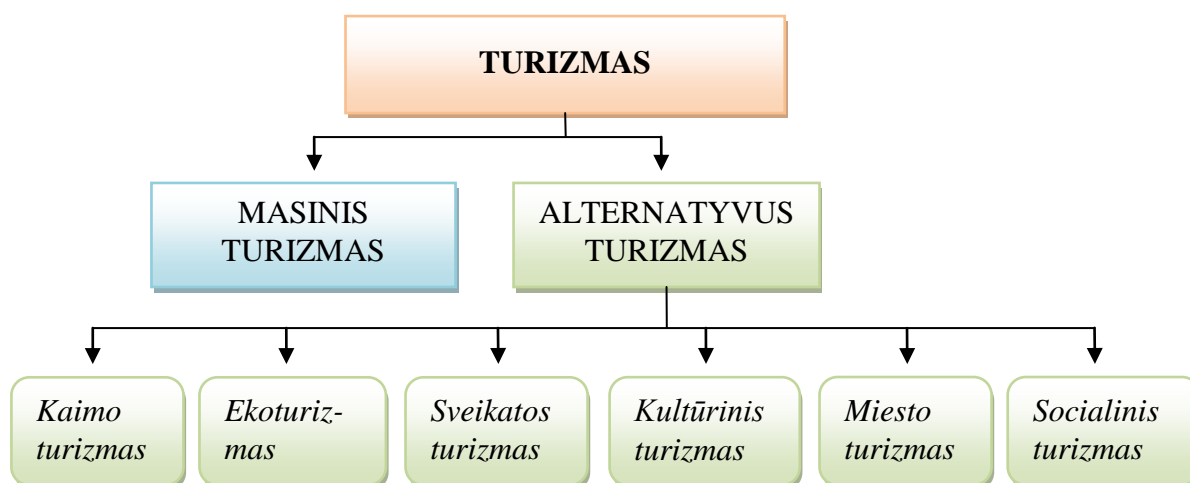
1. *Specialiųjų interesų grupė*: fotografinis turizmas, geoturizmas, jaunimo turizmas, genealoginis turizmas, kulinarinis turizmas, transporto turizmas, tamsusis turizmas, sekso turizmas.

2. *Tradicijomis ir kultūra grįsto turizmo grupė*: kultūros paveldo turizmas, turizmas periferiniuose regionuose, aktyvus turizmas – nedidelių laivų turizmas, sporto turizmas, laukinės gamtos turizmas, savanorių turizmas, nuotykių turizmas.

3. *Ateities nišos*: kosmoso turizmas, virtualus turizmas, etinis turizmas.

Anot autoriaus, alternatyvus turizmas yra priešingybė vienalyčiam ir nediferencijuotam masiniam turizmui. Vien reikšmingą įtaką darančiu kosminiu turizmu, gastronominiu turizmu galima remtis argumentuojant tai, kad net labiausiai atitrūkę nuo realybės žmogaus vaizduotės piešiniai gali būti kelias iki išpildyto turizmo paslaugos paketo (Stone, 2005, p. 191).

Wearing, S. ir Neil, J. (2001, p. 30) pateiktą Mieczkowski (1995) turizmo klasifikavimą galima papildyti alternatyvaus turizmo rūšimis, išskirtomis apžvelgus mokslinę literatūrą, atitinkamai, neimant autoriaus išskiriamų alternatyvaus turizmo rūšių tokių, kaip mokslinis ar nuotykių turizmas. Turizmo klasifikavimas su siūlomomis alternatyvaus turizmo rūšimis pateikiamas sekančiame 7 paveiksle.

7 pav. Turizmo klasifikavimas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Wearing, S. ir Neil, J. (2001, p. 30) pateiktą Mieczkowski (1995) turizmo klasifikavimą

Apžvelgus mokslinę literatūrą ir įvertinus įvairių autorių pateikiamas traktuotes, apibrėžtis bei klasifikacijas, galima išskirti tokias pagrindines alternatyvaus turizmo rūšis:

- ❖ *Kaimo turizmas*;
- ❖ *Ekoturizmas*;
- ❖ *Kultūrinis turizmas*;
- ❖ *Sveikatos turizmas*;
- ❖ *Miesto turizmas*;
- ❖ *Socialinis turizmas*.

Toliau darbe bus aptariamos alternatyvaus turizmo rūšys platesniu kontekstu.

Kaimo turizmas

Kaimo turizmo, kaip socialinio reiškinių ir alternatyvios veiklos, pradžia Lietuvoje laikytini 1994 metai. Tačiau ši veikla jau klestėjo ir tarpukariu bei 1970–1989 metais. Oficialiai kaimo turizmo verslas rinkos pagrindais pradėtas plėtoti tik 1998 m. įsigaliojus turizmo įstatymui ir minimaliems kaimo turizmo teikimų apgyvendinimo paslaugų reikalavimams (Damulienė, A., 2011, p. 127).

Pasak Wearing, S. ir Neil, J. (2009, p. 286), kaimo turizmas yra viena iš alternatyvaus turizmo formų, kuri nepriskiriama prie plačiausiai paplitusio masinio turizmo, kadangi tai yra specifinė, savitus poreikius tenkinanti turizmo paslaugas. Viena iš sparčiausiai besivystančių alternatyvaus turizmo rūšių Lietuvos regionuose pastaruoju metu yra su kaimo turizmu susijusi veikla. Nors kaimo turizmas reikšmingas ne tik Lietuvoje bet ir visame pasaulyje, tačiau iki šiol nėra visuotinai pripažinto kaimo turizmo apibrėžimo. Todėl, suvokiant kaimo turizmo svarbą ir naudą, yra naudinga apibūdinti kaimo turizmo, kaip tam tikro reiškinių, apibrėžtį.

Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas kaimo turizmą apibūdina kaip paslaugą, kurią apima svečių apgyvendinimas kaimo sodyboje.

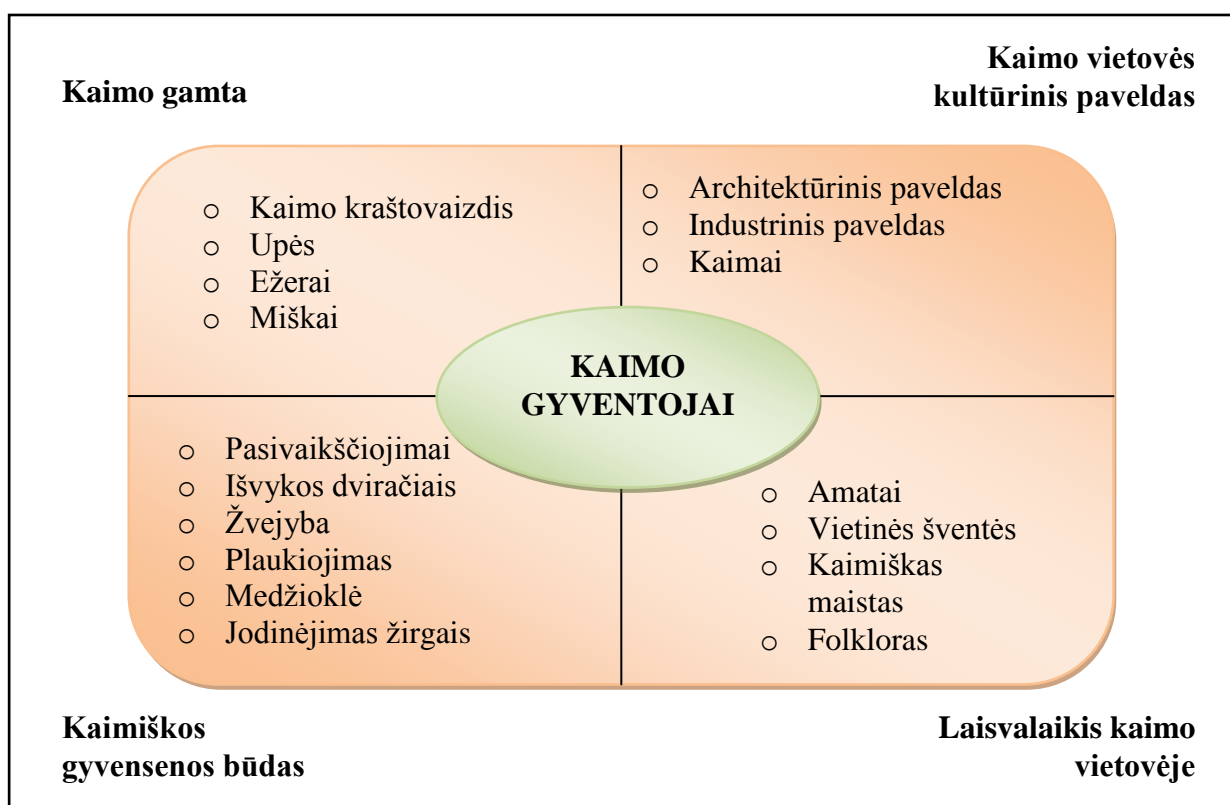
Visiškai kitaip kaimo turizmo sąvoka interpretuojama Peters ir kt. (1994, p. 6-7), cit. Gannon „kaimo turizmas (taip pat žinomas kaip ūkių turizmas, agroturizmas, žalioji turizmas) apima daug ūkininkų ir kaimo žmonių siūlomų veiklų, paslaugų ir patogumų, skirtų pritraukti turistus į vietovę, siekiant gauti papildomų pajamų savo ūkiui“.

Sharpley, R. ir kt. (1997, p. 20) nuomone, kaimo turizmas galėtų būti apibrėžiamas ir abstrakčiai, kaip dvasinė būseną, ir technologiškai, susiejant su veikla, tikslais ir kitomis išmatuojamomis, akivaizdžiomis charakteristikomis.

Vertinant pateiktas kaimo turizmo definicijas, galima daryti išvadą, kad vieni autoriai kaimo turizmą vertina ir apibrėžia kaip reiškinių ir paprasčiausiai tapatina su turizmu mažai apgyvendintose teritorijose, kiti - akcentuoja veiklą, siūlomą kaime (Damulienė, A., 2011, p. 127). Taip pat autorė teigia, jog gilinant kaimo turizmo sąvokų teoriją būtina akcentuoti, kad kaimo turizmo išskirtinumas glaudžiai siejasi su paties kaimo specifika. Kaimas yra teritorinė ir erdvinė samprata. Kaimo vietovės galima apibrėžti kaip gana mažas gyvenvietes su mažu tankumo populiacija. Kurių ekonomika remiasi tradiciniu žemės ūkiu ir miško pramone. Kaimas yra išlaikęs tradicinę socialinę struktūrą ir vertybes, kurias prarado moderni visuomenė. Tai daro kaimo turizmo sritį išskirtinę ir savaip patrauklią. Pagrindinės kaimo turizmo dedamosios – kaimo gyvenimo būdas ir aplinka, turistams siūlomos pramogos, teikiamos apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos. Būtent dėl erdvės pojūčio ir tradicinio gyvenimo būdo kaimas ir yra didžiausia pramoga turistui (Damulienė, A., 2011, p. 128).

Efektyvus kaimo turizmo vystymas anot Аношка, Я. И. (2011, p. 33) užtikrinama laikantis balanso principo. Kaimo turizmo elementai turi būti aprūpinami vienodai užtikrinant vietinių gyventojų interesų tenkinimą, gerovę, turistų aprūpinimą bei gamtosaugą. Ši triada – kaimo turizmo klestėjimo užtikrinimo pagrindas. Autorė siūlo vadovautis 4 principais, kuriais galima užtikrinti kaimo turizmo vystymo pusiausvyrą:

1. Gamtosauginis. Saugomas kraštovaizdis, kontroliuojamas neigiamas išorinis poveikis;
2. Socialinis. Saugomas tautinis paveldas, tradicijos, kultūrą, bendruomenė;
3. Ekonominis. Skatinama industrija vietiniame kaimo regione, kuriamos naujos darbo vietos, sumažinant migracijos didėjimą į miestus;
4. Kultūrinis – istorinis. Skatina vietinių kaimo gyventojų ir viso regiono įvairiapusišką, tiek kultūrinį, tiek istorinį vystymąsi ir paveldo prevencijos užtikrinimą.

8 pav. Kaimo turizmo vystymo konceptualus modelis
Šaltinis: darbo autorės sudaryta pagal Аношка, Я. И., 2011, p. 33

Аношка, Я. И. pateikia kaimo turizmo vystymo konceptualų modelį, kuriuo atskleidžiama kaimo turizmo reikšmė ir paskirtis. Paveikslu centre – kaimo gyventojai, kuriuos supa jų gyvenamoji aplinka, autorės suskirstyta į keturis sektorius, kurie apibrėžia kaimo turizmo paslaugų spektrą. Šis modelis išsamiai pateikia kaimo turizmo paslaugų teikimo rūšių kategorijas. Tačiau pastebėta, jog šiame modelyje kaimo turizmas akcentuojamas kaip kaimo gyventojų gyvenimo patyrimas. Nėra išskiriamas apgyvendinimas, maitinimas, pirtys ir kitos paslaugos, kuriuos daugelio

kitų autorių taip pat priskiriamos prie kaimo turizmo paslaugų rūšių. Atitinkamai, kaimo turizmas Lietuvoje traktuojamas kaip poilsis pas ūkininką, norint susipažinti su žemės ūkio darbais, pažintinės ekskursijos į žemės ūkio įmones, t.y., - kaimo turizmas siejamas su žemės ūkiu (Žalys, L., Žalienė, I., Iždonaitė, I., 2006, p. 183).

Apibendrinant galima teigti, jog kaimo turizmas – tai ne vien tik išvyka į kaimą ar poilsis kaime, tai gerokai platesnė sąvoka, apimanti ir kaimo turizmo paslaugų ypatybes, kultūrinę ir gamtinę aplinką. Didelę reikšmę turi kaimo sodybų savininkų turimi ištekliai, galimybės juos panaudoti, net ir tuos, kurie iš pirmo žvilgsnio atrodo netinkami kaip turizmo priemonė. Todėl kaimo turizmas gali būti įvardijamas ir kaip kultūros, senesnių papročių ir istorijos pažinimo priemonė. Galima pasiūlyti įvairesnę paslaugų kompleksą bei lengviau prisitaikyti prie turistų poreikių, pomėgių, patyrimo bei gyvenimo būdo.

Ekoturizmas

Analizuojant kaimo turizmo vietą turizmo formų sistemoje, tikslinga ištirti artimą kaimo turizmui alternatyvaus turizmo rūšį - ekoturizmą, kuris dažnai apibrėžiamas kaip kelionė į natūralios gamtos plotus, kuriuose saugoma ir puoselėjama aplinka bei palaikoma vietinių gyventojų gerovė. Pagal Wood, M. E. (2002), ekoturizmas susideda iš trijų subkomponentų: kaimo turizmo, gamtos turizmo ir kultūrinio turizmo.

Kaip ir kitų alternatyvaus turizmo rūšių, taip ir ekoturizmo sąvoka nėra visiškai aiški. Vienas pirmųjų ekoturizmą aprašė Hetzer (1965), kuris išskyrė keturis alternatyvaus turizmo pamato ramsčius, kitaip esminius principus:

1. Poveikio aplinkai minimizavimas;
2. Pagarba atvykėlius priimančioms kultūroms;
3. Naudos maksimizavimas vietiniams gyventojams;
4. Turistų pasitenkinimo maksimizavimas.

Pirmasis principas buvo laikomas išskirtiniu ir esminiu ekoturizmo bruožu (Weaver, D., B., 2001, p. 5, cit. Fennel, 1998). Australijos ekoturizmo organizacija, remdamasi Eko sertifikavimo programos nuostatais, ekoturizmą apibūdina kaip ekologiškai tvarų turizmą orientuotą į gamtinių teritorijų pažinimą, skatinant gamtos bei kultūros supratimą, vertinimą ir apsaugą. Labiausiai paplitęs ekoturizmo traktavimas buvo suformuluotas 1990 m. Pasaulio ekoturizmo asociacijos TIES: „tai atsakingas keliavimas gamtinėse teritorijose, prisidedantis prie aplinkos apsaugos ir vietos žmonių gerovės“.

Honey, M. (1999, p. 25) ekoturizmą įvardino kaip: „turizmą į jautrias, mažai ūkinės veiklos paliestas, dažniausiai saugomas gamtines teritorijas, kuris siekia sumažinti savo neigiamą poveikį aplinkai bei teikia tiesioginę paramą jos išsaugojimui. Jis dažniausiai orientuotas į nedideles grupes

ar pavienius asmenis, supažindina su gamtos bei kultūros vertybėmis, prisideda prie vietos bendruomenių ekonominio ir socialinio gerbūvio, ugdo pagarbą skirtingoms kultūroms bei žmogaus teisėms“. Fennel, D. A. (1999, p. 43) ekoturizmą apibrėžia kaip „tausojančią gamtiniais išteklių paremtą turizmo formą, orientuotą į gamtos pažinimą ir patyrimą, etišškai organizuojamą siekiant mažai veikti aplinką, nevirtotojišką ir lokaliai orientuotą (kontrolės, gaunamos naudos ir apimtys požiūriu). Ekoturizmas paprastai vyksta mažai paliestose gamtinėse teritorijose ir prisideda prie jų išsaugojimo“.

LR turizmo departamentas cit. Hector Ceballos-Lascurain, pateikia patobulintą ir Tarptautinės gamtos apsaugos sąjungos (toliau IUCN) 1996 m. įteisintą ekoturizmo formulotę: „Tai aplinką tausojantis keliavimas ir lankymasis gamtinėse teritorijose, kurio tikslas yra pažinti, patirti, pasidžiaugti gamta (bei katu ir esančiomis kultūrinėmis vertybėmis), kuris skatina aplinkos išsaugojimą, pasižymi mažu poveikiu aplinkai bei, aktyviai įtraukdamas vietos bendruomenes, prisideda prie jų socialinės ir ekonominės gerovės“ (LR Turizmo departamentas, 2013).

Apibendrinant galima teigti, kad ekoturizmo terminas gali būti vartojamas, tik jei nepamiršami ir diegiami šie esminiai principai, kuriuos išskiria LR turizmo departamentas (2013):

- ❖ Užtikrinamas minimalus neigiamas turizmo poveikis aplinkai;
- ❖ Užtikrinamas suinteresuotų grupių (vietos bendruomenių, turistų, turizmo paslaugų teikėjų, valstybinių ir nevyriausybinų (aplinkosaugos, kultūros apsaugos ir pan.) organizacijų) lygiavertis įtraukimas į ekoturizmo planavimą, plėtrą ir monitoringą;
- ❖ Prisidedama prie ekonominės ir socialinės vietos bendruomenių gerovės;
- ❖ Dalis gaunamų pajamų skiriama teritorijos gamtinių bei kultūrinių vertybių išsaugojimui;
- ❖ Ugdomas gamtos bei kultūros vertybių pažinimas ir pagarpa joms;
- ❖ Skatinama šalies ar regiono politinė, aplinkosauginė ir socialinė raida.

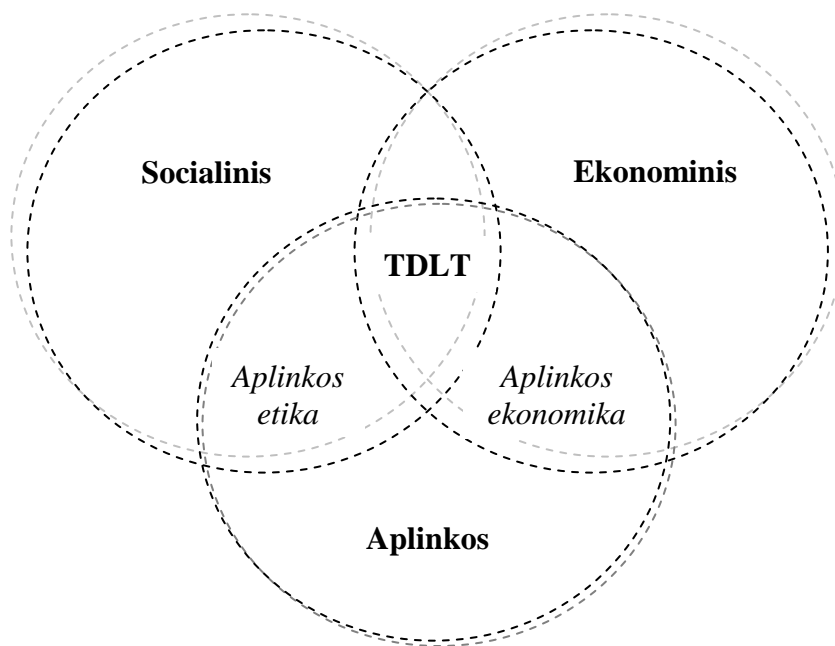
Laikantis šių principų, ekoturizmas tampa tvariu reiškiniu, kurį galima pavaizduoti schematiškai. Taip pat pastebėta, kad pateikti apibrėžimai yra dažniausiai vartojami pasaulinėje ekoturizmo praktikoje. Jie skiriasi savo detalumu, o kartais ir skirtingu atskirų aspektų akcentavimu.

Atitinkamai, Tarptautinė ekoturizmo asociacija (VŠĮ Gamtos paveldo fondas, *Ekoturizmo metodinės rekomendacijos*, 2008) teigia, kad keliaujant pažintiniais gamtos takais, turime vienyti bendruomenes gamtos išsaugojimo ir tausaus keliavimo tikslais. Pateikiami tokie ekoturizmo principai tiems, kurie vykdo ir dalyvauja ekologinio turizmo veikloje:

- ❖ Sumažinti neigiamą poveikį.
- ❖ Sukurti pagarbą aplinkai ir kultūriniam sąmoningumui.
- ❖ Pateikti teigiamus rezultatus tiek lankytojams tiek ir šeiminiškams.
- ❖ Teikti tiesioginę finansinę paramą apsaugos sistemai.

- ❖ Finansuoti vietos gyventojų įdarbinimo, įtraukimo į procesą galimybes.
- ❖ Atkreipti dėmesį į priimančių šalių politinę, aplinkosaugos ir socialinę aplinkas.

Sekančiame paveiksle pateikti trys elementai, kurie sudaro pagrindą ekoturizmo principų išlaikymui. Ekoturizmas yra glaudžiai susijęs su „naujuoju“ turizmo modelio atsiradimu, kuomet didelis dėmesys skiriamas atsakingos gamybos ir vartojimo taikymo praktikai. Autoriai akcentuoja tai, kad ekoturizmas niekada nebus tvarus ekologiškai. Tai įtakoja visi trys elementai (socialinis, aplinkos ir ekonominis). Siekiant tvarumo būsenos kiekviename iš šių elementų, priartėjama prie tikrosios ekoturizmo reikšmės.

9 pav. Trigubo dugno linijos tvarumo elementai (TDLT)
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Hill, J., Gale, T. (2009)

9 paveiksle pavaizduoti ekoturizmo aplinkos elementai, kurie kartu sudaro „trigubo dugno liniją“. Tinkamai taikomas jis gali atnešti įvairialypę ir ilgalaikę naudą: kurti vietos bendruomenių gerovę, padėti išsaugoti kraštovaizdį, biologinę įvairovę bei kultūros paveldą, ugdyti bei diegti darnios gyvenamosios principus.

Osland, G., Mackoy, R. (2012, p. 78) siūlo ekoturizmo idėjas įgyvendinti pasitelkiant edukacines priemones. Autoriai akcentuoja, jog turistų švietimas apie ekologiją ir požiūrį į tausojimą gali padėti privesti prie bendro supratimo, vertinimo, elgsenos ir požiūrio į natūralią aplinką, vietinę bendruomenę, kultūrą, taip padedant skleisti ekoturizmo idėjas visuomenėje.

Europoje ekoturizmas pasireiškia šiomis kryptimis:

1. „Žaliojo rakt“ programa (angl. *"Green Key"*) - nevyriausybinė, ne pelno siekianti, nepriklausoma organizacija. Pripažinta ir remiama PTO. Apima viešbučius, motelius ir kitas apgyvendinimo paslaugas teikiančias įmones, kurios laikosi ekologiško gyvenimo

principų. Atitinkamai Lietuvoje 2012 m. buvo 6 viešbučiai ir 4 kaimo turizmo sodybos, kurios atitiko „žaliojo rakto“ reikalavimus (Tarptautinė „Žaliojo rakto“ organizacija, 2013);

2. „Mėlynoji vėliava“ – skirta savivaldybėms plėtojančioms turizmo paslaugas. Savivaldybių paplūdimiai ir priplaukos atitinkantys Aplinkosauginio švietimo fondo (Foundation for Environmental Education - FEE) reikalavimus vasaros sezonui apdovanojami Mėlynąja vėliava. Aplinkosauginio švietimo fondo nustatyti reikalavimai paplūdimiams ir priplaukoms skirstomi į keturias grupes: vandens kokybės, aplinkosauginio švietimo ir informavimo, aplinkosauginio valdymo, paslaugų ir saugumo. Šiuo metu Lietuvoje Mėlynosios vėliavos statusą turi: Nidos paplūdimys, Juodkrantės paplūdimys ir Birutės parko paplūdimys. (Lietuvos žaliųjų judėjimas, 2008);
3. Jachtklubai – ekologiškas požiūris į jachtklubuose teikiamas paslaugas (Plateliai, Platelių ežeras. Ekologiškas kempingas, 2012);
4. Jaunieji gamtos žurnalistai ir gamtos „mokyklėlės“ – ugdymo programos vaikams ir jaunimui (Eko mokyklėlė, 2013, Gamtosauginė mokykla, 2013).

Apibendrinant, galima teigti, kad bendras tikslas yra skatinti bendradarbiavimą tarp nevyriausybinų organizacijų, vyriausybių ir pramonės, kuriant ekoturizmo tvarką, kuri yra ekologiškai, ekonomiškai ir socialiai naudinga bei sumažinant išorės neigiamą poveikį ekoturizmo aplinkai.

Kultūrinis turizmas

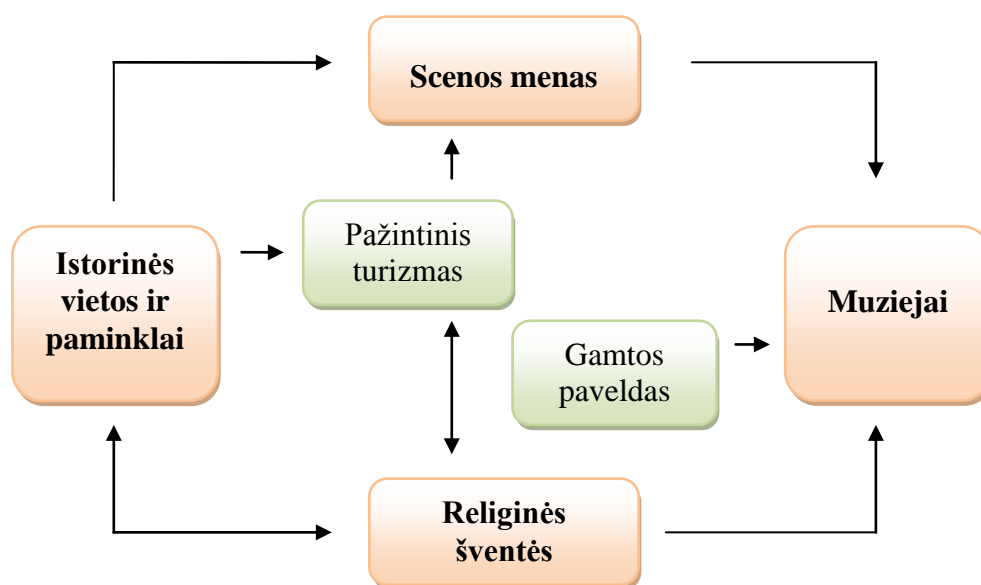
Kultūrinis turizmas tyrinėjamas dar nuo Didžiosios depresijos laikų ir yra apibūdinamas kaip „žmonių judėjimas iš įprastos gyvenamosios vietos kultūrinių atrakcijų link, kurio tikslas – gauti naujos informacijos ir patirties tam, kad būtų patenkinti žmonių kultūriniai poreikiai“ (Butkus, S. 2011, p. 94).

Pati kultūra, kaip definicija, apibrėžiama pakankamai kompleksiskai ir problematiškai. Per daugelį metų literatūroje buvo pateikta ne viena kultūros sąvoka. Tačiau šiomis dienomis kultūra pateikiama kaip būdas užsieniui išreikšti savo kitoniškumą, išskirtinumą. Atitinkamai, klasikinė kultūros definicija pateikiama Reisinger, Y., Turner, L., W. (2002, p. 1), cit. Taylor (1924): „sudėtinga visuma, kuri apima žinias, religiją/tikėjimą, meną, moralę, įstatymą, lankytojus ir galimybes bei įpročius, kuriuos žmogus, kaip visuomenės narys, įgijo per gyvenimą toje kultūroje“.

Richards (1996) apibūdina kultūrą kaip procesą arba produktą iš asmens ar grupės veiklos. Atitinkamai, turizmo sistemoje kultūrą traktuojama kaip produktas ir procesas, Bonink ir Richards

(1992) pateikia vietovių ir paminklų požiūrį bei konceptualų požiūrį, kuriuo bandoma apibūdinti kaip kultūrinio turizmo motyvus (Raj, R. et.al, 2010).

Kultūrinis turizmas, seniausia turizmo forma Europoje, šiandien yra masinis ir be galo įvairus reiškiny. Vis dėlto informacijos visuomenės kūrimosi kontekste negalima suabsoliutinti patrauklumo reiškinių ir juo labiau paneigti rekreacinių kultūros galių. Be to, *post - materialistinėje* visuomenėje rekreacija yra siejama su kur kas platesniu objektų „asortimentu“: kūrybinė klasė atgauna jėgas ne tik vaikščiodama po parkus, stebėdama rūką virš vandens telkinio ar naudodamasi dviračių takais – šį tą panašaus ji patiria prekybos ir pramogų centruose. Tai galima paaiškinti ekonomine vėlyvojo kapitalizmo logika ir ja grindžiama kultūra, formuojančia tiek laisvalaikio išteklių, tiek žmonių gyvybinės energijos atkūrimo arealus (Butkus, S. 2011, p. 94).

10 pav. Kultūrinio turizmo patrauklumą lemiantys veiksniai
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Raj, R., Vignali, C. (2010, p. 55).

Paveiksle pateikti veiksniai, kuriuos autoriai Raj ir Vignali (2010, p. 55) išskiria kaip esminius veiksnius, įtakančius kultūrinio turizmo patrauklumą. Rodyklėmis pažymėtas tarpusavio ryšys tarp atitinkamų atrakcijų. Dabartinės ekonomikos aplinkoje renginiai vaidina svarbų vaidmenį miestų, didmiesčių ir kitų regionų gyvenime. Kiekvienos šalies šventės ir renginiai daro didelį poveikį kultūrinio turizmo, kaip priimančiosios šalies atvaizdavimo priemonės plėtojimui. Pastaruoju metu renginiai organizuojami pasitelkiant tiek istorines, tiek kultūrinės temas, taip siekiant pritraukti kuo daugiau lankytojų ir sukurti kultūrinį šalies įvaizdį per priimančiuosius miestus ar kitus regionus (Raj, R. et.al, 2010). Atitinkamai, autoriai paveiksle reikšmingą vietą skiria religinėms šventėms, scenos menui. Anot Butkaus S. (2011, p. 94), kultūrinis turizmas nėra atskiras kultūrinio potencialo segmentas. Autorius kultūrinį turizmą traktuoja kaip lemiantį visų kultūrinio potencialo sektorių išsidėstymą: „jei neturėtume kultūros paveldo objektų, sunku būtų

įsivaizduoti ir kultūrinį turizmą, apimančią ne tik senamiesčius ar kitus urbanistinės struktūros mazgus, bet ir tampantį potencialia mūsų gyvenimų formavimo galia. Kuo daugiau keliaujame (iš vieno miesto krašto į kitą; iš vieno miesto į kitą; iš šalies į kitą šalį), tuo daugiau informacijos renkame; kuo daugiau informacijos renkame, tuo daugiau gyvybinės energijos išekvojame. Todėl kultūrinis turizmas, kaip ir darbas (pagrindinis socialinio laiko masyvas), kuria milžinišką rekreacinio potencialo poreikį“.

Sveikatos turizmas

LR Sveikatos sistemos įstatyme (1994) pateikiamas toks sveikatinimo veiklos apibrėžimas: „asmens sveikatos priežiūra, visuomenės sveikatos priežiūra, farmacinė ir kita sveikatinimo veikla, kurios rūšis ir reikalavimus ją vykdančioms subjektams nustato Sveikatos apsaugos ministerija“. Atitinkamai Statistikos departamentas apibrėžia sveikatingumo įstaigą: „apima apgyvendinimo paslaugas teikiančias sveikatos stiprinimo ir sveikatos priežiūros įstaigas, pvz.: mineraliniu vandeniu kurortus, terminiu vandeniu kurortus, sanatorijas, kalnų sanatorijas, reabilitacijos įstaigas, sveikatingumo ūkius ir kitas panašias įstaigas. Ligoniniu veikla neįskaitoma.“

Turizmo įstatyme pateikiamos tokios sąvokos: *gamtiniai sveikatos veiksniai* – natūralios kilmės, specifinėmis fizikinėmis, cheminėmis, biologiškai aktyviomis savybėmis pasižymintys natūralūs mineraliniai vandenys, jūros vanduo, peloidai (durpinis purvas, sapropeliai, molis ir kiti), taikomi sveikatos stiprinimo, ligų profilaktikos ir sveikatos atstatymo tikslais; *sveikatingumo paslauga* - sveikatos stiprinimo ir ligų profilaktikos paslauga, teikiama specialisto, įgijusio teisės aktų nustatyta tvarka reikiamą kvalifikaciją ir turinčio sertifikatą šiai veiklai bei teikiama teisės aktų reikalavimus atitinkančiose patalpose; sveikatingumo paslaugos teikiamos apgyvendinimo, sportinės veiklos, pramogų ir poilsio organizavimo, žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo įstaigų veikloms vykdyti tinkamose patalpose, atitinkančiose joms keliamus higienos normų reikalavimus.

Tikslinga paminėti, kad, nors sveikatinimo veiklos sąvoka nėra reglamentuota sveikatos priežiūros teisės aktuose, sveikatinimo veiklos taip pat teigiamai įtakoja žmogaus sveikatos būklę (kai kada netiesiogiai, per sukurtą gerą nuotaiką, atsipalaidavimą ir t.t.).

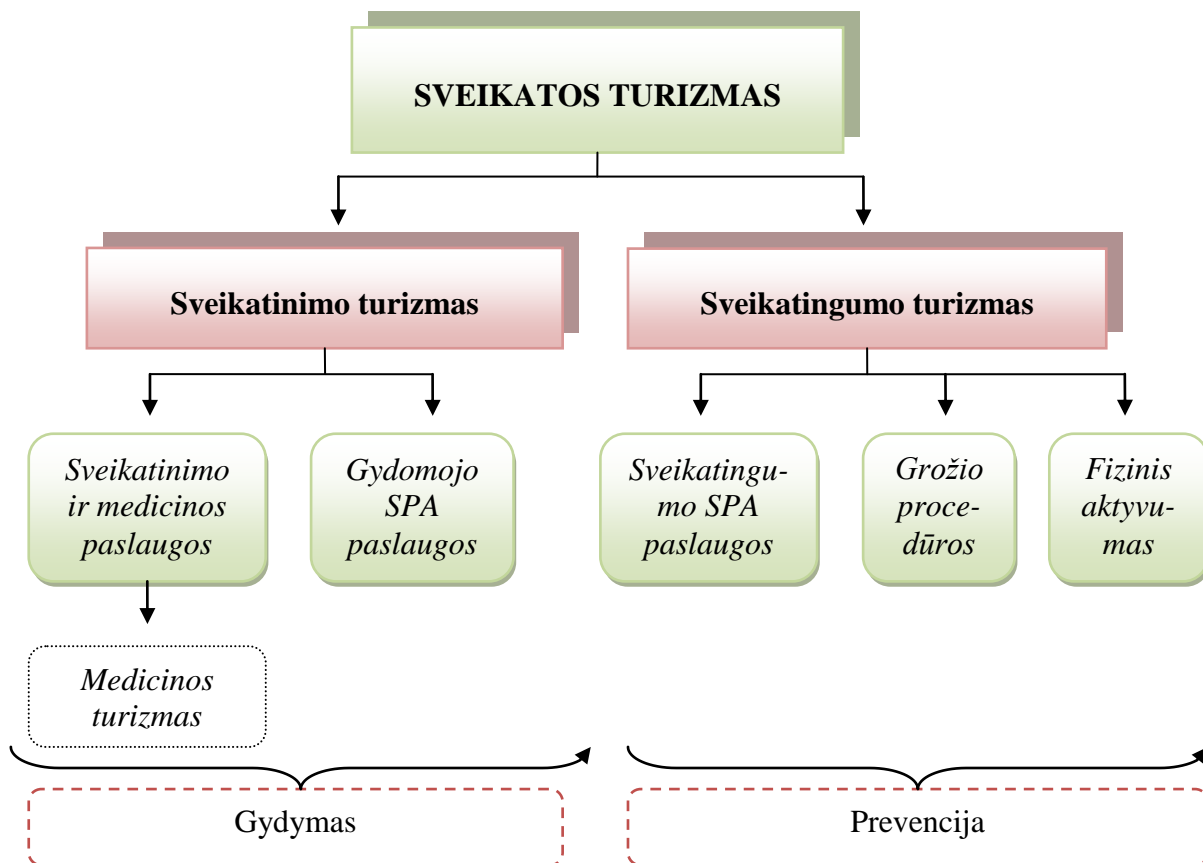
Kalanlar, B. (2012, p. 490) medicininį turizmą apibūdina kaip kelionę į užsienį tam, kad gauti medicininės paslaugas. Tai nėra naujas fenomenas apskritai, tačiau tai yra nauja ir iki galo neištirta sritis akademikams bei organizacijoms.

Plačiąja prasme apibrėžiant sveikatos turizmo sąvoką, galima teigti, kad tai – keliavimas turint tikslą pagerinti sveikatą, gaunant sveikatinimo ir (ar) sveikatingumo paslaugų.

Sveikatos turizmas auga labai sparčiai globalioje šiandienos turizmo rinkoje. Azijos šalys sėkmingai lyderiauja šioje alternatyvaus turizmo šakoje. Tačiau Sahin, G., Tuzlukaya, S., Karakoc,

G. (2011, p. 91) akcentuoja tai, kad be Azijos šalių, sėkmingai sveikatos turizmą gali plėtoti ir tokios šalys kaip Baltarusija, Lietuva, Latvija ir Vengrija. Šioms šalims siūloma remtis Turkijos sveikatos turizmo strategijomis, nes ši šalis, anot autorių atlikto tyrimo rezultatų, turi sėkmingai išplėtojusi sveikatos turizmą, kaip vieną iš rinkos nišų.

Skirtumas tarp sveikatos turizmo ir sveikatinimo turizmo pateikiamas sekančiame paveiksle.

11 pav. Sveikatinimas ir sveikatingumas sveikatos turizme

Šaltinis: Paulauskienė L. (2011)

Remiantis 11 pav., matyti kaip sveikatinimo ir sveikatingumo turizmas išsiskiria iš bendros sveikatos turizmo sistemos. Sveikatinimo turizmas apima sveikatinimo ir medicinos paslaugas bei gydomojo SPA paslaugas. Šioje sveikatos turizmo dalyje orientuojamasi į gydymą. Atitinkamai sveikatingumo turizmas apima sveikatingumo SPA paslaugas, grožio procedūras ir fizinį aktyvumą. Visos šios teikiamos paslaugos apibūdinamos kaip prevencinė sveikatos priemonė.

LR Ūkio ministerija siūlo tokias sveikatos turizmo, sveikatinimo (medicinos) turizmo ir sveikatingumo turizmo sąvokas: *sveikatos turizmas* (angl. *Health and Wellness tourism*) – asmens keliavimas į kitą šalį turint tikslą išsitirti, išsaugoti, atstatyti ar sustiprinti sveikatą gaunant sveikatinimo ir (ar) sveikatingumo paslaugų, kartu pasinaudojant ir kitoms turizmo paslaugomis; *sveikatinimo (Medicinos) turizmas* (angl. *Health (Medical) tourism*) – asmens keliavimas į kitą šalį, turint pirminį ir pagrindinį tikslą – išsitirti, atstatyti ar sustiprinti sveikatą, gaunant sveikatinimo

(medicinos (įskaitant medicininės reabilitacijos, medicinos SPA), odontologijos, slaugos) paslaugų, kartu pasinaudojant ir kitoms turizmo paslaugomis. Šiuo atveju sveikatinimo paslaugos asmeniui suteikiamos asmens sveikatos priežiūros įstaigoje, panaudojant sveikatos priežiūros intervencijas ir technologijas. Tai paprastai apima įrodymais pagrįstą mediciną; *sveikatingumo turizmas* (angl. *Wellness tourism*) - asmens keliavimas į kitą šalį turint tikslą išsaugoti, sustiprinti ar atstatyti sveikatą, gaunant sveikatingumo (sveikatingumo SPA, grožio, fitneso, sveikatos švietimo, sveikos mitybos, jogos, ajurvedos, kt.) paslaugų, kartu pasinaudojant ir kitoms turizmo paslaugomis. Stveju sveikatingumo paslaugos asmeniui suteikiamos sveikatingumo paslaugas teikiančioje įstaigoje, t.y. paprastai ne asmens sveikatos priežiūros įstaigoje. Tai dažniau apima papildomą (komplementarinę) ir alternatyvią (netradicinę) mediciną.

Taip pat akcentuojama, kad išsamesnis, visaapimantis pavadinimas - sveikatos turizmas, kuris apima tiek sveikatinimo turizmą (medicinos turizmą), odontologijos turizmą, slaugos ir globos, reabilitacijos turizmą, gydomojo SPA (medicininį ir sanatorinį gydymą) turizmą, tiek sveikatingumo turizmą (sveikatingumo SPA, grožio turizmą, fitneso turizmą, sveikos mitybos turizmą ir kt.).

Miesto turizmas

"Miestai yra ilgos ir sąmoningos, nors ne visuomet planingos žmonių kūrybos rezultatas. Tai unikali dirbtinė terpė. Unikali dėl to, kad yra skirta ne tik žmonių, bet ir kitų gyvųjų sutvėrimų sambūviui užtikrinti. Kad ir stipriai antropogenizuota, gamtinė aplinka prisideda prie šios terpės formavimo. Jūros, upės, ežerai, miškai, slėniai ir kalnai yra pagrindinė ir turbūt paskutinė miesto kaip formos tipologinė žymė“ – taip ir apibūdina Butkus T. S. (2011, p. 93).

Siekiant perteikti miesto turizmo (angl. *urban tourism*) reikšmę, tikslinga nagrinėti urbanistinės vietovės terminą ir jo reikšmę. Mokslinėje literatūroje egzistuoja daug diskusijų - kas yra ir kas nėra urbanistinė vietovė. Daugiausia ginčų kyla dėl skaitinės išraiškos, kurios aibė varijuoja nuo 2 500 gyventojų, kurią bandė griežtai apibrėžti Law ir Wales (1967). Tačiau situacija greitai pasikeitė, kuomet kaimai ir miestai pradėjo plėstis, atitinkamai, autorių pasiūlyta skaitinė miesto reikšmė pernelyg priartėjo prie kaimo reikšmės. Todėl skaitinė reikšmė, apibrėžianti miestą po truputį didėjo: nuo 25 000 (Cazes, G., Potier, 1996), iki 100 000 (Wober, 1997) ar 1 000 000 (Law, M., 2002, p. 4). Galima pastebėti, kad reikalavimai vietovės populiacijos skaitlingumui nuolatos auga. Page (1995) į šį sąrašą taip pat siūlo įtraukti:

- ❖ Sostines (pvz. Londonas, Paryžius, Niujorkas), kultūros sostines (pvz. Roma);
- ❖ Didmiesčių centrus ir istorinius miestus (pvz. Kenterberis, Yorkas).

Pretenduoti į urbanistinės vietovės sąvoką gali ir santykinai nedideli kultūriniai miestai ar net miesto dalys. Judd R. ir Fainstein S. (1999) taip pat siūlo trijų skyrių klasifikaciją:

- ❖ Turistinė urbanizacija - specializuotai sukurti kurortai (planuoti ar neplanuoti);
- ❖ Istoriniai miestai ir kitos senovinės civilizacijos vietos, dėl savo istorinio, architektūrinio ir kultūrinio identiteto traukiantys turistus;
- ❖ Rekonstruoti miestai, kurių infrastruktūra buvo keičiama atsižvelgiant į turistų poreikius.

Kaip matyti, vis dėlto urbanistinės vietovės nusakymas nėra toks primityvus, remiantis vien skaičių apibrėžtimi. Miesto turizmo sąvoką apima ne tik teritorijos apibrėžimas, bet ir vaizdiniai bei jutiminiai objektai, kurių dėka sukuriama unikali patirtis lankytojui. Kaip autoriai akcentuoja, miesto turizmas susideda ir iš istorijos, kultūros, didmiesčių centrų, kurie, savo ruožtu, apima ir pramonę, ir infrastruktūrą, ir paslaugų paketus miesto lankytojams.

Socialinis turizmas

Teisė į turizmą — socialinio turizmo pagrindas. Dabartinis ekonominis klimatas įkvėpė naują diskusiją tarp pasaulio šalių: koks turi būti šalies vaidmuo, skatinant socialinę apsaugą ir visuomeninę gerovę (Carneiro, M., et.al., 2012, p. 141, cit. Minnaert, et. al., 2011). Mūsų dabartinės visuomenės iššūkis – pateikti socialinių problemų sprendimo būdus. Socialinis turizmas yra vienas iš tų sprendimo būdų, kuris teikia turizmo paslaugas toms socialinėms grupėms, kurioms turizmo paslauga yra sąlyginai apribojama dėl išorinių veiksnių. Socialinis turizmas - alternatyvi turizmo forma, suteikianti galimybę keliauti mažiau galimybių turintiems asmenims, t.y. jaunimas (14 - 24 m.), neįgalieji, socialiai pažeidžiamos šeimos ir pagyvenę žmonės (vyresni kaip 65 m.) (Europos Komisija, 2007).

1948 m., Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja priėmė Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, kuri teigia, kad kiekvienas turi teisę į poilsį ir laisvalaikį, taip pat į pagrįstą darbo valandų ribojimą ir periodines mokamas atostogas. Taigi galima teigti, kad socialinis turizmas gimė aktyvistų, teigusių, kad laisvalaikis ir atostogos yra prigimtinė žmogaus teisė, dėka (ELTA, Jaglauskas, E. (2011)).

Atitinkamai, socialinio turizmo plėtros pagrindą sudaro tokie visuotinės teisės į turizmą vertybių kriterijai:

- ❖ *Daugumos teisė naudotis turizmu.* Žmonių, kurie šiandien gali džiaugtis atostogomis, skaičius žymiai išaugo dėl turizmo populiarumo pasaulyje. Tačiau vis dar yra žmonių grupių, kurioms atostogos yra neprieinamos dėl įvairių priežasčių: lėšų stokos, per silpno valdžios institucijų dėmesio, panaudojant visuomenines lėšas, pasyvių bendruomenių ir nepelno siekiančių organizacijų veiksmų.

- ❖ *Indėlis į socialinę integraciją.* Turizmas yra veikli socialinės integracijos priemonė, leidžianti užmegzti ryšius su kitomis kultūromis, pažinti vietas, papročius, vykdyti kultūrinius mainus, turiningai leisti laisvalaikį.
- ❖ *Darnaus turizmo struktūrų kūrimas.* Socialinis turizmas, kuris yra labiau paremtas socialinėmis nei ekonominėmis prielaidomis, gali padėti kurti arba išsaugoti turistines vietas, atsižvelgiant į ekonominius, socialinius ir aplinkos darnumo kriterijus.
- ❖ *Indėlis į užimtumą ir ekonomikos augimą.* Turizmo verslą valdančios bendrovės ir organizacijos, plėtodamos veiklą, turi remtis ne vien ekonomiais pelno kriterijais, bet ir visuomenės gerovės kriterijais: stabiliu, aukštos kokybės darbo vietų kūrimu, sezoniškumo ir užimtumo problemų sprendimu, viešos ir privačios partnerystės bendradarbiavimu (Socialinio turizmo tarptautinis biuras - BITS, 2001).

Žalienė I. ir Sabaliauskaitė A. (2002) teigia, jog socialinis turizmas - tai kelionės, už kurias mokama iš profsąjungų lėšų, skiriamų socialinėms reikmėms. Tai dotuojamas turizmas ir dotacijas gali skirti valstybinės, visuomeninės ir komercinės struktūros, kad įtrauktų į turistinį judėjimą ir socialiai remtinus visuomenės sluoksnius. Programa „CALYPSO“¹ siekiama šią problemą spręsti, nes vienas iš pagrindinių dabartinių jos tikslų yra suteikti galimybių keturioms tikslinėms grupėms – jaunimui, senjorams, neįgaliesiems ir prastesnėmis sąlygomis gyvenančioms šeimoms – per atostogas, neturistiniu sezonu aplankyti kitas šalis. Atitinkamai, bet kokia turizmo organizacija (asociacija, kooperatyvas, ne pelno organizacija, jungtinė kompanija, fondas, federacija ir kt.), kuri pagal savo įstatus aiškiai susitapatina su socialiniais veiklos tikslais padaryti turizmą prieinamą didesniai žmonių skaičiui, gali pretenduoti į narystę socialinio turizmo plėtroje.

Apibendrinant socialinio turizmo esmę, galima teigti, jog plačiausiai jis yra naudojamas kaip ne pelno organizacijų, įvairių paramos fondų, kooperatyvų ir netgi privačių pelno siekiančių kompanijų, kurios savo ruožtu suteikia galimybę visuomenės veikėjams, kurie neturi galimybių (tiek finansiškai, tiek fiziškai) keliauti kaip turistai, todėl daromos lengvatos, imamasi priemonių, galinčių pasiekti šių tikslų. Lietuvoje šis atvejis pakankamai retas ir nepopuliarus. Nors pastebėta tendencija, kad turizmui skirtos vietos ruošiamos įvairioms turistų grupėms (pvz. tiesiami takai ne tik pėstiesiems, bet ir neįgaliesiems, naudojamos ne tik vaizdinės, bet ir garsinės supažindinimo ir informavimo priemonės, kompensuojamos turistinės kelionės ir pan.).

¹ „CALYPSO“ – 2008 m. Europos Parlamento trejų metų laikotarpiui patvirtinta parengiamoji veikla, kuria siekiama skatinti viešojo ir privačiojo sektorių partnerystę, kurią remia Komisija, ir socialinę ekonomiką. Pagrindinis tikslas – pagal programą „Calypso“ vykstantys turistų, priklausančių keturioms tikslinėms grupėms (t. y., jaunimas, vyresnio amžiaus žmonės, riboto judrumo asmenys ir piniginių sunkumų turinčios šeimos), mainai ne sezono metu, kuriuose dalyvauja bent dvi valstybės narės ir (arba) šalys kandidatės.

Remiantis pateiktomis alternatyvaus turizmo rūšimis, galima teigti, kad jos visos tarpusavyje turi bendrų bruožų. Jie atskleidžiami per paslaugų teikimo prizmę. Paslaugos teikiamos atsižvelgiant į kultūros bei gamtos paveldą, tradicijų, papročių išsaugojimą, bet tuo pačiu ir naujų turizmo paslaugų pateikimą, kurios skiriasi nuo būdingų masiniam turizmui paslaugų. Su šia intencija reaguodama į turizmo sektoriaus pokyčius, Europos Sąjunga (ES) aktyviai remia alternatyvų turizmą, kaip sparčiai besivystančią turizmo sektoriaus sritį, savyje talpinančią stipriausius Europos žemyno privalumus (regionų gamtinę įvairovę, gausius kultūrinius išteklius) ir tuo pačiu trūkumus (gimstamumo mažėjimą, grynujų pajamų sudėtinių dalių pokyčius, veiklos efektyvumo nustatymą, globalinį konkurencingumą ir didėjantį ekonominės realybės bei politinės realybės neatitikimą). Remiantis mokslinės literatūros apžvalga, galima daryti prielaidą, jog šiuo metu tiek šalyje, tiek ES, mažiausiai dėmesio yra skiriama socialiniam turizmui. Tai labiau visuotinė socialinė ir politinė problema nei sėkmingai vystoma alternatyvaus turizmo rūšis.

2. ALTERNATYVAUS TURIZMO LIETUVOJE PLĖTROS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodologija ir organizavimas

Alternatyvaus turizmo plėtros Lietuvoje reikšmingumui įvertinti buvo atliktas empirinis tyrimas, kuriuo siekiama nustatyti kokias alternatyvaus turizmo rūšis plėtoja turizmo paslaugų teikėjai Lietuvoje ir kokias yra racionaliai tikslinga pasiūlyti plėtoti. Taip pat tyrimo metu grindžiamas tyrimo aktualumas ir naujumas – vis didėjantis alternatyvaus turizmo poreikis, masinio turizmo populiarumo mažėjimas. Anot R. Tidikio (2003 p. 446), - „empiriniai tyrimai – socialinių faktų, įvykių nustatymas ir apibendrinimas tiesioginio arba tarpinio jų registravimo, būdingai pasireiškiančių tiriamuosiuose reiškiniuose, objektuose, procesuose“. V. P. Pranulis (2007, p. 41), teigia, kad: „apklausa – tyrimų pirminės informacijos rinkimas atliekant struktūrinę apklausą“. Siekiant iširti alternatyvaus turizmo plėtros galimybes Lietuvoje, pasirinktas empirinis tyrimas, naudojant apklausą raštu, skirtą asmenims, kurie renkasi turizmą Lietuvoje.

Uždaro tipo anketinės apklausos turistams Lietuvoje tyrimo teorinis pagrindimas.

Anketa yra vienas populiariausių sociologinių tyrimo metodų. Pateikus keletą klausimų greitai galima gauti reikiamos informacijos. Tačiau svarbu, kad gauti duomenys būtų patikimi (Tidikis, R., 2003, p. 474). Remiantis pastarojo autoriaus skiriamomis anketų rūšimis, galima teigti, jog šiam tyrimui atlikti pasirinkta anketa yra anoniminė ir uždara. Taigi anketą užpildęs asmuo lieka nežinomas (žinomi tik respondento sociodemografiniai duomenys), atsakymai žymimi kryžiuuku kvadratėlyje, pasirenkant vieną ar kelis atsakymų variantus. Tokie atsakymai yra vertingesni, nes jie nėra tokie subjektyvūs, orientuoja atsakantį į daugumos priimtinius variantus, padeda išryškinti klausimo esmę (Tidikis, R., 2003, p. 475). Anketoje taip pat pateikiame atvirų klausimų, kurie padeda atskleisti respondentų požiūrį, patyrimą ir nuomonę tiriamais probleminiais klausimais. Taip pat tyrimo instrumentą - anketą sudaro uždarojo tipo klausimai su pateiktomis atsakymų alternatyvomis. Manoma, kad laisvas atsakymas leidžia išsiaiškinti nuomonių, vertinimų, nuotaikų dominantes: žmonės išsako tai, kas juos labiausiai jaudina, pažymi tai, kas dominuoja jų sąmonėje (Tidikis, R., 2003, p. 476).

Pirmas žingsnis – supažindinti respondentą su nagrinėjama tema. Pateikiama esminė informacija apie tyrėją ir tyrimo tikslą. Nurodomas rezultatų panaudojimo kryptingumas, konfidencialumas ir klausimyno pildymo trukmė. Didelė tikimybė, kad sprendimą pildyti anketą ar ne, respondentas priims atsižvelgdamas į laiką, kurį jis turės skirti klausimams atsakyti. Sekantis klausimyno blokas – sociodemografinės charakteristikos, kurios pateikiamos sekančioje lentelėje.

1 lentelė

Tyrimo instrumento, skirto turistams Lietuvoje, bendroji diagnostinių kriterijų struktūra

Klausimų blokas	Bloko klausimų identifikavimas	Mokslinės literatūros autoriai
Socialinės demografinės informacijos respondentą atskleidimas.	– apie <ul style="list-style-type: none"> ➤ Lytis; ➤ Amžius; ➤ Gyvenamoji vieta; ➤ Išsilavinimas; ➤ Socialinė padėtis. 	Kardelis, K. (2007). <i>Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai</i> . Kaunas: Technologija. Tidikis, R. (2003). <i>Socialinių mokslų tyrimų metodologija</i> . Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
Veiksnių, lemiančių kelionės Lietuvoje pasirinkimą, atskleidimas.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Keliavimo būtinumas, būdai; ➤ Prioritetas atitinkamoms poilsio rūšims; ➤ Informacijos sklaida. 	Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Nutarimas dėl Nacionalinės turizmo plėtros 2007–2013 metų programos patvirtinimo. (2012) Prieiga per internetą: < http://www3.lrs.lt >. Lietuvos turizmo svetainė. (2013) Prieiga per internetą: < http://www.travel.lt >. Damulienė, A. (1996). <i>Paslaugų marketingas. Turizmas</i> . Vilnius.
Respondento turimos informacijos apie alternatyvų turizmą atskleidimas.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Alternatyvaus turizmo interpretavimas; ➤ Alternatyvaus turizmo rūšių žinojimas; ➤ Alternatyvaus turizmo rūšių teikiamų paslaugų paklausa. 	Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydzūnaitė, V. (2008). <i>Kokybinių tyrimų metodologija</i> . Klaipėda. Horner S., Swarbrooke J. International cases in tourism management. England, 2004. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Nutarimas dėl Nacionalinės turizmo plėtros 2007–2013 metų programos patvirtinimo. (2012) Prieiga per internetą: < http://www3.lrs.lt >. Lietuvos naujienų agentūra ELTA. (2011) Prieiga per internetą: http://www.elta.lt >. Kultūra gyvai. (2010) Prieiga per internetą: http://www.kulturagyvai.lt >. Wearing S., Neil J., (2001). <i>Volunteer Tourism: Experiences that Make a Difference</i> . University of Technology, Sydney. Novelli M, ir kt. (2005). <i>Niche Tourism – Contemporary Issues</i> . Trends and Cases, Butterworth- Heinemann. Law, M., C., (2002). <i>Urban Tourism– The Visitor Economy and the Growth of Large Cities</i> . Second Edition. London.
Alternatyvaus turizmo reikšmingumo atskleidimas	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Prioritetinės alternatyvaus turizmo rūšys; ➤ Alternatyvaus turizmo rūšių paslaugų paketo panaudojimo dažnumas; ➤ Alternatyvaus turizmo perspektyvos vertinimas. 	Novelli M, ir kt. (2005). <i>Niche Tourism – Contemporary Issues</i> . Trends and Cases, Butterworth- Heinemann. Weaver, D., B., Lawton, L. (2002). <i>Tourism management</i> . John Wiley & Sons Australija, Ltd Tidikis, R. (2003). <i>Socialinių mokslų tyrimų metodologija</i> . Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.

Šaltinis: darbo autorės sudaryta

Lentelėje taip pat pateikiami visi klausimų blokai, kurie apima esminius klausimus respondentams. Paskutiniajame klausimų bloke respondentams suteikiama galimybė įvertinti alternatyvaus turizmo plėtros galimybes uždarojo tipo klausimais tam tikro rango skalėje. Atitinkamai priešpaskutiniame bloke respondantai supažindinami su paslaugų paketais, kuriuo teikia alternatyvaus turizmo rūšių atstovai. Prašoma išskirti paslaugas, kuriomis respondantai naudojami arba norėtų pasinaudoti.

Respondentų imčiai nustatyti naudota V. Pranulio (1998) rekomenduojama formulė:

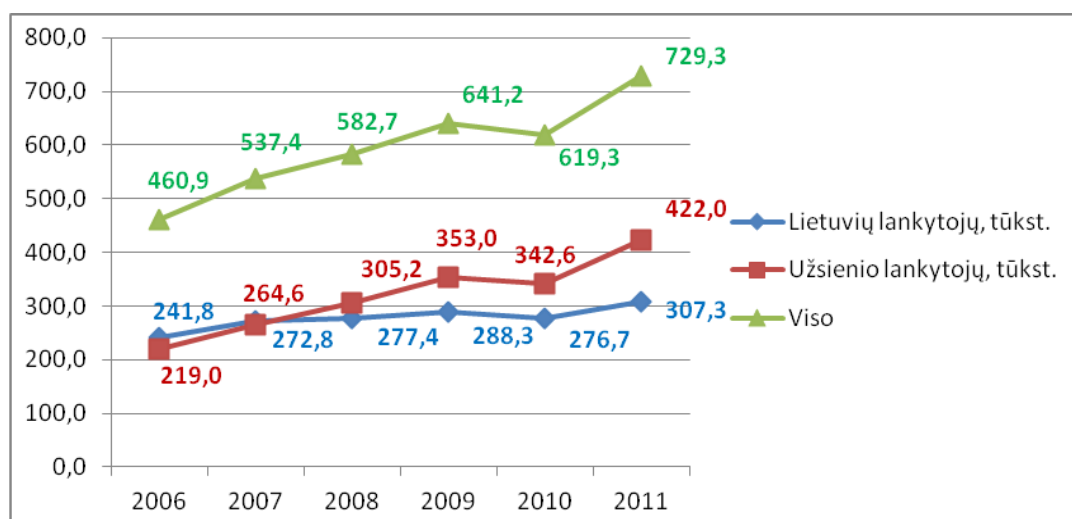
$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}} \qquad n = \frac{1}{0.05^2 + \frac{1}{23115}}$$

Čia: n – reikiamų respondentų skaičius;

Δ - leidžiamos imties paklaidos dydis ($\Delta = 0,05$);

N – tiriamos visumos skaičius.

Atitinkamai, pasirinkta tiriamoji visuma – Turizmo informacijos centruose apsilankę Lietuvos turistai. Remiantis Turizmo informacijos centrų lankomumo analize 2011 m., pateikiamas lietuvių lankytojų ir užsieniečių lankytojų apsilankymo kitimas per 2006 – 2011 metus (žr. 12 pav.).

12 pav. Lankytojų skaičius Lietuvos turizmo informacijos centruose 2006-2011 m., tūkst.
Šaltinis: Turizmo informacijos centrai Lietuvoje (2013)

Naudojantis paveiksle pateiktais duomenimis, apskaičiuojamas mėnesinis vidurkis lietuvių lankytojų per apsilankiusių Turizmo informacijos centruose 2006 – 2011 metus. Gautas skaičius parodė, kad vidutiniškai per metus Turizmo informacijos centruose apsilanko 233,7 tūkst. lietuvių lankytojų. Panaudojus Pranulio V. (1998) rekomenduojamą imties apskaičiavimo formulę, nustatyta, kad imties dydis yra 393 respondantai.

Apklausa vykdoma internetinėje plotmėje. Klausimai patalpinti internetinėje svetainėje „manoapklausa.lt“, kur respondentai gali pateikti atsakymus į anketos klausimus kompiuterio ir internetinio ryšio pagalba. Anketos respondentams prieinamos 6 mėn., nuo jų išleidimo dienos – 2012 metų rugsėjo mėn. Per skirtą laiką buvo surinkta 411 anketų. Dvi anketos nepilnai užpildytos, todėl buvo anuliuotos. Rezultatai susisteminti naudojant 409 respondentų užpildytas anketas. Talpinant anketas į „manoapklausa.lt“ tinklalapį, parinkti nustatymai, kurie įpareigoja respondentus užpildyti visus būtinus atsakymų laukus. Taip tolimenėje eigoje išvengta netinkamai užpildytų anketų. Tyrimo instrumentą - anketą sudaro 17 klausimų. Sociodemografiniai klausimai nėra numeruojami ir, šiuo atveju, nėra įtraukti į 17 tyrimo klausimų. Tačiau respondentų prašoma pasirinkti lytį, amžių, gyvenamą vietą, išsilavinimą, užsiėmimą, kurį jie turi. Iš 17 pateiktų anketos klausimų, 1-5 klausimai yra uždarojo tipo su pateiktomis atsakymų alternatyvomis, šie klausimai turi papildomą alternatyvą, kurioje respondentas gali ne tik pasirinkti tinkamą variantą, bet ir nurodyti savo. 8 - 17 klausimai pateikiami ranginėse matavimų skalėse, respondentų prašant išskirti jiems reikšmingus ir nereikšmingus pateiktus pasirinkimus. Atsakymus žymėti prašoma kvadratėlyje kryžiu, pasirenkant tinkamiausią atsakymo variantą. Nuoroda į tinklalapį, kuriame patalpinta anketa, platinama internetinėse pažiūčių svetainėse, socialiniuose tinkluose, naujienų portalų komentarų skiltyse ir kt. Apribojimų, kam turėtų būti skirta anketa, nebuvo. Orientacinė tikslinė auditorija buvo Lietuvoje keliaujantys vietiniai turistai. Todėl anketa platinama lietuviškuose tinklalapiuose.

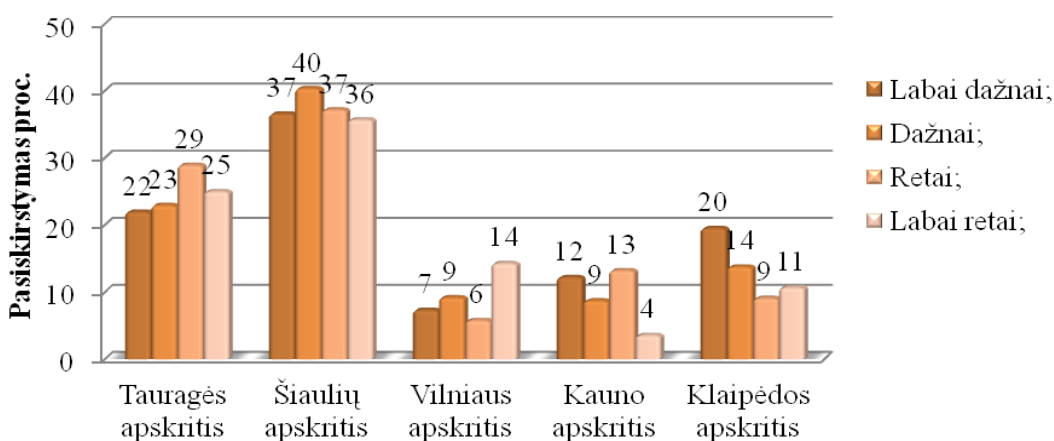
Toliau kompiuteriu apdoroti duomenys analizuojami tyrimo koncepcijos požiūriu, pereinama į tyrimo duomenų interpretacijos etapą, sprendžiama apie tyrimo hipotezės patvirtinimą (atmetimą), formuluojamos išvados. Šių tyrimų paskirtis yra tiesioginė ir pagrindinė priemonė reikiamai informacijai gauti ir iškeltoms hipotezėms patikrinti.

2.2 Alternatyvaus turizmo poreikio atskleidimo tyrimo vietinių turistų nuomonių aspektu rezultatai ir jų apibūdinimas

Atliekant alternatyvaus turizmo plėtros galimybių Lietuvoje tyrimą vietinių turistų nuomonių aspektu, buvo pateikiami socialiniai – demografiniai klausimai. Šiais klausimais buvo siekiama atskleisti respondentų lytį, amžių, išsilavinimą, užsiėmimą ir gyvenamąją vietą. Apibendrinus gautus rezultatus, nustatyta, jog tyrime dalyvavo daugiau moterų nei vyrų: pokytis lygus 51 respondentui. Atitinkamai 56 proc. arba 230 respondentų buvo moterys, o 44 proc. – 179 respondentai – vyrai. Apklausoje dalyvavusiųjų vidutinis amžius, remiantis nustatytais amžiaus intervalais, 22 - 29 metai, t.y., ši intervalą sudarė 220 respondentų iš 409 dalyvavusiųjų apklausoje. Taip pat iš gautų duomenų nustatyta, kad respondentų pasiskirstymas, pagal gyvenamąją vietą, nėra

labai platus. Daugiausia respondentų gyvena Šiaulių apskrityje (39 proc.), kiek mažesnę procentą visų apklaustųjų sudaro Tauragės apskrities gyventojai – 25 proc., atitinkamai Klaipėdos – 13 proc., Kauno – 10 proc. ir Vilniaus 6 proc., likę miestai sudaro nuo 1 proc. iki 3 proc. visų respondentų (žr. 2 priedas). Todėl tyrime pateikiami ne visų apskričių respondentų duomenys, išskiriant tik tas, kuriose gyvena daugiausiai apklausoje dalyvavusių respondentų. Pagal išsilavinimą respondentai pasiskirstė įvairiai – ketvirtadalis respondentų turi bakalauro laipsnį ir aukštesnįjį išsilavinimą, taip pat tarpusavyje panašiu skaičiumi pasiskirstė vidurinį išsilavinimą ir profesinį išsilavinimą turintys respondentai – po 15-16 proc. Likusį procentą – 18 proc., sudarė turintys magistro laipsnį, aukštesnį nei magistro laipsnį ir nebaigtą aukštesnįjį išsilavinimą respondentai. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal užsiėmimą buvo labai įvairus, vienintelė vadybos specialybė išsiskyrė iš kitų specialybių, atitinkamai 16 proc. Taip pat populiarsnės specialybės, surinkusios po 9 proc. buvo: bankininkystė, gamyba/pramonė ir paslaugų pramonė. Tokį patį procentą atitiko ir bedarbių skaičius, t.y., 9 proc.

Nustatyta, kad pagal gyvenamąją vietą atrinkti respondentai Lietuvoje keliauja skirtingu dažnumu. Vieni keliauja labai dažnai, kiti – retai (žr. 13 pav.).

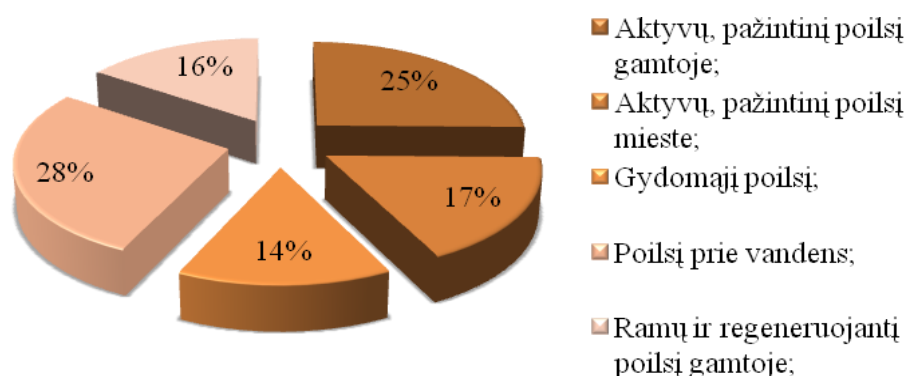
13 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal keliavimo Lietuvoje dažnumą ir gyvenamąją vietą, %, N=409

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

Paveiksle pateikiamos gyvenamosios vietos apskritimis, kurios apima ne tik miestą bet ir rajoninius miestelius bei kaimus. Išskirtos 5 apskritys, kurias pažymėjo daugiausiai respondentų kaip savo gyvenamas vietas. Kaip jau minėta, daugiausiai gyvenančių apklausos dalyvių yra Šiaulių apskrityje – 39 proc. arba 158 respondentai. Iš visų respondentų, kurie Lietuvoje keliauja dažnai, net 40 proc. Šiaulių apskrityje gyvenančiųjų respondentų renkasi keliones Lietuvoje. Tokį rezultatą galėjo lemti ir didesnis respondentų skaičius Šiaulių apskrityje lyginant su kitomis apskritimis. 23 proc. respondentų dažnai keliauja Lietuvoje gyvenantys Tauragės apskrityje. Kitose apskrityse procentas keliaujančių dažnai Lietuvoje yra žymiai mažesnis, vėl gi, neatmetant prielaidos, kad

respondentų, pasirinkusių gyvenamąją vietą skaičius Vilniaus, Kauno ir kitose apskrityse buvo mažesnis. Labai dažnai keliauja respondentai gyvenantys Šiaulių apskrityje – 37 proc., Tauragės apskrityje – 22 proc. ir Klaipėdos apskrityje – 20 proc. Deja, apklausos rezultatai taip pat rodo, jog keliaujančių Lietuvoje retai ir labai retai procentas pakankamai didelis, lyginant su kitais keliavimo dažnumo pasirinkimais. Daugiau nei trečdalį visų respondentų, keliaujančių labai retai, sudaro Šiaulių apskrities gyventojai – 36 proc., atitinkamai, Tauragės apskrityje penktadalis visų labai retai keliaujančiųjų – 25 proc. Neskirstant respondentų pagal gyvenamąją vietą, keliavimo dažnumas pasiskirstęs pakankamai dėkinga išraiška, vertinant turizmo Lietuvoje aktualumą. Daugiau kaip pusė apklausoje dalyvavusiųjų teigia, kad Lietuvoje keliauja dažnai – 218, retai – 121 iš visų 409 apklausos dalyvių (žr. 2 priedas). Taip pat, apibendrinus gautus rezultatus, atskleista, jog 57 proc. visų apklausos dalyvių keliauja Lietuvoje savo nuosavu automobiliu (žr. 2 priedas). Tik 1 proc. respondentų renkasi vandens transportą. Penktadalis renkasi turizmą viešuoju transportu: autobusu arba traukiniu – 20 proc. arba 80 respondentų. Atitinkamai, respondentai dažniausiai renkasi kaimo turizmą keliaudami Lietuvoje – 3-4 per metus 15 proc., 1-2 kartus per metus 34 proc. respondentų (žr. 3 priedą). Rečiausiai keliaujama renkantis ekotuzmą – 52 proc. apklaustųjų visai nesirenka šios turizmo rūšies, kai tuo tarpu medicininio turizmo nesirenka 27 proc., kaimo – 14 proc.

Pastebėta tokia tendencija, jog respondentų prioritetai turizmo rūšims pasiskirstė ganėtinai tolygiai. Poilsis prie vandens, keliaujantiems Lietuvoje, yra vienas iš populiariausių – 28 proc. respondentų renkasi tokią poilsio rūšį. Ketvirtadalis prioritetą teikia aktyviam, pažintiniam poilsui gamtoje. Mažiausiai, 16 proc., renkasi ramų ir regeneruojantį poilsį gamtoje (žr. 14 pav.).

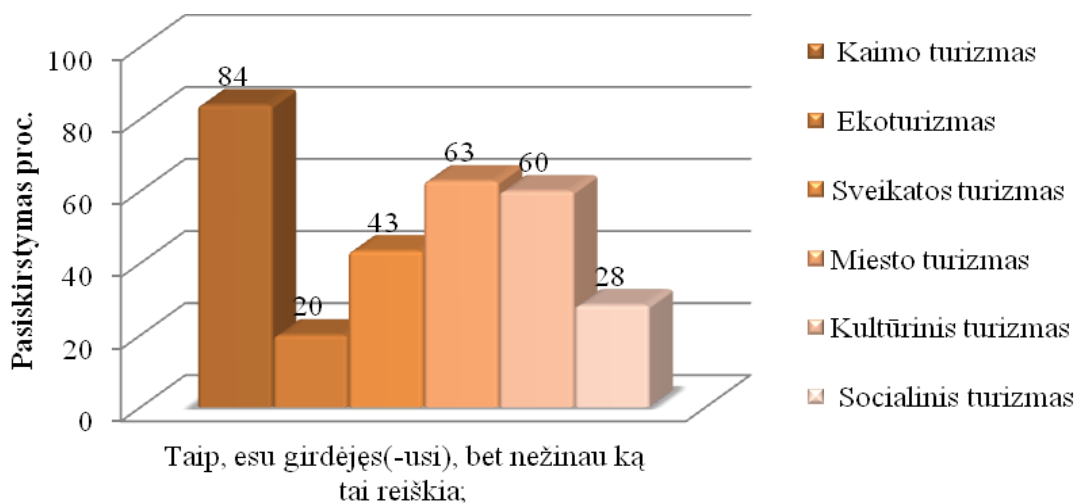

14 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal poilsio rūšį Lietuvoje, %, N=409

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

Sekančiame, 14 paveiksle, pateiktas respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal sąvokos „alternatyvus turizmas“ girdėjimą, tačiau reikšmės nežinojimą, skirstant pagal turizmo rūšis, priskiriamas alternatyviam turizmui. Klausimas apie alternatyvaus turizmo reikšmės žinojimą buvo pateiktas respondentams su ta intensija, kad išsiaiškinti kiek žinoma ši turizmo atmaina turistams,

nepriklausomai nuo to, kad ji apima jiems pakankamai gerai žinomas turizmo rūšis. Todėl, tik sekantis klausimas respondentams pateikiamas apie turizmo rūšis, kurios priskiriamos alternatyviam turizmui.

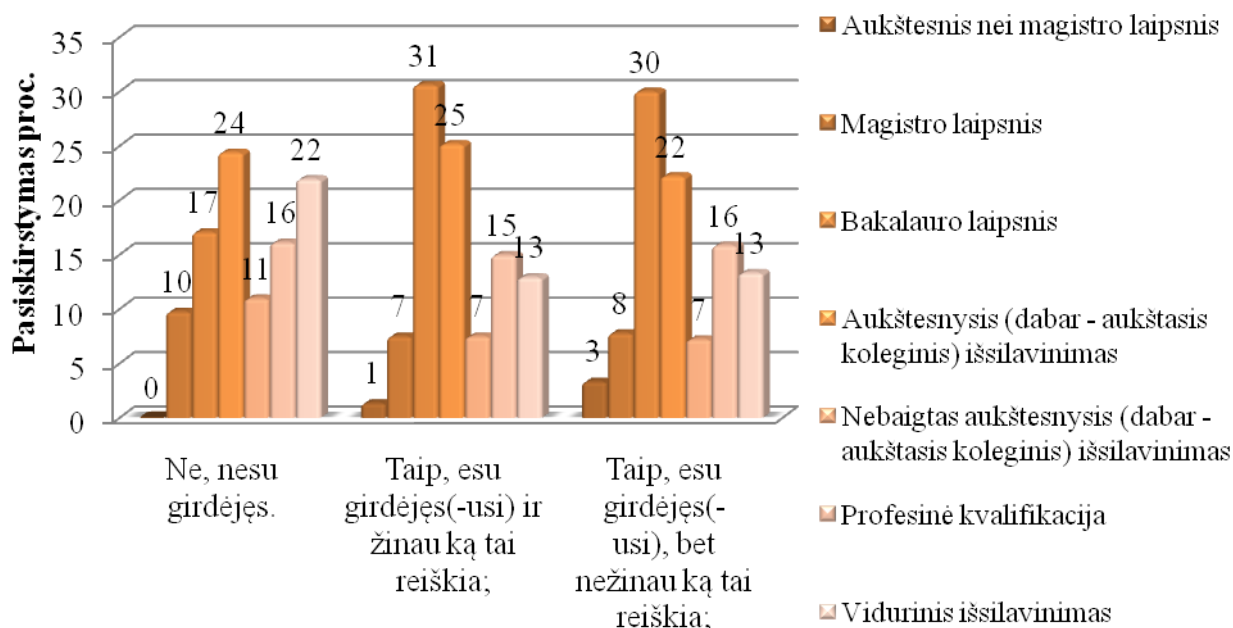

15 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal alternatyvus turizmas reikšmės girdėjimą, tačiau reikšmės nežinojimą, skirstant pagal turizmo rūšis, priskiriamas alternatyviam turizmui, %, N=180

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

Remiantis gautais rezultatais, atskleista, kad respondentai žino alternatyvaus turizmo rūšis ir yra jas išbandę, tačiau dalis jų nežino paties alternatyvaus turizmo reikšmės. Tai rodo, kad nepakankamai pateikiama informacijos apie šį turizmą. Alternatyvus turizmas – nauja turizmo atmaina, priešprieša masiniam turizmui. Tai akcentuojant, tiek vietiniai turistai, tie atvykstantys turistai ilgainiui perteiktų naują Lietuvos turizmo įvaizdį, kaip šalies, kuri yra inovatyvi ir atsakinga plėtodama alternatyvaus turizmo rūšis. Taigi rezultatai, pateiktame 15 paveiksle atskleidžia, kad 84 proc. respondentų, girdėjusių apie alternatyvųjį turizmą bet nežinančių ką tai reiškia, yra išbandę vieną iš alternatyvaus turizmo rūšių – kaimo turizmą. Atitinkamai 63 proc. išbandė miesto turizmą, kiek mažiau – 60 proc. – kultūrinį turizmą, kuris dažnai yra neatsiejamas nuo miesto turizmo. Mažiausiai respondentų susidūrė su ekoturizmu – 20 proc. visų apklaustųjų, kurie girdėjo apie alternatyvųjį turizmą, tačiau jo reikšmės nežino.

Taip pat tikslinga pateikti rezultatus, kurie atskleidžia kaip respondentų atsakymai yra pasiskirtę pagal alternatyvaus turizmo reikšmės žinojimą ir respondentų išsilavinimą. Sekančiame, 15 paveiksle, pateiktas vietinių turistų nuomonių pasiskirstymas pagal alternatyvaus turizmo reikšmės žinojimą, skirstant respondentus pagal įgytą išsilavinimą.

16 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal alternatyvus turizmas reikšmės žinojimą, skirstant pagal išsilavinimą, %, N=409

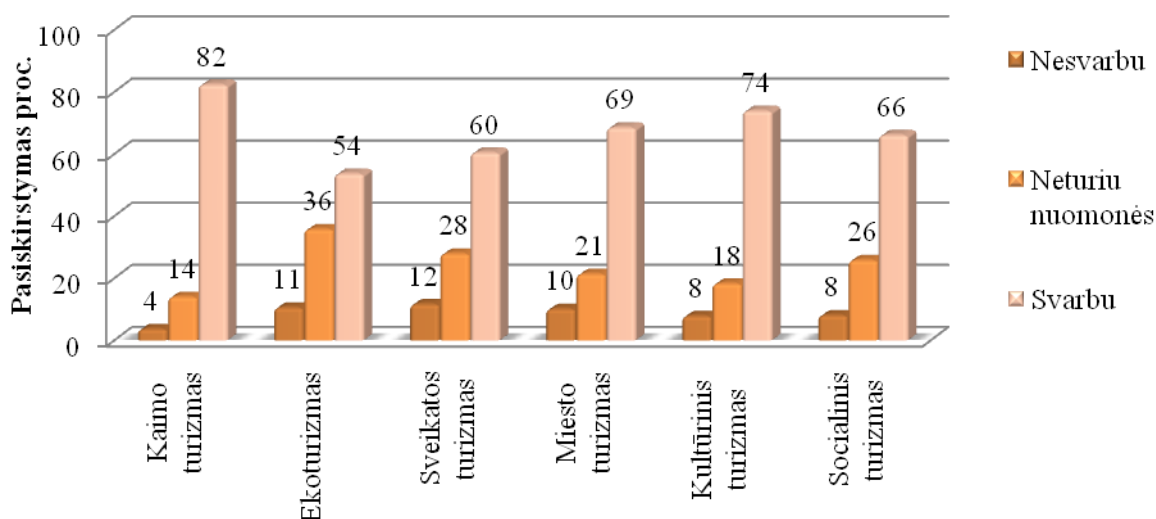
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

Matyti, kad respondentai, kurie yra girdėję apie alternatyvųjį turizmą ir žino jo reikšmę, daugiausia yra giję bakalauro laipsnį – 31 proc. Tačiau panašus procentas apklaustųjų, kurie turi bakalauro laipsnį, nėra girdėję apie alternatyvųjį turizmą – 30 proc. Alternatyvaus turizmo reikšmę be bakalauro laipsnį įgijusių, taip pat žino ketvirtadalis visų, įgijusių aukštesnįjį (koleginių) išsilavinimą. Nepaisant to, panašus procentas įgijusių aukštesnįjį (koleginių) išsilavinimą nežino alternatyvaus turizmo reikšmės ir net nėra apie tokią turizmo atmainą girdėję. Vidurinį išsilavinimą turinčių respondentų žino alternatyvaus turizmo reikšmę – 13 proc., nežino reikšmės – 22 proc. (šioje klausimo dalyje jie užima didžiausią procentinę dalį), yra girdėję, bet nežino alternatyvaus turizmo reikšmės – 13 proc. Remiantis gautais rezultatais, galima teigti kad išsilavinimas neturi reikšminės tendencijos, nuo kurios priklausytų alternatyvaus turizmo žinojimas. Galima daryti prielaidą, kad vidurinis išsilavinimas suteikia bendras žinias, kurios gali apimti įvadą į turizmą, atitinkamai įgyjant specialybes, atitolstama nuo bendrinių dalykų ir taip netenkama informacijos, šiuo atveju apie pati turizmą Lietuvoje. Taigi informacija prieinama gali būti tik per išorines informavimo priemones, kurios nėra pakankamai informatyvios, remiantis gautais rezultatais, alternatyvaus turizmo žinojimo klausimais.

Taip pat, gauti rezultatai apie informacijos gavimo priemones, parodė, kad respondentai informaciją apie lankytinas vietas Lietuvoje gauna iš interneto – 57 proc., atitinkamai spauda, televizija, informacinės brošiūros informatyvios yra tik 17 proc. respondentų (žr. 2 priedas). Tame pačiame minėtame priede pateikti rezultatai parodė, kad mažiausiai respondentai naudojami TIC

paslaugomis, ieškodami informacijos apie lankytinas vietas Lietuvoje – 5 proc., kai tuo tarpu viena TIC funkcijų ir yra informuoti tiek vietinius, tiek atvykstančius turistus. Žinoma, neatmetama prielaida, kad, būtent, tie respondentai, kurie gauna reikiamą informaciją internetu, renkasi TIC tinklalapį.

Sekančiame paveiksle pateikiamas respondentų nuomonių pasiskirstymas apie alternatyvaus turizmo rūšių svarbumą, kuriems yra tekę naudotis šiomis alternatyvaus turizmo rūšimis. Į klausimą, ar yra tekę naudotis alternatyvaus turizmo rūšimis, daugiau nei pusė respondentų yra naudojęsi kaimo turizmu, miesto turizmu ir kultūriniu turizmu. Iš jų daugiausiai respondentų – 80 proc. visų apklaustųjų, yra naudojęsi kaimo turizmu (žr. 3 priedas). Ekoturizmas, kaip alternatyvaus turizmo rūšis, žinoma ir naudojama tik 23 proc. respondentų, panašiai – 30 proc. yra tekę susidurti su socialiniu turizmu.

17 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal naudojamą alternatyvų turizmo rūšimis, skirstant pagal jų svarbumą, %, N=409

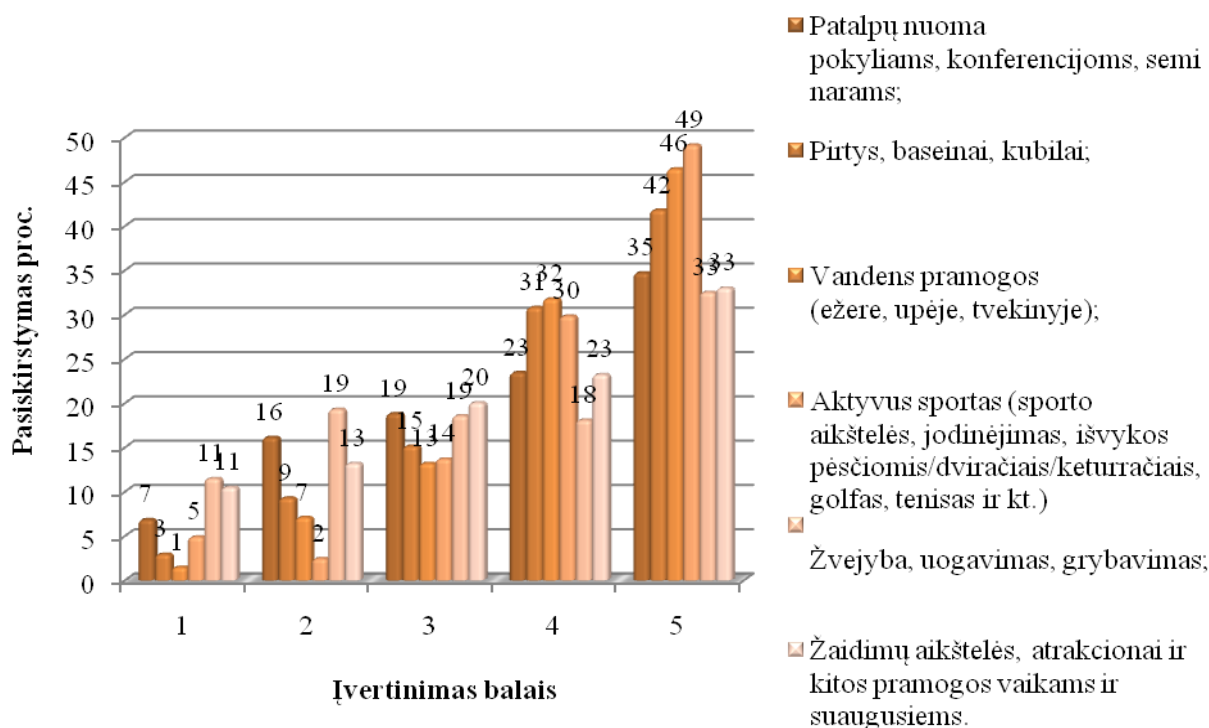
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

Atitinkamai, šiame (17 pav.) pateiktas respondentų išbandytų alternatyvaus turizmo rūšių įvertinimas. Daugiau nei 54 proc. apklaustųjų nuomone, visos alternatyvaus turizmo rūšys yra svarbios Lietuvoje. Kaimo turizmas, kaip svarbi alternatyvaus turizmo rūšis, mano 82 proc. respondentų. Rečiausiai pasirinktas, kaip svarbus – ekoturizmas – 54 proc. Atitinkamai, kad ekoturizmas respondentų nuomone yra nesvarbi alternatyvaus turizmo rūšis, mano 36 proc. respondentų ir tai yra didžiausias procentas, skiriant alternatyvaus turizmo rūšis nesvarbiomis. Kaimo turizmas, savo ruožtu, tik 4 proc. manančiųjų yra nesvarbi alternatyvaus turizmo rūšis. Daugiausia respondentų neturi nuomonės apie ekoturizmą – 36 proc., panašus rezultatas yra sveikatos turizmo bei socialinio turizmo, atitinkamai – 28 proc. ir 26 proc.

Apibendrinus pateiktus rezultatus, galima teigti, jog respondentai neturi pakankamai informacijos apie alternatyviojo turizmo reikšmę. Nepaisant to, alternatyviajam turizmui priskiriamas turizmo rūšis daugelis respondentų žino puikiai ir jomis naudojasi. Gauti tyrimo rezultatai patvirtina antrąją hipotezę, jog alternatyvaus turizmo plėtrą stabdo silpna Lietuvos turizmo teisinė bazė, informacinė sklaida. Respondentai patys to nesuvokdami naudojasi alternatyvaus turizmo rūšimis ir jos jiems yra aktualios. Atitinkamai, apibūdžiant alternatyvaus turizmo traktuotę, turistai paprasčiau suvoktų naują turizmo atmainą, o taip pat ir gebėtų sekti alternatyvaus turizmo pamatiniais principais, kurie skatina tausoti turizmo aplinką.

2.3 Alternatyvaus turizmo rūšių reikšmės Lietuvoje tyrimo vietinių turistų nuomonių aspektu rezultatų analizė

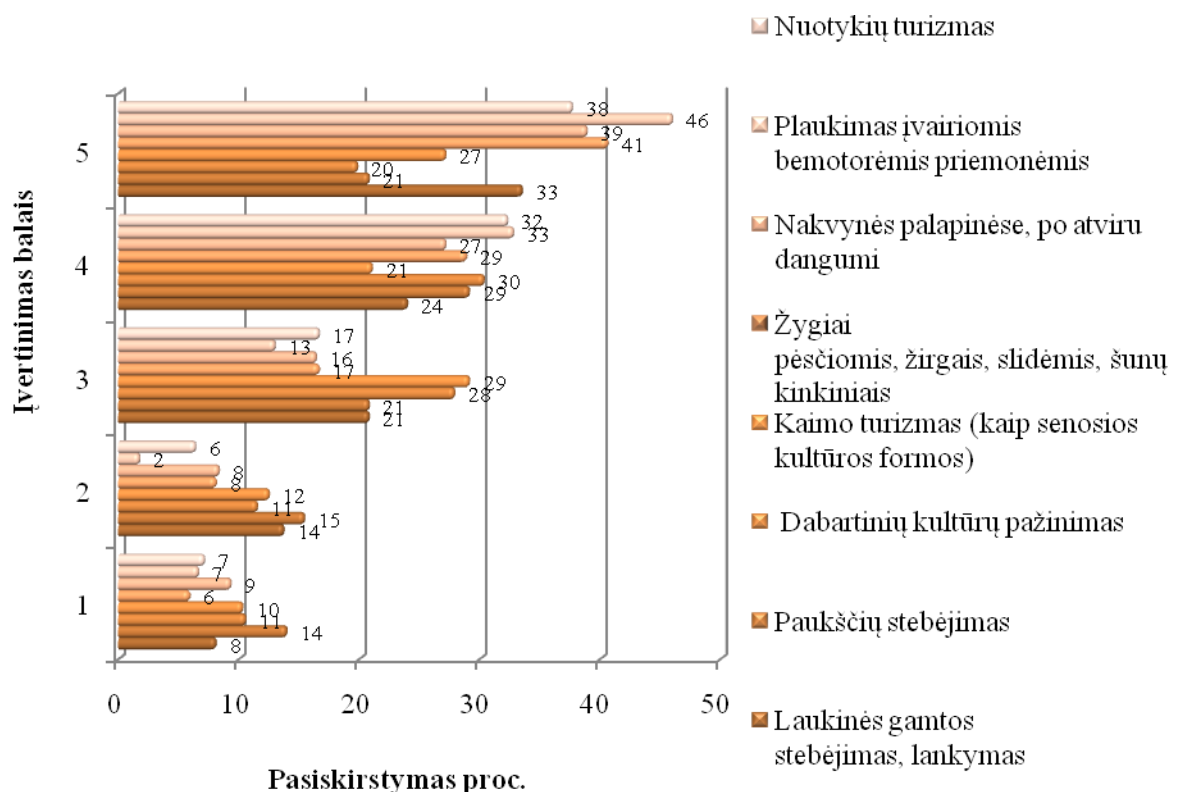
Respondentams anketoje pateikti klausimai sudarė atitinkamus klausimų blokus, kur vieni tokių buvo: respondento turimos informacijos apie alternatyvųjį turizmą atskleidimas ir alternatyvaus turizmo reikšmingumo atskleidimas. Šie du blokai apima tiek ankstesniame poskyryje pateiktus rezultatų apibendrinimus, tie šiame poskyryje nagrinėjamus. Todėl, išsiaiškinus vietinių turistų turimą informaciją ir nuomonę apie alternatyvųjį turizmą bei jo rūšis, tikslinga atskleisti kiekvienos alternatyvaus turizmo rūšies teikiamų paslaugų svarbumą ir būtinumą apklausoje dalyvavusiems respondentams. Kiekviena alternatyvaus turizmo rūšių teikiama paslauga vertinama penkiabalėje vertinimo sistemoje, kai 5 – būtina paslauga, 1 – visiškai nesvarbi paslauga.

18 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal kaimo turizmo teikiamų paslaugų būtinumą, vertinant penkiabalėje sistemoje, %, N=409

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

Kaimo turizmas, kaip parodė gauti apklausos rezultatai (žr. 18 pav.), yra viena iš populiariausių alternatyvaus turizmo rūšių Lietuvoje. Pateiktame 18 paveiksle matyti, jog paslaugos, kurios teikiamos kaimo turizmo, vertinamos skirtingai. Anot respondentų, aktyvus sportas (sporto aikštelės, jodinėjimas, išvykos pėsčiomis/dviračiais/keturračiais, golfas, tenisas ir kitos sporto rūšys) yra svarbiausios kaimo turizme – taip mano 49 proc. visų apklaustųjų ir įvertina šią paslaugą 5 balais. Taip pat penkiais balais įvertintos beveik pusės respondentų pirtys, baseinai, kubilai (42 proc.) ir vandens pramogos (ežere, upėje, tvenkinyje) (46 proc.). Tikslinga akcentuoti, jog visos kaimo turizmo teikiamos paslaugos daugiausiai įvertintos penkiais balais. Vienu balu – kaip nereikalinga kaimo turizmo paslauga, daugiausiai respondentų įvertinta žvejojba, uogavimas, grybavimas (11 proc.) ir žaidimų aikštelės, atrakcionai ir kitos pramogos vaikams ir suaugusiems (11 proc.). Nepaisant to, šios paslaugos teigiamai įvertintos, kaip ne pačios svarbiausios, žvejojbai, uogavimui, grybavimui – 19 proc. skyrė 3 balus, žaidimų aikštelėms, atrakcionams ir kitoms pramogoms vaikams ir suaugusiems – 20 proc. skyrė 3 balus.

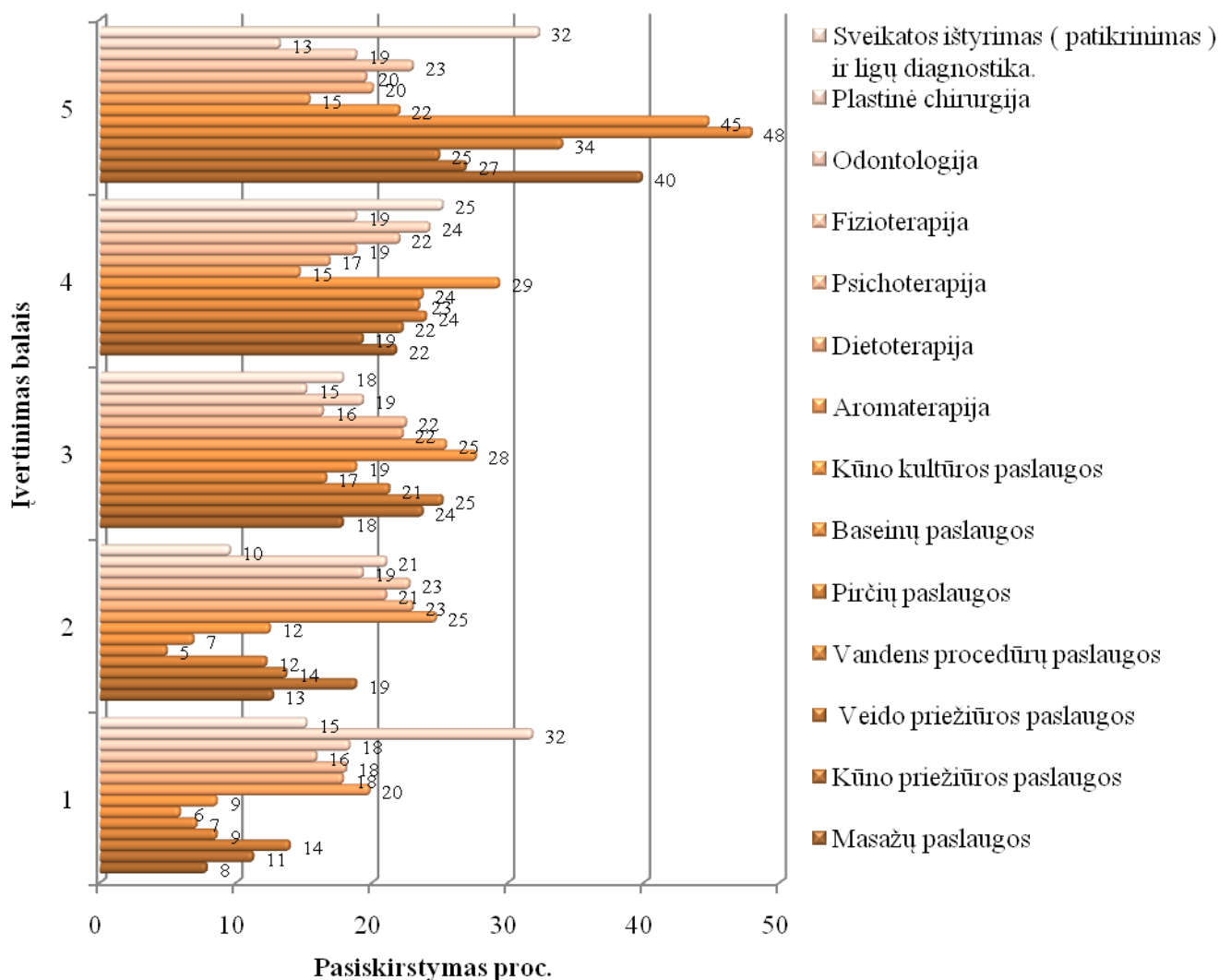

19 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal ekoturizmo teikiamų paslaugų būtinumą, vertinant penkiabalėje sistemoje, %, N=409
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

Ekoturizmas, remiantis gautais apklausos rezultatais, nėra populiarus vietinių turistų tarpe Lietuvoje. Ekoturizmo teikiamų paslaugų penkiabalėje sistemoje vertinimas pateikiamas 19 paveiksle. Rezultatai, pateikti paveiksle, rodo, kad geriausiai įvertinta ir traktuojama kaip būtina

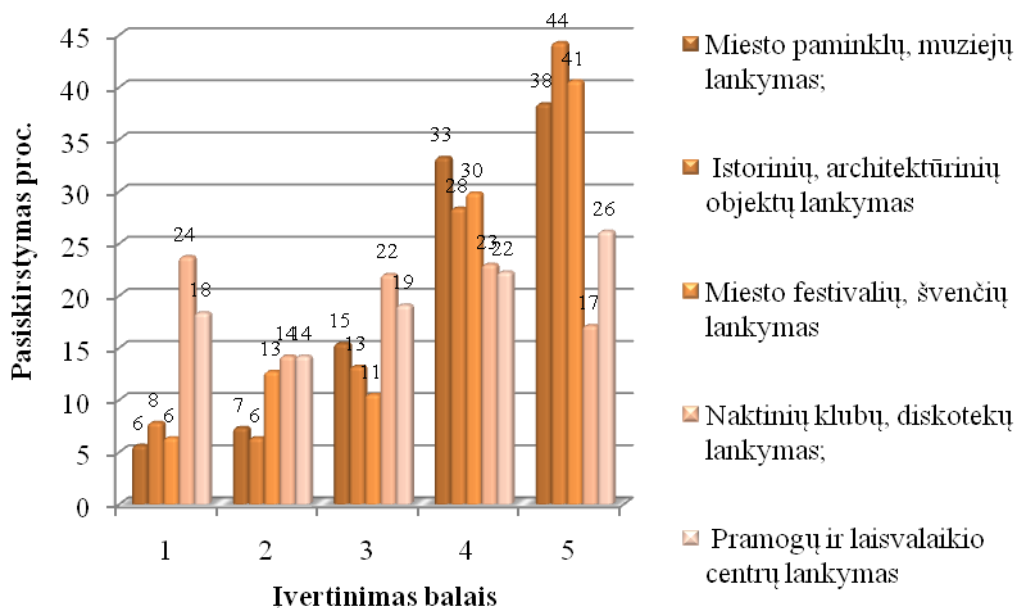
ekoturizmo teikiama paslauga yra plaukimas įvairiomis bemotorėmis priemonėmis – 46 proc. visų apklausoje dalyvavusių respondentų nuomone. 41 proc. respondentų nuomone žygiai pėsčiomis, žirgais, slidėmis, šunų kinkiniais taip pat yra svarbiausia ekoturizmo teikiama paslauga. Mažiausiai respondentų mano, kad yra svarbi dabartinių kultūrų pažinimo paslauga – 20 proc. Visiškai nesvarbi ekoturizmo paslauga, anot respondentų, yra paukščių stebėjimas – taip mano 14 proc. apklaustųjų, taip pat, pastebėta, kad ši paslauga, kaip labai svarbi įvertinta tik 21 proc. apklaustųjų. Pastebima tendencija, kuri rodo, jog vietiniai turistai ekoturizmą vertina kaip aktyvų pažintinį poilsį gamtoje, remiantis ekoturizmo paslaugoms skirtais balais. Nors daugiau kaip pusė respondentų (54 proc.) mano, kad ši turizmo rūšis yra svarbi (žr. 16 pav.), tačiau pasinaudoję juo yra tik 23 proc. (žr. 3 priedas).

Sekančiame, 20 paveiksle, pateikiamas respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal sveikatos turizmo teikiamų paslaugų būtinumą, taip pat vertinant penkiabalėje sistemoje.

20 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal sveikatos turizmo teikiamų paslaugų būtinumą, vertinant penkiabalėje sistemoje, %, N=409
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

Sveikatos turizmas Lietuvoje gali pasiūlyti palyginti daug daugiau skirtingų teikiamų paslaugų rūšių nei kitos alternatyvaus turizmo rūšys (kaimo turizmas, ekoturizmas ir pan.). 20 paveiksle pateiktas respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal sveikatos turizmo teikiamų paslaugų būtinumą, vertinant penkiabalėje sistemoje, kuriame matyti ryškus skirtumas kelių sveikatos turizmo teikiamų paslaugų paklausos, lyginant su kitomis šio turizmo paslaugomis. 48 proc. respondentų mano, kad pirčių paslaugos, kompleksai yra patys svarbiausi sveikatos turizmo teikiamų paslaugų sąrašė. 45 proc. mano, kad svarbiausia paslauga – baseinų paslaugos. Taip pat panašus procentas (40 proc.) respondentų pirmenybę teikia masažų paslaugoms. Likusios sveikatos turizmo paslaugos, vertinamos aukščiausiu balu, kaip matoma paveiksle, yra beveik per pusę mažiau populiaros nei minėtos ankščiau. Mažiausiai svarbi sveikatos turizmo paslauga yra plastinė chirurgija – 32 proc. respondentų šią paslaugą pažymėjo kaip mažiausiai svarbią. Taikoma prielaida, kad vietiniai turistai dar nėra suinteresuoti plastinės chirurgijos teikiamomis paslaugomis, atitinkamai, vertinant atvykstančius turistus, tikėtina, kad apklausos rezultatai būti kiek kitokie. Taip pat respondentai gana neigiamai vertina aromaterapijos paslaugą – 20 proc. skyrė vieną balą. Vietiniai turistai vidutiniškai vertina beveik visas sveikatos turizmo teikiamas paslaugas, t.y. skiria balą lygų 3, o paslaugų svarbumas svyruoja nuo 15 proc. iki 25 proc.

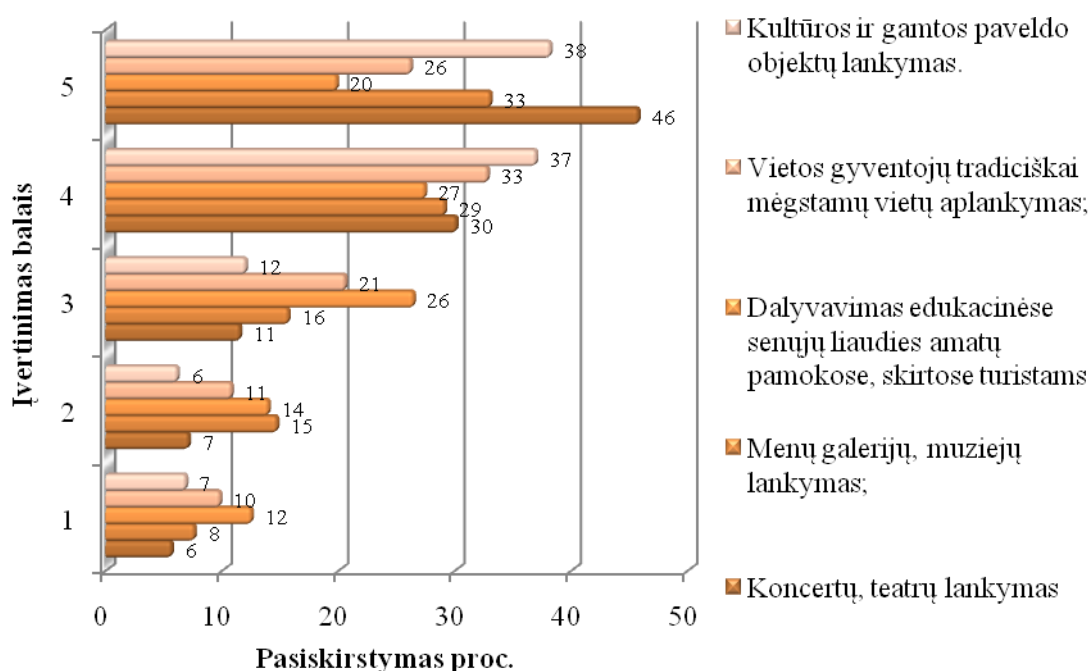
21 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal miesto turizmo teikiamų paslaugų būtinumą, vertinant penkiabalėje sistemoje, %, N=409

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

21 paveiksle matyti, jog svarbiausios miesto turizmo teikiamos paslaugos, respondentų nuomone, yra istorinių, architektūrinių objektų lankymas (44 proc.), miesto paminklų, muziejų lankymas (38 proc.) ir miesto festivalių, švenčių lankymas (41 proc.). Atitinkamai naktinių klubų, diskotekų lankymas yra visiškai nesvarbus ir respondentų vertinamas 1 balu (24 proc. respondentų).

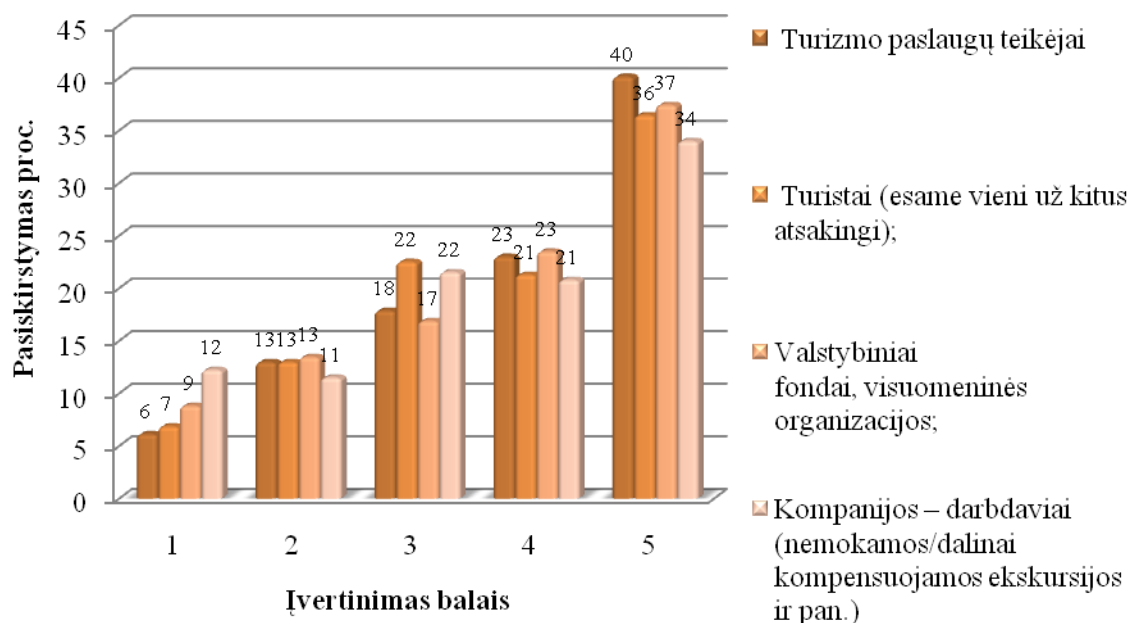
Taip pat neaktuali miesto turizmo paslauga yra pramogų ir laisvalaikio centrų lankymas (18 proc. respondentų skyrė 1 balą). Nepaisant to, daugiau nei penktadalis respondentų pramogų ir laisvalaikio centrų lankymą įvertino 4 ir 5 balais, kaip svarbią miesto turizmo paslaugą. Remiantis pateiktais gautais rezultatais, galima teigti, jog miesto paminklai, muziejai, istoriniai ir architektūriniai objektai yra patys aktualiausi, į kuriuos tikslinga investuoti, kaip į vieną iš alternatyvaus turizmo rūšių Lietuvoje.

Sekančiame, 22 paveiksle, pateikiamas kultūrinis turizmas, kuri savo ruožtu yra artimas miesto turizmui ir neretai painiojamas tarpusavyje.

22 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal kultūrinio turizmo teikiamų paslaugų būtinumą, vertinant penkiabalėje sistemoje, %, N=409
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

Gauti rezultatai parodė, kad labiausiai vietinių turistų Lietuvoje yra vertinamas koncertų ir teatrų lankymas (46 proc.). Taip pat apklausos dalyviams yra aktualu kultūros ir gamtos paveldo objektų lankymas (38 proc.) bei menų galerijų, muziejų lankymas (33 proc.). Dalyvavimas edukacinėse senųjų liaudies amatų pamokose, skirtose turistams, respondentų nuomone, labiausiai vertas įvertinimo pagal svarbumą, kuri lygus 4 ir 3 balams. Nepaisant to, didžiausias procentas respondentų (12 proc.) pažymėjo šią kultūrinio turizmo paslaugą kaip visiškai nesvarbią. Turistų nuomone, vietos gyventojų tradiciškai mėgstamų vietų aplankymas yra labiausiai vertas 4 balų – 33 proc. respondentų taip įvertino šią paslaugą.

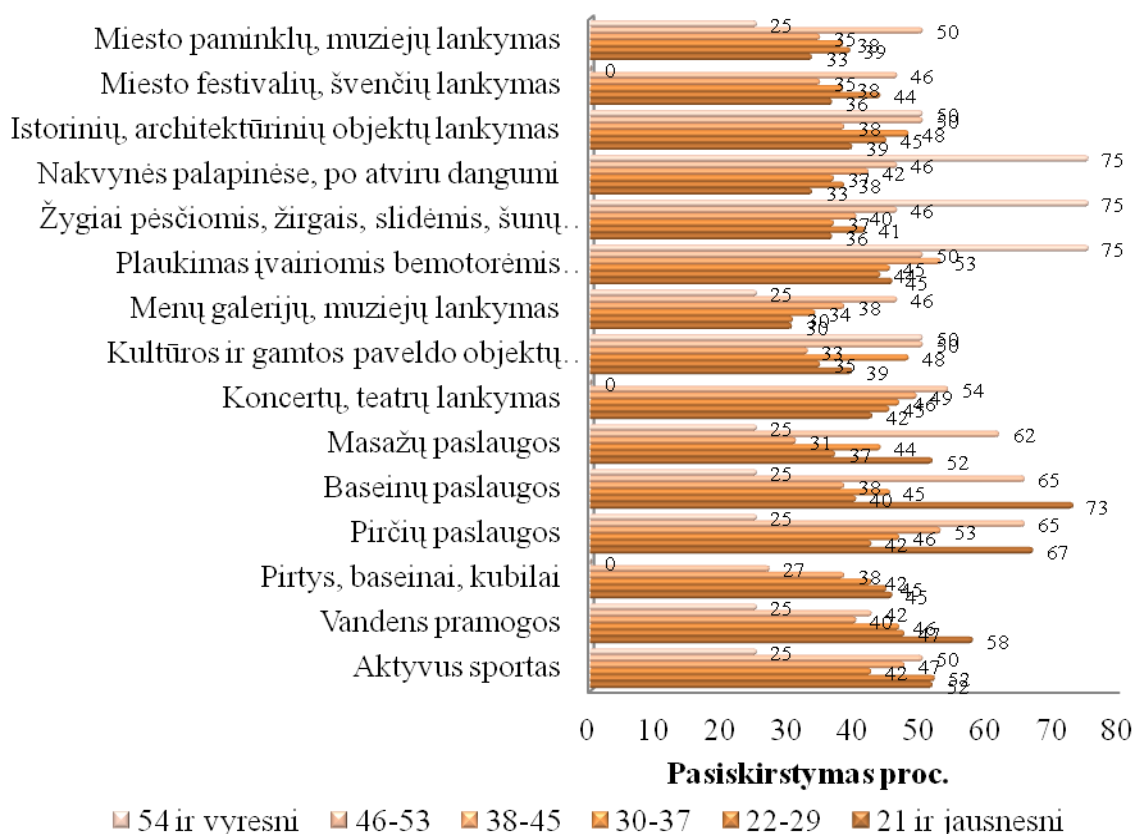

23 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal socialinio turizmo skatinimo atstovų atsakomybės būtinumą, vertinant penkiabalėje sistemoje, %, N=409

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

Apklausoje dalyviams socialinis turizmas buvo pateikiamas kaip galimybė kiekvienam pasinaudoti turizmo teikiamomis paslaugomis. Todėl respondentų paprašyta nurodyti, kas jų nuomone turi prisiimti daugiausiai atsakomybę, kaip socialiai atsakinga organizacija. Apibendrinus rezultatus, nustatyta, kad turizmo paslaugų teikėjai, anot vietinių turistų, turi prisiimti daugiausiai atsakomybę socialinio turizmo plėtros klausimais (taip mano 40 proc. respondentų). Tačiau, kaip matyti paveiksle, respondentai visas organizacijas įvertina kaip turinčias prisiimti pagrindinę atsakomybę socialinio turizmo klausimais: turistai (36 proc.), valstybiniai fondai, visuomeninės organizacijos (37 proc.), kompanijos – darbdaviai (34 proc. visų apklaustųjų). Vis dėl to, anot respondentų, mažiausiai atsakomybę turėtų prisiimti kompanijos – darbdaviai (12 proc. respondentų skiria 1 balą).

Toliau tikslinga išskirti respondentų geriausiai įvertintas alternatyvas turizmo rūšių teikiamas paslaugas. Imamos trys, respondentų nuomone būtinausios kiekvienos turizmo rūšies paslaugos. Kadangi dažnai turistų poreikiai ir keliavimo būdas priklauso nuo amžiaus, geriausiai įvertintas alternatyvas turizmo rūšių teikiamas paslaugas tikslinga palyginti su respondentų amžiumi (24 pav.).

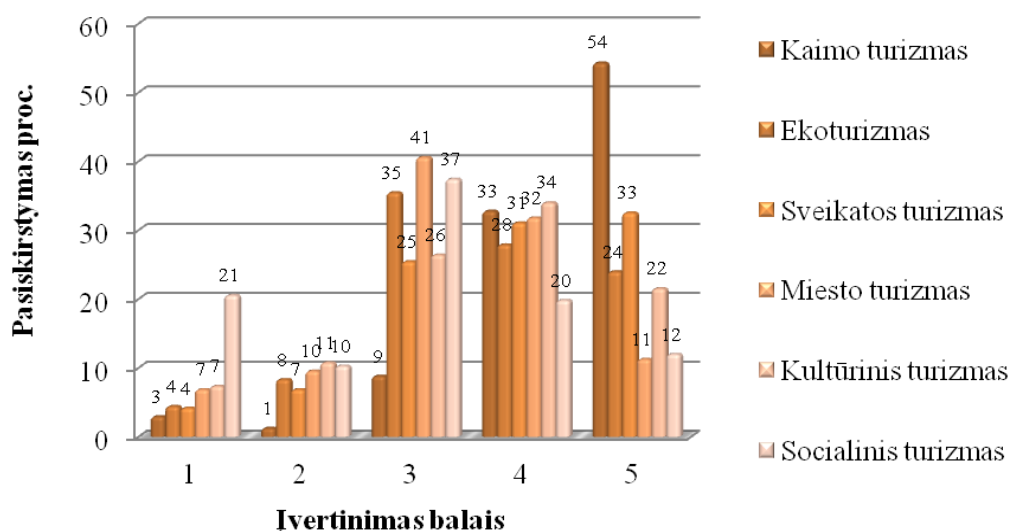

24 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal naudojamą alternatyvų turizmo rūšių paslaugomis, skirstant pagal amžių, %, N=409

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

Paveiksle matyti, jog 75 proc. respondentų, kurių amžius 54 metais ir didesnis, renka nakvynės palapinėse ar po atviru dangumi, žygius pėsčiomis, žirgais, slidėmis, šunų kinkiniais ir plaukimą įvairiomis bemotorėmis priemonėmis (valtimis, baidarėmis, kajakais, kanojomis, plaustais), tačiau reikia pabrėžti tai, jog apklausoje dalyvavo labai mažas skaičius respondentų, kurie patenka į nagrinėjamą amžiaus grupę. Atitinkamai, teigti, jog beveik vienbalsiai vyresnio amžiaus turistai mėgsta aktyvų turizmą, yra neteisinga. Pateikti ir susisteminti duomenys rodo, kad visos alternatyvaus turizmo rūšių teikiamos paslaugos yra paklausios panašaus respondentų skaičiaus. Ryškesnė tendencija pastebima baseinų ir pirčių paslaugas teikiančiose alternatyvaus turizmo rūšyse – 21 metų amžiaus ir jaunesni baseinų paslaugą įvertina kaip labai svarbią (73 proc.). 67 proc. 21 metų amžiaus ir jaunesnių respondentų akcentuoja pirčių paslaugas, 58 proc. svarbios ir vandens pramogos. 22-29 metų amžiaus respondentams viena iš svarbiausių teikiamų paslaugų yra aktyvus sportas (ekoturizmo paslauga) – 52 proc. – toks pat procentas respondentų vertintina šią paslaugą, kurių amžius 21 metai ir jaunesni. Plaukimą įvairiomis bemotorėmis priemonėmis (valtimis, baidarėmis, kajakais, kanojomis, plaustais) (53 proc.) ir pirčių paslaugas (53 proc.) labiausiai vertina 38-45 metų amžiaus respondentai. 46-53 metų amžiaus grupėje esantys respondentai pirmenybę teiktų baseinų ir pirčių paslaugoms (po 65 proc.) ir koncertų teatrų

lankymui (54 proc.). Taip pat tokio amžiaus respondentai dažniausiai pažymėjo kaip svarbiausias paslaugas miesto paminklų, muziejų lankymas, istorinių, architektūrinių objektų lankymas, miesto festivalių, švenčių lankymas ir kultūros ir gamtos paveldo objektų lankymas.

25 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal alternatyvus turizmo rūšių plėtros perspektyvas Lietuvoje, vertinant penkiabalėje sistemoje, %, N=409
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

Remiantis 25 paveikslu, matyti, jog respondentų nuomone (54 proc.) kaimo turizmas yra perspektyviausia alternatyvaus turizmo rūšis Lietuvoje. Didesniu nei 20 proc. pokyčiu skiriasi sveikatos turizmas, kuris yra perspektyvus 33 proc. respondentų nuomone. Taip pat visų pateiktų alternatyvaus turizmo rūšių respondentų įvertinimas yra panašus ir svyruoja nuo 28 proc. iki 34 proc., neskaitant socialinio turizmo, kuriam perspektyva prognozuoti ryžosi tik 20 proc. respondentų, skirdami balą lygų 4. Atitinkamai, 21 proc. apklaustųjų mano, kad socialinis turizmas yra visiškai neperspektyvus Lietuvoje. Ekoturizmo plėtros galimybės Lietuvoje respondentų vertinamos pakankamai palankiai – daugiau nei 20 proc. respondentų skyrė nuo 3 iki 5 balų. Sveikatos turizmas daugumo nuomone, kaip perspektyvi alternatyvaus turizmo rūšis, yra vertas 3 balų (41 proc. respondentų).

Apibendrinus tyrimo rezultatus, galima teigti jog alternatyvaus turizmo reikšmė daugiau nei pusei apklaustųjų yra negirdėta arba tiesiog nežinoma reikšmė. Tačiau pateikiamos alternatyvaus turizmo rūšys nėra svetimos respondentams, jų paklausus ar yra tekę jomis pasinaudoti. Daugiausia informacijos apie keliavimą Lietuvoje, respondentai randa internete. Atitinkamai, kelionės pasirinkimą dažniausiai lemia finansinės galimybės ir metų laikas. Atskleista, jog populiariausia ir geriausiai respondentų vertinama alternatyvaus turizmo rūšis - kaimo turizmas. Jo teikiamos paslaugos, anot apklaustųjų, yra svarbios ir būtinos. Plėtros perspektyva Lietuvoje,

taip pat, vietinių turistų nuomone, labiausiai tikėtina kaimo turizme. Apklauso rezultatai parodė, kad mažiausiai informacijos respondentai turi apie ekoturizmą ir socialinį turizmą. Tačiau daugeliui ekoturizmo teikiamų paslaugų respondentai skyrė aukščiausios svarbos įvertinimus. Taip pat atskleista, kad vietiniams turistams yra aktualios miesto ir kultūrinio turizmo teikiamos paslaugos, tokios kaip muziejų, parodų, koncertų lankymas, kitų kultūrų pažinimas, amatai, architektūriniai ir istoriniai objektai ir pan. Patvirtinama pirmoji hipotezė, kuri teigia, jog Lietuvos gyventojai nėra pakankamai informuoti apie alternatyvaus turizmo rūšis, kas neigiamai veikia alternatyvaus turizmo plėtrą. Šią situaciją tinkamai atspindi gauti rezultatai, kurie pateikiami 15 ir 16 paveiksluose.

IŠVADOS

Teorinės dalies išvados:

- Pasaulinė turizmo organizacija pateikia turizmo apibrėžimą, kuris yra plačiai naudojamas mokslinėje literatūroje: „turizmas – visos kelionių, ekskursijų rūšys, kai asmuo palieka savo nuolatinę darbo ir gyvenimo vietą ilgiau nei vieną parą ir trumpiau nei 12 mėnesių ir kai išvykos tikslas nėra samdoma, apmokama veikla. Atitinkamai ir Lietuvoje turizmo sąvoka formuluojama remiantis Pasaulinės turizmo organizacijos pateikta formuluote. Lietuvos Respublikos turizmo įstatyme turizmas - žmonių veikla, susijusi su kelione ir laikinu buvimu už nuolatinės gyvenamosios vietos ribų ne ilgiau kaip vienerius metus, jei ši veikla nėra mokymasis ar mokamas darbas lankomoje vietoje. Kelionės pasirinkimą dažniausiai lemia finansinės galimybės ir metų laikas.
- Turizmas klasifikuojamas į tokias formas: vietinis turizmas, atvykstamasis turizmas ir išvykstamasis turizmas; ir į tokias kategorijas: vidaus turizmas, nacionalinis turizmas ir tarptautinis turizmas. Turizmo rūšys mokslinėje literatūroje dažniausiai skirstomos pagal kelionės tikslą argumentuojant, jog pirmiausia turizmas yra keliavimas, todėl ir jo skirstymas į rūšis remiasi kelione. Taip pat turizmo rūšys gali būti skirstomos ir kitais klasifikavimo būdais.
- Nustatyta alternatyvaus turizmo vieta tarp turizmo formų ir kategorijų. Alternatyvųjų turizmą apima dvi turizmo formos - vietinis ir atvykstamasis turizmas bei viena kategorija – vidinis turizmas. Kiekviena šių turizmo formų ir kategorijų apima masinį turizmą, tačiau yra ir alternatyvaus turizmo pamatas. Alternatyvaus turizmo rūšys gali būti įvairios, kurios egzistuoja kaip vietinio ir atvykstamojo turizmo formų sudedamoji dalis ir kaip vidinio turizmo dalis, į kurią įeina tos pačios turizmo formos. Visos alternatyvaus turizmo dedamosios sudaro bendrą turistų poreikių tenkinimo sistemą, kuri atitinkamai turi ryšį su turizmo formomis.
- Nėra vieningo ir nusistovėjusio alternatyvaus turizmo apibrėžimo, todėl, remiantis moksline literatūra, atskleista, jog alternatyvus turizmas asocijuojamas su tokiais terminais kaip smulkaus masto, mažo poveikio aplinkai ir grįstas bendruomeniškumu turizmas. Masinis turizmas atstovauja modernų, industrinį turizmą, didelius turistų srautus, apgyvendintus ir linksminamus stambiu turizmo verslu užsiimančių organizatorių – kas yra priešprieša alternatyviajam turizmui. Remiantis mokslinė literatūros analize, nustatyta, kad vis didesnis keliautojų skaičius atsisako tradicinio turizmo paketo ir ieško artimesnio, individualiesnio santykio su vietine bendruomene ir gamta, kas yra artima alternatyviam turizmui.

- Atskleista, jog idealus atvejis turizmo paslaugų teikime pasiekiamas tuomet, kai alternatyvus turizmas ir masinis turizmas egzistuoja tvaraus turizmo srityje, kas reiškia, jog visos turizmo planavimo ir valdymo pastangos turėtų būti nukreiptos būtent į šią siekiamybę.
- Apžvelgus mokslinę literatūrą ir įvertinus įvairių autorių pateikiamas traktuotes, apibrėžtis bei klasifikacijas, išskirtos tokios pagrindinės alternatyvaus turizmo rūšys: kaimo turizmas, ekoturizmas, kultūrinis turizmas, sveikatos turizmas, miesto turizmas, socialinis turizmas. Nustatyta, jog visos šios rūšys tarpusavyje turi bendrų bruožų. Jie atskleidžiami per paslaugų teikimo įgyvendinimą. Paslaugos teikiamos atsižvelgiant į kultūros bei gamtos paveldą, tradicijų, papročių išsaugojimą, bet tuo pačiu ir naujų turizmo paslaugų pateikimą, kurios skiriasi nuo būdingų masiniam turizmui paslaugų.

Empirinės dalies išvados:

- Tyrimo rezultatai parodė, jog daugiau kaip pusė apklausoje dalyvavusiųjų vietinių turistų teigia, kad Lietuvoje keliauja dažnai – 218 respondentų iš 409. Taip pat atskleista, jog 57 proc. visų apklausos dalyvių keliauja Lietuvoje su savo nuosavu automobiliu. Vietiniai turistai prioritetą Lietuvoje teikia poilsiui prie vandens ir aktyviam, pažintiniam poilsiui gamtoje. Gauti rezultatai apie informacijos gavimo priemones parodė, kad respondentai informaciją apie lankytinas vietas Lietuvoje gauna iš interneto – 57 proc. apklausoje dalyvavusiųjų. Taip pat tyrimo rezultatai parodė, kad mažiausiai respondentai naudojami TIC paslaugomis, ieškodami informacijos apie lankytinas vietas Lietuvoje.
- Rezultatai atskleidė tokį alternatyvaus turizmo rūšių pasiskirstymą pagal vietinių turistų naudojimąsi jomis:
 - ❖ *Kaimo turizmas – 80 proc.* Kaimo turizmas, kaip parodė gauti apklausos rezultatai, yra viena iš populiariausių alternatyvaus turizmo rūšių Lietuvoje - 84 proc. respondentų, girdėjusių apie alternatyvųjį turizmą, bet nežinančių ką tai reiškia, yra išbandę kaimo turizmą. Aktyvus sportas yra svarbiausias kaimo turizme – taip mano 49 proc. visų apklaustųjų ir įvertina šią paslaugą aukščiausiu balu. Tokiu pačiu balu beveik pusės respondentų įvertintos pirtys, baseinai, kubilai (42 proc.) ir vandens pramogos (46 proc.). Tikslinga akcentuoti, jog visos kaimo turizmo teikiamos paslaugos daugiausia įvertintos penkiais balais. Susisteminius tyrimo rezultatus, atskleista, jog kaimo turizmas populiariausia ir geriausiai respondentų vertinama alternatyvaus turizmo rūšis. Jo teikiamos paslaugos, anot apklaustųjų, yra svarbios ir būtinos. Plėtros perspektyva Lietuvoje, taip pat, vietinių turistų nuomone, labiausiai tikėtina kaimo turizme.

- ❖ *Miesto turizmas – 65 proc.* Svarbiausios miesto turizmo teikiamos paslaugos, respondentų nuomone, yra istorinių, architektūrinių objektų lankymas (44 proc.), miesto paminklų, muziejų lankymas (38 proc.) ir miesto festivalių, švenčių lankymas (41 proc.). Atitinkamai naktinių klubų, diskotekų lankymas yra visiškai nesvarbus ir respondentų vertinamas 1 balu (24 proc. respondentų). Galima teigti, jog miesto paminklai, muziejai, istoriniai ir architektūriniai objektai yra patys aktualiausi, į kuriuos tikslinga investuoti, kaip į vieną iš alternatyvaus turizmo rūšių Lietuvoje. Daugiau nei pusė vietinių turistų Lietuvoje yra naudojęsi miesto turizmu ir kultūriniu turizmu. Tačiau informacijos apie miesto turizmą Lietuvoje nėra tiek, kad būtų galima miestus palyginti tarpusavyje, gauti maršrutus ir informaciją apie lankomus objektus. Informacija, pateikiama internete apsiriboja vien internetinėmis svetainėmis, kuriose kiekvienas miestas individualiai pateikia informaciją apie turizmą jame.
- ❖ *Kultūrinis turizmas – 56 proc.* Kultūrinio turizmo rūšis, kuri yra labiausiai vertinama vietinių turistų Lietuvoje - koncertų ir teatrų lankymas (46 proc.). Taip pat apklausos dalyviams yra aktualu kultūros ir gamtos paveldo objektų lankymas. Dalyvavimas edukacinėse senųjų liaudies amatų pamokose, respondentų nuomone, kaip kultūrinio turizmo paslauga yra visiškai nesvarbi. Nepaisant to, rezultatai parodė, kad vietiniams turistams yra aktualios kultūrinio turizmo teikiamos paslaugos.
- ❖ *Sveikatos turizmas – 42 proc.* Sveikatos turizmas Lietuvoje gali pasiūlyti palyginti daug daugiau skirtingų teikiamų paslaugų rūšių nei kitos alternatyvaus turizmo rūšys. Beveik pusė apklausoje dalyvavusiųjų mano, kad pirčių paslaugos ir kompleksai, baseinų paslaugos yra patys svarbiausi sveikatos turizmo teikiamų paslaugų sąrašė. Mažiausiai svarbi sveikatos turizmo paslauga yra plastinė chirurgija – 32 proc. respondentų šią paslaugą pažymėjo kaip mažiausiai svarbią. Taikoma prielaida, kad vietiniai turistai dar nėra suinteresuoti plastinės chirurgijos teikiamomis paslaugomis, atitinkamai, vertinant atvykstančius turistus, tikėtina, kad apklausos rezultatai gali būti kiek kitokie. Taip pat respondentai gana neigiamai vertina aromaterapijos paslaugą – 20 proc. skyrė vieną balą.
- ❖ *Socialinis turizmas – 30 proc.* Turizmo paslaugų teikėjai, anot vietinių turistų, turi prisiimti daugiausiai atsakomybės socialinio turizmo plėtros klausimais (taip mano 40 proc. respondentų). Mažiausiai atsakomybės turėtų prisiimti kompanijos – darbdaviai. Tačiau tik trečdaliui vietinių turistų Lietuvoje yra tekę susidurti su socialiniu turizmu.

❖ *Ekoturizmas – 23 proc.* Ekoturizmas, remiantis gautais apklausos rezultatais, nėra populiarus vietinių turistų tarpe Lietuvoje. Apklausos rezultatai parodė, kad mažiausiai informacijos respondentai turi apie ekoturizmą ir socialinį turizmą. Tačiau daugeliui ekoturizmo teikiamų paslaugų respondentai skyrė aukščiausius svarbos įvertinimus. Geriausiai įvertinta ir traktuojama kaip būtina ekoturizmo teikiama paslauga yra plaukimas įvairiomis bemotorėmis priemonėmis – 46 proc. visų apklausoje dalyvavusių respondentų nuomone. 41 proc. respondentų nuomone žygiai pėsčiomis, žirgais, slidėmis, šunų kinkiniais taip pat yra svarbiausia ekoturizmo teikiama paslauga. Nors daugiau kaip pusė respondentų (54 proc.) mano, kad ši turizmo rūšis yra svarbi, tačiau pasinaudoję ja yra tik 23 proc. apklaustųjų.

- Daugiau nei 54 proc. apklaustųjų nuomone, visos alternatyvaus turizmo rūšys yra svarbios Lietuvoje. Kad kaimo turizmas svarbi alternatyvaus turizmo rūšis mano 82 proc. respondentų, savo ruožtu, yra tik 4 proc. manančiųjų, jog tai nesvarbi alternatyvaus turizmo rūšis. Ekoturizmas, respondentų nuomone, yra nesvarbi alternatyvaus turizmo rūšis - mano 36 proc. respondentų ir tai yra didžiausias procentas, skiriant alternatyvaus turizmo rūšis nesvarbiomis. Nepaisant to, alternatyviajam turizmui priskiriamas turizmo rūšis daugelis respondentų žino puikiai ir dažnai jomis naudojasi.
- Respondentų nuomone (54 proc.), kaimo turizmas yra perspektyviausia alternatyvaus turizmo rūšis Lietuvoje. Didesniu nei 20 proc. pokyčiu skiriasi sveikatos turizmas, kuris yra perspektyvus 33 proc. 21 proc. apklaustųjų mano, kad socialinis turizmas yra visiškai neperspektyvus Lietuvoje. Atitinkamai, alternatyvaus turizmo reikšmė daugiau nei pusei apklaustųjų yra negirdėta arba tiesiog nežinoma reikšmė. Tačiau pateikiamos alternatyvaus turizmo rūšys respondentams nėra svetimos. Tai rodo, jog informacijos apie alternatyvųjį turizmą ir jo svarbą Lietuvoje yra labai mažai.
- Tyrimo rezultatai patvirtina abi hipotezes, kas rodo, jog alternatyvaus turizmo plėtrą stabdo silpna Lietuvos turizmo teisinė bazė, informacinė sklaida - respondentai naudojami alternatyvaus turizmo rūšimis ir jos jiems yra aktualios, nors nežino, kad tai yra alternatyvusis turizmas. Atitinkamai, apibrėžiant alternatyvaus turizmo traktuotę, turistai paprasčiau suvoktų naują turizmo atmainą, o taip pat ir gebėtų sekti alternatyvaus turizmo pamatiniais principais, kurie skatina tausoti turizmo aplinką.

REKOMENDACIJOS

- Alternatyvus turizmas yra populiarus terminas, tačiau tiksli jo reikšmė iki šiol yra diskusijų objektas. Kadangi tai yra pakankamai nauja veiklos sritis, kai kurios valdžios institucijos ir privatus verslas turi per mažai patirties, kaip tinkamai plėtoti alternatyvų turizmą. Todėl Valstybiniam turizmo departamentui prie Ūkio ministerijos rekomenduojama rengti planus ir projektus tokioms alternatyvioms turizmo rūšims, kaip ekoturizmas, socialinis turizmas, kurių dėka nustatomos alternatyvaus turizmo galimybės bei būtinybė. Plano sudarymas užtikrintų sėkmingą alternatyvaus turizmo rūšių vystymą Lietuvoje, užtikrinant tokį turizmo lygį, kuris neduotų neigiamo poveikio turizmo vietai, jos išsaugojimui ir vystymui.
- Rekomenduojama Valstybiniam turizmo departamentui parengti siūlymą dėl Lietuvos turizmo įstatyme alternatyvaus turizmo sąvokos pateikimo kaip masinio turizmo priešpriešos, kuri vystoma akcentuojant gamtos, architektūrinių ir istorinių objektų apsaugą, darnų aplinkos planavimą, teikiant poveikio aplinkai ataskaitas. Taip pat alternatyvaus turizmo rūšis, tokias kaip ekoturizmą, socialinį turizmą, ir miesto turizmą, įtraukti į naują Nacionalinės turizmo plėtros programą.
- Kadangi trūksta informacijos sklaidos ekoturizmo, socialinio turizmo plėtros klausimais, rekomenduojama privačiajam sektoriui, užsiimančiam turizmo vystymu Lietuvoje, savivaldybėms, socialiai atsakingoms kompanijoms, kitiems juridiniams bei fiziniams asmenims rengti projektus Europos sąjungos teikiamoms subsidijoms ir lengvatoms ekoturizmo ir socialinio turizmo plėtrai gauti.
- Rekomenduojama alternatyvaus turizmo rūšių vystymą skirstyti į tokias pamatines funkcijas: alternatyvaus turizmo rūšių teikiamų produktų kūrimas ir vystymas, gebėjimų stiprinimas užtikrinant teikiamų paslaugų kokybę, turizmo marketingo vystymas ir turizmo sektoriaus bendradarbiavimas bei viešojo sektoriaus efektyvaus darbo organizavimas. Rezultatas - padidintas pridėtinės vertės kūrimas per augančias alternatyvaus turizmo teikiamų paslaugų sektoriaus pajamas ir darbo vietų kūrimą.
- Remiantis tyrimo rezultatais, kurie atskleidė, jog dažniausiai informacijos apie turizmą Lietuvoje yra ieškoma internete, svarbu akcentuoti, kad plėtojant alternatyvų turizmą Lietuvoje, reikia atsakingai įtraukti informacijos ir komunikavimo technologijas, suteikiančias turistams galimybę rasti informaciją apie lankytinas turistines vietas bei jose teikiamas paslaugas, nakvyne, kainas bei kitą svarbią informaciją naudojantis internetu (TIC internetinė svetainė, Valstybinio turizmo departamento svetainė, Oficialių Lietuvos interneto vartų svetainė). Tinkamai informavus visuomenę, tiek ekoturizmas, miesto turizmas, sveikatos turizmas, tiek socialinis turizmas, gali būti plačiai plėtojami Lietuvoje, kas darytų

teigiamą poveikį tiek turistams, tiek paslaugų teikėjams, tiek šalies ekonominei, socialinei ir gamtinei aplinkai.

- Miesto turizmas yra populiarus vietinių turistų tarpe Lietuvoje, tačiau informacijos apie visus miestus viename šaltinyje nepateikiama. Todėl rekomenduojama Oficialiems Lietuvos interneto vartams sukurti atskirą tinklalapį, skirtą informuoti turistus apie miestus Lietuvoje, jų lankomus objektus, apgyvendinimą, infrastruktūrą ir kt, kuriame būtų patalpinta susisteminta visų lankytinų miestų tekstinė ir vaizdinė informacija. Atitinkamai, socialinis turizmas taip pat gali būti sėkmingai plėtojamas sukūrus tinklalapį, kuriame ne tik turizmu suinteresuoti asmenys, bet ir visuomenė būtų supažindinami ir įtraukiami į šios alternatyvaus turizmo rūšies vystymą.
- Siekiant paskatinti inovacijų diegimą į alternatyvaus turizmo sektorių, rekomenduojama į paslaugų vystymo ir teikimo procesą, rengiant mokslinius straipsnius, projektus, verslo planus, įtraukti mokslinių tyrimų institutus (VŠĮ Lietuvos regioninių tyrimų institutas, VŠĮ Turizmo plėtros institutas) ir akademinę visuomenę (Valstybinis turizmo departamentas pateikia tokias universitetines aukštąsias mokyklas, kuriose yra turizmo studijų programos: Klaipėdos universitetas, Lietuvos sporto universitetas, Vilniaus pedagoginis universitetas ir Vilniaus universitetas), tai pat Šiaulių universitetas, kuriame taip pat yra turizmo vadybos specializacija, skirta magistrantams.
- Rekomenduojama Lietuvos kaimo turizmo asociacijai į veiklos tikslus įtraukti ir bendradarbiavimą su tokiomis organizacijomis, kaip Neįgaliųjų reikalų departamentas prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Lietuvos socialinių įmonių asociacija ir kitomis panašių interesų siekiančiomis organizacijomis, taip pat Lietuvos visuomenės sveikatos asociacija. Kaimo turizmo sodybos turėtų ne tik akcentuoti ekologiją, kaimiškąją aplinką ir kultūrą, pramogas, bet ir plėtoti galimybę visa tai patirti kuo daugiau socialinio turizmo vartotojų grupių (takų tiesimas, patalpų adaptavimas neįgaliesiems, taip pat nuolaidos ir išskirtiniai kainininkai socialiai atsakingoms įmonėms ir asociacijoms). Atitinkamai, ne tik kaimo turizmo asociacijos atsakingos už sėkmingą bendradarbiavimą – Sveikatos apsaugos ministerijai rekomenduojama tinkamai kontroliuoti ir užtikrinti tolimesnę socialinio turizmo rūšių plėtoją Lietuvoje.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Alternatyvus Meksikos turizmas. [interaktyvus] (2010) [žiūrėta 2012-01-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.balsas.lt/naujiena/499623/alternatyvus-meksikosturizmas/rubrika:naujienos-keliones-amerikos>>
2. Balsas.lt. *Juodasis turizmas*. [interaktyvus] (2011) [žiūrėta 2013-04-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.balsas.lt/naujiena/534140/juodasis-turizmas>>.
3. Birgelytė A., Kazlauskas V., Olberkytė L., Zinkevičiūtė V. (2010), *Alternatyvaus turizmo Turkijoje problemos ir galimybės Lietuvos vartotojų požiūriu*. Verslo ir teisės aktualijos, 2010, t. 5 ISSN 1822-9530.
4. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda.
5. Butkus, S. T., (2011). *Miestas kaip įvykis: urbanistinė kultūrinių funkcijų studija*. Kaunas: Kitos knygos.
6. Carneiro M., J., Eusebio, C., Kastenholz, E., Alvelos, H., (2012). *Seniors' Motivations to Participate in Special Tourism: A Segmentations Analysis*. 2nd Interdisciplinary Tourism Research Conference: 140-155, ISBN: 978-605-5437-82-4.
7. Cooper, C., Fletcher, j., Gilbert, D., Wanhill, S. (1996). *Tourism Principles and Practice*. British Library.
8. Cooper, C. (2008). *Tourism: Principles and Practice*. Fourth Edition. Prentice Hall, FT.
9. Damulienė, A. (1996). *Paslaugų marketingas. Turizmas*. Vilnius.
10. Damulienė, A., (2011). Europos sąjungos finansinė parama kaimo turizmui: teorinis ir praktinis aspektai. MRU, Vilnius, ISSN 2029–2236, 2012, 4(1), p. 125–138.
11. Dumbauskaitė J., Matekonienė J., Navackaitė L., (2007). *Kaimo turizmo vieta tolydžioje kaimo plėtroje*. Kaunas: KTU, Lietuvos regioninių tyrimų institutas, p. 132-136.
12. Ecotourism Australia. *Eco certification programe*. [interaktyvus] (2012) [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: http://www.ecotourism.org.au/eco_certification.asp.
13. Eko mokyklėlė. [interaktyvus] (2013) [žiūrėta 2013-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.ekomokyklele.lt/apie-ekomokykla-dienos-centra/>.
14. Enterprise and Industry [interaktyvus] (2011) [žiūrėta 2011-11-21]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/enterprise/search/index_en.htm?q=%22tourism%22>.
15. Europos Komisijos sprendimas Nr. 1999/35/EB (1998). „Tarybos direktyvos 95/57/EB dėl statistinės informacijos turizmo srityje rinkimo įgyvendinimo tvarkos“. Europos bendrijų komisija.
16. Fennell, D. A. (1999). *Ecotourism: An Introduction*. New York: Routledge.

17. Gamtosauginė mokykla. [interaktyvus] (2013) [žiūrėta 2013-03-27]. Prieiga per internetą: <http://gamtosmokykla.lt/lt/gamtosaugine-mokykla>.
18. Grecevičius, P., Armaitienė, A., Junevičienė, D. ir kt. (2002). Turizmas. Kaunas: Kauno kolegija.
19. Hill, J., Gale, T. (2009). *Ecotourism and Environmental Sustainability*. Ashgate.
20. Horner S., Swarbrooke J. International cases in tourism management. England, 2004.
21. Honey, M. (1999). *Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise?* Washington D.C. Island Press.
22. International Green Key Coordination . [interaktyvus] (2013) [žiūrėta 2013-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.green-key.org/Menu/Awarded+sites/Lithuania>.
23. Jafari, J. (2000). *Encyclopedia of Tourism*. Routledge World Reference.
24. Jockus A., Laukia atvykstančių gausių svečių. [interaktyvus] (2011) [žiūrėta 2012-03-29]. Prieiga per internetą: <http://www.lzinios.lt/Ekonomika/Laukia-atvykstanciu-gausiu-sveciu>.
25. Judd, D., R., Fainstein, S., S. (1999). *The Tourist City*. Yale University Press, New Haven and London.
26. Juknevičiūtė E. (2007), *Tarpkultūrinės komunikacijos kompetencija turizmo srityje*. Magistro darbas. Vilnius, VU.
27. Kalanlar, B., (2012). *Medical Tourism in Turkey in Terms of Public Health Nursing*. Tourism Research Conference, ISBN: 978-605-5437-82-4.
28. Kardelis, K., (1997). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
29. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Technologija
30. Kibicho, W. (2005). *Tourism and the Sex Trade in Kenya's Coast Region*. Journal of sustainable tourism. Vol. 13, No. 3, p. 256 – 280.
31. Klimašauskienė, R. Veiksmų planas regioninės inovacijų strategijos įgyvendinimui. Prieiga per internetą: <<http://www.ris-lithuania.lt/failai/veiksmu%20planas.ppt>>.
32. Krupickas R. (2009). *Turistinės erdvės skirstymas*. Verslo ir teisės aktualijos, t. 3, p. 5-14. Vilnius.
33. Kultūra gyvai. [interaktyvus] (2010) [žiūrėta 2013-02-15]. Prieiga per internetą: <http://www.kulturagyvai.lt/kulturinio-turizmo-samprta/>.
34. Law, M., C., (2002). *Urban Tourism– The Visitor Economy and the Growth of Large Cities*. Second Edition. London.
35. Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas [interaktyvus] (2006) Lietuvos respublikos seimo teisinių aktų duomenų bazė [žiūrėta 2011-12-04]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=197451>.

36. Lietuvos Respublikos Statistikos Departamentas, [interaktyvus] (2011) [žiūrėta 2012-03-28]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=9382>.
37. Lietuvos Respublikos Ūkio Ministerija. [interaktyvus] (2011) [žiūrėta 2012-03-29]. Prieiga per internetą: < <http://www.ukmin.lt/>>.
38. Lietuvos Respublikos Ūkio Ministerija. *Lietuvos medicinos ir sveikatos turizmo plėtros ir medicinos paslaugų eksporto skatinimo galimybių analizė*. [interaktyvus] (2012) [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: < <http://www.ukmin.lt/.../Turizmas/Medicinos%20turizmo%20galimybiu%20>
39. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Nutarimas dėl Nacionalinės turizmo plėtros 2007–2013 metų programos patvirtinimo. [interaktyvus], (2010) [žiūrėta 2013-02-15]. Prieiga per internetą:< http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=378544&p_query=&p_tr2=>
40. Lietuvos naujienų agentūra ELTA. [interaktyvus] (2011) [žiūrėta 2013-03-01]. Prieiga per internetą:http://www.elta.lt/zinute_pr.php?inf_id=1424298.
41. Lietuvos turizmo asociacija. [interaktyvus], (2011) [žiūrėta 2011-11-05]. Prieiga per internetą:<http://www.ltas.lt/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1>.
42. Lietuvos turizmo įvaizdžio formavimo ir rinkodaros komunikacijos priemonių planas, [interaktyvus] (2010) [žiūrėta 2012-01-03]. Prieiga per internetą:<www.tourism.lt/.../2010>.
43. Lietuvos turizmo svetainė [interaktyvus] (2013) [žiūrėta 2012-03-13]. Prieiga per internetą:< <http://www.travel.lt/>>.
44. Lileikienė A., Šaparnis G., Tamošiūnas T. (2004), *Magistro darbo rengimo metodika*. Šiauliai.
45. Macijauskaitė I. (2010). *Religinio turizmo plėtros galimybės Lietuvos turizmo rinkoje*. Magistro darbas. Kaunas, LKKA.
46. Mak, J. (2004). *Tourism and the economy: understanding the economics of tourism*. Honolulu: University of Hawai'i press.
47. Mėlynosios vėliavos programa. [interaktyvus] (2013) [žiūrėta 2013-03-27]. Prieiga per internetą: <http://blueflag.zalieji.lt/render/lt/dalyviai.htm>.
48. Mitrikienė, T. (2005). *Anglų –Lietuvių kalbų žodynas turizmo ir paslaugų darbuotojams*. Vilnius: Vilniaus kolegija.
49. Naujausios alternatyvaus turizmo tendencijos, (2010) [interaktyvus] [žiūrėta 2012-01-03]. Prieiga per internetą: <http://www.travelnews.lt/?m_id=18269&i_id=5&pub_id=60421&Naujausios-alternatyvaus-turizmo-tendencijos>.
50. Newsome D, et al., (2002). *Natural Area Tourism– Ecology. Impacts and Management*, 13p.

51. Novelli M, ir kt. (2005). *Niche Tourism – Contemporary Issues*. Trends and Cases, Butterworth-Heinemann.
52. Nuttavuthisit K. (2006), Branding Thailand: Correcting the negative image of sex tourism. *Place Branding and Public Diplomacy*, p. 21 – 30.
53. Nwafor, O., (2012). *Niche Tourism and the Challenges of Developing Medical Tourism in the Western Cape Province of South Africa*. Scholarlink Research Institute Journals, ISSN: 2141-6990.
54. Osland, G., Mackoy, R. (2012). *Education and Ecotourism: A Framework and analysis of education in ecologies in Costa Rica and Panama*. EJTHR, Vol 3, Issue 1, pp. 77-94.
55. Pasaulinės turizmo organizacijos svetainė [interaktyvus] (2011) [žiūrėta 2011-11-20]. Prieiga per internetą: <www.world-tourism.org>.
56. Pasiruoškime kelionei. *Kraštovaizdžių aprašymai Turizmo sektoriaus plėtros aspektai*, [interaktyvus] (2009) [žiūrėta 2012-01-03]. Prieiga per internetą:<<http://www.aviatickets.lt>>.
57. Paukštys, I. Karo turizmas. [interaktyvus] (2005) [žiūrėta 2013-04-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.postscriptum.lt/7-karas/karo-turizmas/>>.
58. Paulauskienė, L. (2011). *Medicinos turizmas – priemonė sezoniškumui mažinti*. Pranešimas. Ūkio ministerijos Investicijų ir eksporto departamento Turizmo politikos skyrius.
59. Peters K., Kloeze J. W., Voet H. (1994). *A training for trainers on rural tourism in Eastern Europe*. Centre for recreation Studies. WAU.
60. Plateliai, Platelių ežeras. *Ekologiškas kempingas*. [interaktyvus] (2012) [žiūrėta 2013-03-27]. Prieiga per internetą: www.FreeCamp.lt.
61. Pranulis, V. P. (2007). *Marketingo tyrimai. Teorija ir praktika*. Vilniaus universiteto laidykla.
62. Rayle D. (2010 – Alternative Tourism. *Alternative Tourism Guide – Beautiful Destinations*, [interaktyvus], [žiūrėta 2012-01-10]. Prieiga per internetą:<http://www.diegorayle.com/article/alternative-tourism-guide-beautiful-destinations?gltr_lang=lt&gltr_from=client>.
63. Raj, R., Vignali, C., (2010). *Creating Local Experiences of Cultural Tourism Through Sustainable Festivals*. European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation. Vol I, Issue 1. Portugal.
64. Ramanauskienė J., Astromskienė A., Andriūnas V., (2010), *Lietuvos kaimo turizmo plėtros konkurencingumo didinimo priemonės*. ISSN 1822-6760, Lietuvos žemės ūkio universitetas.
65. Reisinger, Y., Turner, L., W. (2002). *Cultural Differences between Asian Tourist Markets and Australian Hosts*. Journal of Travel Research. Vol. 40 no. 3 295-315. Australia.
66. Ryšių technikos. *Kosminis turizmas*. [interaktyvus] (2013) [žiūrėta 2013-04-14]. Prieiga per internetą: <<http://rtn.elektronika.lt/rtn/0301/kosminis.html>>.

67. Ruževičius J. (2007). *Tausojamojo turizmo plėtros problemos*. VU Tarptautinio verslo mokykla, p. 125-133, [interaktyvus], [žiūrėta 2012-01-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.vta.ttvam.eu/index.php/vta/issue/archive>>.
68. Sahin, G., Tuzlukaya, S., Karakoc, G. (2011). *The Competitiveness of Medical Tourism in the Periphery Countries: Turkey's Growing Niche Market*. ITC'11. Atılım University, Turkey.
69. Sharpley, R.; Sharpley, J. (1997). *Rural tourism: An Introduction*. London,
70. Statistikos departamentas, (2000). *Turizmas Lietuvoje*, psl. 8, Vilnius
71. Svetikienė, I. (2002). *Turizmo marketingas*. Mokomoji knyga. Vilnius: Vilniaus kolegija.
72. Tarptautinis socialinio turizmo biuras, (2001). *Turizmo visiems sąvoka ir socialinis turizmas Europos Sąjungoje*. ES oficialus leidinys. Briuselis.
73. The International Ecotourism Society. *Ecotourism concept*. [interaktyvus] (2012) [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <http://www.ecotourism.org/what-is-ecotourism>.
74. Theobald, W. F. (2005). *Global tourism*. Elsevier Inc.
75. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
76. Tourism Trends and Marketing Strategies UNWTO. *Tourism Highlights*, [interaktyvus] (2012) [žiūrėta 2013-01-05]. Prieiga per internetą: <<http://mkt.unwto.org/en/content/tourism-highlights>>.
77. Tourism Trends And Marketing Strategies. UNWTO [interaktyvus] (2013) [žiūrėta 2011-11-12; 2013-04-03]. Prieiga per internetą: <http://mkt.unwto.org/en/barometer>.
78. Turizmo terminų žodynas. Valstybinis turizmo departamentas. [interaktyvus] (2009) [žiūrėta 2011-11-12]. Prieiga per internetą: http://www.tourism.lt/upload/Turizmo_zod.pdf.
79. UNWTO Tourism Highlights, *Facts and Figures*, [interaktyvus] (2011). [žiūrėta 2012-02-01]. Prieiga per internetą: <http://mkt.unwto.org/sites/all/files/docpdf/unwtohighlights11enlr.pdf>.
80. Vainienė I. (2001). *Kaimo turizmo organizavimas*. Eugrimas, Vilnius.
81. Vaitkienė R. (2010), *Telšių miesto apgyvendinimo įmonių teikiamų paslaugų kokybės įvertinimas pagal SERVQUAL metodiką*. Magistro darbas. Šiauliai: ŠU.
82. Valstybinis turizmo departamentas prie Ūkio ministerijos. [interaktyvus], (2011) [žiūrėta 2011-11-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.tourism.lt/index.php#Naujienos>>.
83. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės asociacija. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.3p.lt>>.
84. VŠĮ Gamtos paveldo fondas (2008). *Ekoturizmo metodinės rekomendacijos*. Taikomasis mokslo tiriamasis darbas. Vilnius
85. Vogelius., R. (2004). Organizacinė strategija. *Marketingo idėjos*. Nr. 8

86. VšĮ Gamtos paveldo fondas (2008). *Ekoturizmo metodinės rekomendacijos*. Taikomasis mokslo tiriamasis darbas, [interaktyvus], [žiūrėta 2012-01-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.gpf.lt/>>.
87. Zinkevičiūtė V. (2007). *Turizmo įmonių strateginiai sprendimai darnios plėtros kontekste*. Vilniaus teisės ir verslo kolegija, p. 174-182. [interaktyvus], [žiūrėta 2011-10-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.vta.ttvam.eu/index.php/vta/issue/archive>>.
88. Zinkevičiūtė, V., Kazlauskas, V., Birgelytė, A., Olberkytė, L. (2010). *Alternatyvaus turizmo Turkijoje problemos ir galimybės Lietuvos vartotojų požiūriu*. Verslo ir teisės aktualijos, t.5, ISSN 1822-9530.
89. Žalienė, I., Sabaliauskaitė, A. (2002). *Pasaulio ir Lietuvos turizmo raida. Mokomoji priemonė*. Kaunas: LKKA.
90. Žalys, L., Žalienė, I., Išdonaitė, I., (2006). Lietuvos kaimo turizmo charakteristika ir plėtros politika. ŠU, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2006. 2 (7), 180-179, ISSN 1648-9098.
91. Wearing S., Neil J., (1999). *Ecotourism – Impact, Potentials and Possibilities*.
92. Wearing S., Neil J., (2001). *Volunteer Tourism: Experiences that Make a Difference*. University of Technology, Sydney.
93. Wearing, S., Neil, J. (2009). *Ecotourism. Impacts, Potentials and Possibilities*. Oxford: Butterworth – Heinemann.
94. Weaver, D., B., (2001). *The Encyclopedia of Ecotourism*. CAB International.
95. Weaver, D., B., Lawton, L. (2002). *Tourism management*. John Wiley & Sons Australija, Ltd.
96. World Tourism Organisation WTO. *Facts and Figures*, [interaktyvus] (2012) [žiūrėta 2012-01-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.unwto.org/facts/menu.html>>.
97. World Tourism Organisation WTO. *International tourism to continue robust growth in 2013*. [interaktyvus] (2013) [žiūrėta 2013-02-11]. Prieiga per internetą: <<http://media.unwto.org/en/press-release/2013-01-28/international-tourism-continue-robust-growth-2013>>.
98. Алексадрова, А. Ю. (2004). *Международный туризм*. Аспект Пресс.
99. Аношка, Я. И. (2011). *Сельский туризм Беларуси*. Минск: Четыре четверти.
100. Дурович, А. П. (2010). *Организация туризма*. Минск.
101. Кусков, А. С. и Джаладян, Ю. А. (2008). *Основы туризма учебник*. М.: КНОРУС.
102. Рябовой, И. А., Забаева, Ю. В., Драчевой, Е. Л. (2008). *Экономика и организация туризма*. М.: КНОРУС.

PRIEDAI

Anketa, skirta vietiniams turistams Lietuvoje

Alternatyvus turizmas Lietuvoje

Gerbiamas respondente,

Šiaulių universiteto, Socialinių mokslų fakulteto magistrantė Eglė Jokubauskaitė siekia ištirti alternatyvaus turizmo plėtros galimybes Lietuvoje. Gauti duomenys bus apibendrinti ir panaudoti tik rašant baigiamąjį magistro darbą. Anketa užpildysite vidutiniškai per 3 min. Iš anksto dėkoju už Jūsų atsakymus ir skirtą laiką.

Prašome įvesti informaciją apie save:

Lytis
Amžius
Gyvenamoji vieta
Išsilavinimas
Užsiėmimas

1. Ar dažnai keliaujate Lietuvoje?

- Labai dažnai;
- Dažnai;
- Retai;
- Labai retai;
- Renkuosi turizmą užsienyje. Dėl kokių priežasčių keliaujate į kitą šalį? (įrašykite)

2. Kokius keliavimo būdus renkatės Lietuvoje?

- Kelionę autobusu, traukiniu;
- Kelionę nuosavu automobiliu;
- Kelionę dviračiu ar pėsčiomis;
- Kelionę vandens transportu (baidarės, jachtos, valtys ir kt.);
- Kelionę tranzuojant;
- Kita (įrašykite)

3. Kokį poilsį vertinate labiau?

- Aktyvų, pažintinį poilsį gamtoje;

- Ramų ir regeneruojantį poilsį gamtoje;
- Poilsį prie vandens;
- Gydomąjį poilsį;
- Aktyvų, pažintinį poilsį mieste;
- Kita (įrašykite)

4. Kuris faktorius dažniausiai lemia kelionės pasirinkimą?

- Finansinės galimybės;
- Metų laikas;
- Žinomos vietos;
- Gamta (ežerai, upės, kalvos, slėniai, atodangos);
- Išvystyta paslaugų sfera (puikus apgyvendinimas, išplėtotą infrastruktūrą);
- Kita (įrašykite)

5. Per kokias informacinės sklaidos priemones sužinote apie lankytinas vietas Lietuvoje?

- Internetas;
- Turizmo informacijos centrai;
- Spauda, televizija, informacinės brošiūros;
- Draugų, artimųjų rekomendacijos;
- Informaciją gaunate kitais būdais (įrašykite)

6. Ar esate girdėję terminą alternatyvus turizmas ?

- Taip, esu girdėjęs(-usi) ir žinau ką tai reiškia;
- Taip, esu girdėjęs(-usi), bet nežinau ką tai reiškia;
- Ne, nesu girdėjęs.

7. Ar Jums yra tekę naudotis lentelėje pateiktomis alternatyvaus turizmo rūšimis? Pasirinkite Jums tinkamą atsakymo variantą.

	Taip	Ne
Kaimo turizmas	☐	☐
Ekoturizmas	☐	☐
Sveikatos turizmas	☐	☐
Miesto turizmas	☐	☐
Kultūrinis turizmas	☐	☐
Socialinis turizmas	☐	☐

8. Įvertinkite kaimo turizmo teikiamų paslaugų būtinumą 5 balų skalėje.

5 - labai svarbu, 1 - visiškai nesvarbu.

	5	4	3	2	1
Patalpų nuoma pokyliams, konferencijoms, seminarams;	☐	☐	☐	☐	☐
Pirtys, baseinai, kubilai;	☐	☐	☐	☐	☐
Vandens pramogos (ežere, upėje, tvekinyje);	☐	☐	☐	☐	☐
Aktyvus sportas (sporto aikštelės, jodinėjimas, išvykos pėsčiomis/dviračiais/keturračiais, golfas, tenisas ir kt.);	☐	☐	☐	☐	☐

Žvejyba, uogavimas, grybavimas;

Žaidimų aikštelės, atrakcionai ir kitos pramogos vaikams ir suaugusiems.

**9. Įvertinkite sveikatos turizmo teikiamų paslaugų būtinumą 5 balų skalėje.
5 - labai svarbu, 1 - visiškai nesvarbu.**

	5	4	3	2	1
Masažų paslaugos;	☐	☐	☐	☐	☐
Kūno priežiūros paslaugos (kūno įvyniojimai, aplikacijos natūraliais ar performuotais gamtiniais sveikatos veiksniais);	☐	☐	☐	☐	☐
Veido priežiūros paslaugos (veido masažai, aplikacijos, kaukės natūraliais ar performuotais gamtiniais sveikatos veiksniais);	☐	☐	☐	☐	☐
Vandens procedūrų paslaugos (natūralių ar performuotų gamtinių sveikatos veiksnių bei kitų terpių vonios, povandeniniai masažai, dušai);	☐	☐	☐	☐	☐
Pirčių paslaugos;	☐	☐	☐	☐	☐
Baseinų paslaugos;	☐	☐	☐	☐	☐
Kūno kultūros paslaugos;	☐	☐	☐	☐	☐
Aromaterapija;	☐	☐	☐	☐	☐
Dietoterapija;	☐	☐	☐	☐	☐
Psichoterapija;	☐	☐	☐	☐	☐
Fizioterapija	☐	☐	☐	☐	☐
Odontologija;	☐	☐	☐	☐	☐
Plastinė chirurgija;	☐	☐	☐	☐	☐
Sveikatos ištyrimas (patikrinimas) ir ligų diagnostika.	☐	☐	☐	☐	☐

**10. Įvertinkite kultūrinio turizmo teikiamų paslaugų būtinumą 5 balų skalėje.
5 - labai svarbu, 1 - visiškai nesvarbu.**

	5	4	3	2	1
Koncertų, teatrų lankymas;	☐	☐	☐	☐	☐
Menų galerijų, muziejų lankymas;	☐	☐	☐	☐	☐
Dalyvavimas edukacinėse senųjų liaudies amatų pamokose, skirtose turistams;	☐	☐	☐	☐	☐
Vietos gyventojų tradiciškai mėgstamų vietų aplankymas;	☐	☐	☐	☐	☐
Kultūros ir gamtos paveldo objektų lankymas.	☐	☐	☐	☐	☐

**11. Įvertinkite ekologinio turizmo teikiamų veiklos rūšių svarbumą 5 balų skalėje.
5 - labai svarbu, 1 - visiškai nesvarbu.**

	5	4	3	2	1
Laukinės gamtos stebėjimas, gamtos lankymas;	☐	☐	☐	☐	☐
Paukščių stebėjimas;	☐	☐	☐	☐	☐
Dabartinių kultūrų pažinimas (etnografiniai turai);	☐	☐	☐	☐	☐
Kaimo turizmas (kaip senosios kultūros formos);	☐	☐	☐	☐	☐
Žygiai pėsčiomis, žirgais, slidėmis, šunų kinkiniais;	☐	☐	☐	☐	☐
Nakvynės palapinėse, po atviru dangumi;	☐	☐	☐	☐	☐

Plaukimas įvairiomis bemotorėmis priemonėmis (valtimis, baidarėmis, kajakais, kanojomis, plaustais);

Nuotykių turizmas (gamtos pažinimas derinamas su fizinės ištvermės reikalaujančiais žygiais).

12. Įvertinkite miesto turizmo teikiamų paslaugų būtinumą 5 balų skalėje.

5 - labai svarbu, 1 - visiškai nesvarbu.

	5	4	3	2	1
Miesto paminklų, muziejų lankymas;	☐	☐	☐	☐	☐
Istorinių, architektūrinių objektų lankymas;	☐	☐	☐	☐	☐
Miesto festivalių, švenčių lankymas;	☐	☐	☐	☐	☐
Naktinių klubų, diskotekų lankymas;	☐	☐	☐	☐	☐
Pramogų ir laisvalaikio centrų lankymas.	☐	☐	☐	☐	☐

13. Socialinio turizmo tikslas – turizmo paslaugos prieinamos kiekvienam.

Kuris iš pateiktų socialinio turizmo skatinimo atstovų, Jūsų nuomone, duoda daugiausiai naudos.

Įvertinkite 5 balų skalėje: 5 - labai naudinga, 1 - visiškai nenaudinga.

	5	4	3	2	1
Turizmo paslaugų teikėjai;	☐	☐	☐	☐	☐
Turistai (esame vieni už kitus atsakingi);	☐	☐	☐	☐	☐
Valstybiniai fondai, visuomeninės organizacijos;	☐	☐	☐	☐	☐
Kompanijos – darbdaviai (nemokamos/dalinai kompensuojamos ekskursijos ir pan.)	☐	☐	☐	☐	☐

14. Įvertinkite alternatyvaus turizmo rūšis pagal Jūsų prioritetus?

	Svarbu	Neturiu nuomonės	Nesvarbu
Kaimo turizmas	☐	☐	☐
Ekoturizmas	☐	☐	☐
Sveikatos turizmas	☐	☐	☐
Miesto turizmas	☐	☐	☐
Kultūrinis turizmas	☐	☐	☐
Socialinis turizmas	☐	☐	☐

15. Kiek vidutiniškai kartų per metus naudojotės šiomis alternatyvaus turizmo rūšių paslaugomis?

	Visai nesinaudoju	Rečiau nei kartą per metus	1-2 kartus per metus	3-4 kartus per metus	Dažniau nei 4 kartus per metus
Kaimo turizmas	☐	☐	☐	☐	☐
Ekoturizmas	☐	☐	☐	☐	☐
Sveikatos turizmas	☐	☐	☐	☐	☐
Miesto turizmas	☐	☐	☐	☐	☐
Kultūrinis turizmas	☐	☐	☐	☐	☐
Socialinis turizmas	☐	☐	☐	☐	☐

16. Jūsų nuomone, ar alternatyvus turizmas yra populiarus Lietuvoje?

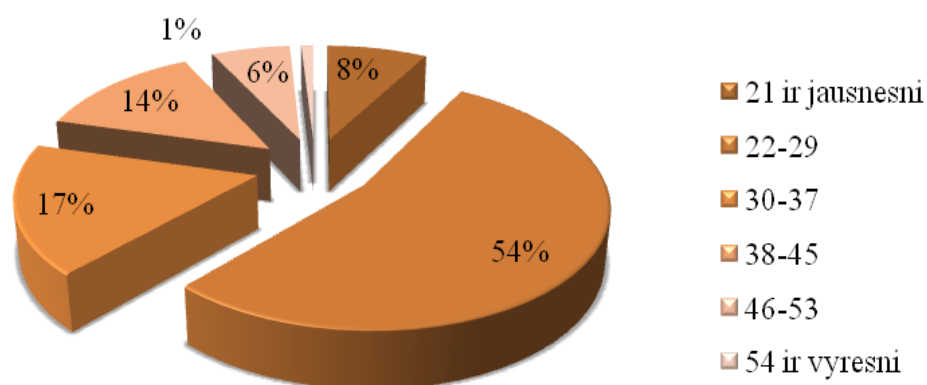
- Taip, labai populiarus;
- Pakankamai populiarus;
- Npopuliarus;
- Neturiu nuomonės.

**17. Kaip vertinate alternatyvaus turizmo rūšių plėtros perspektyvas Lietuvoje?
Kiekvieną rūšį įvertinkite 5 balų skalėje: 5 - labai perspektyvu, 1 - neperspektyvu.**

	5	4	3	2	1
Kaimo turizmas	☐	☐	☐	☐	☐
Ekoturizmas	☐	☐	☐	☐	☐
Sveikatos turizmas	☐	☐	☐	☐	☐
Miesto turizmas	☐	☐	☐	☐	☐
Kultūrinis turizmas	☐	☐	☐	☐	☐
Socialinis turizmas	☐	☐	☐	☐	☐

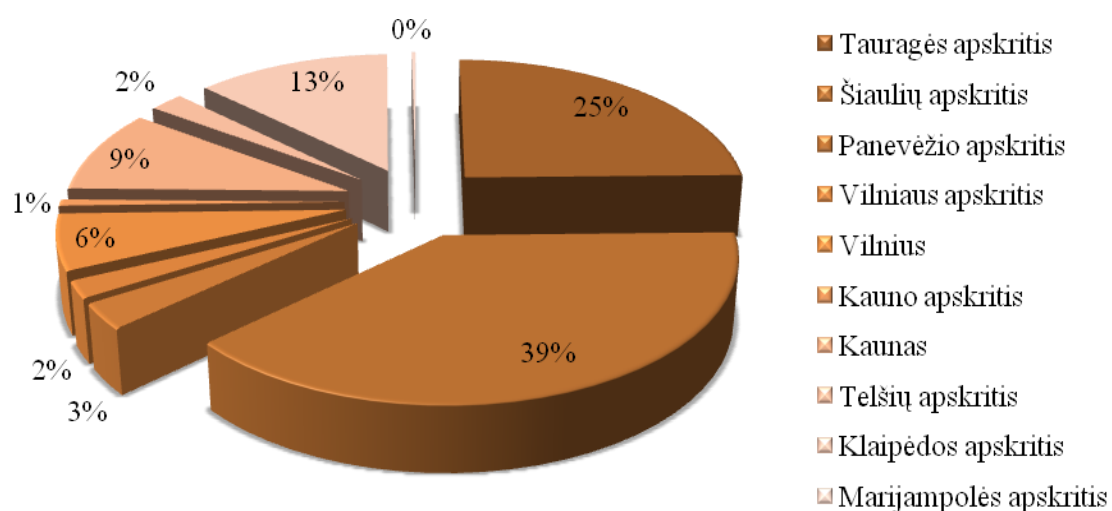
Ačiū už Jūsų nuomonę! Linkių įsimintinų ir turiningų kelionių Lietuvoje!

Respondentų sociodemografinės charakteristikos

a) Respondentų pasiskirstymas pagal amžių, %, N=409

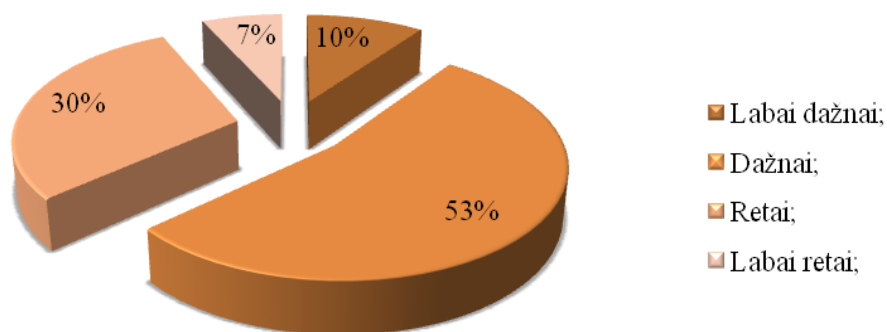
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

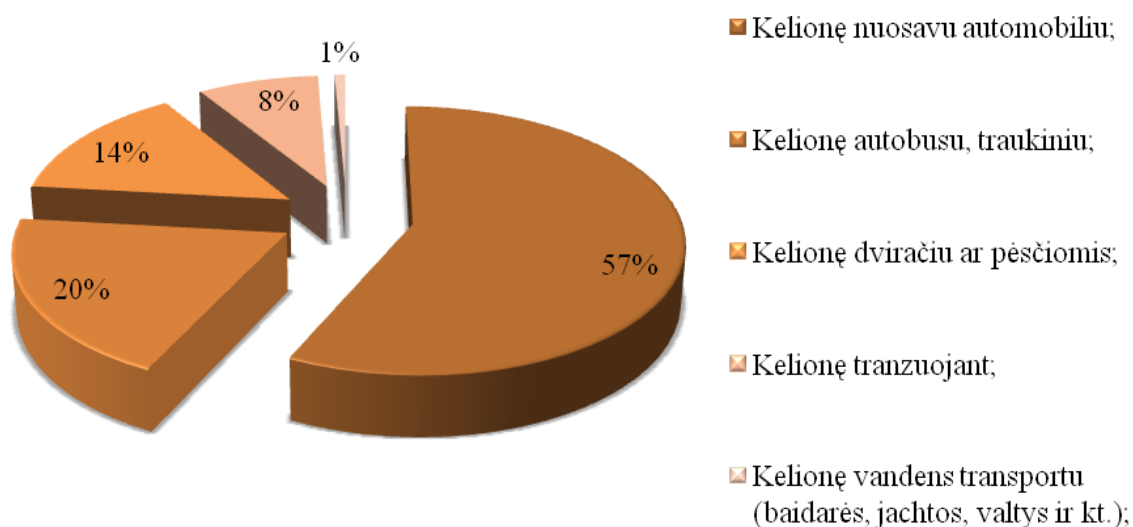
b) Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą, %, N=409

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

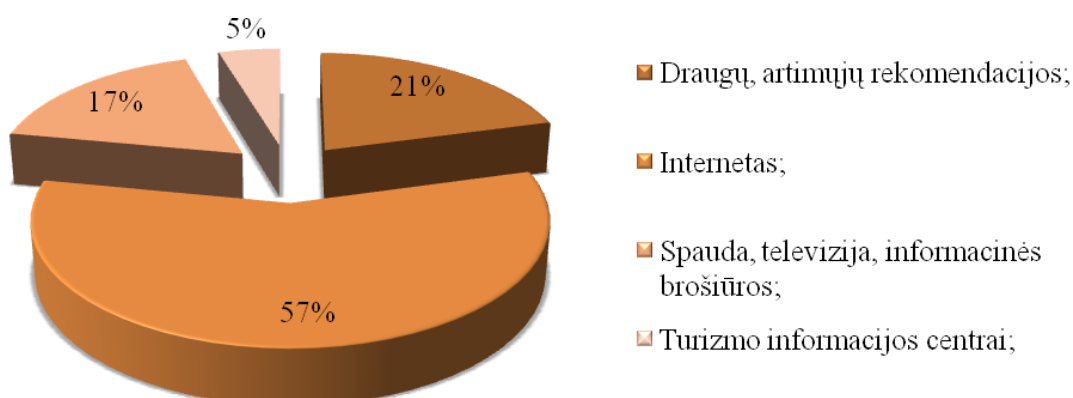
Alternatyvaus turizmo poreikio atskleidimo tyrimo vietinių turistų nuomonių aspektu rezultatų analizė

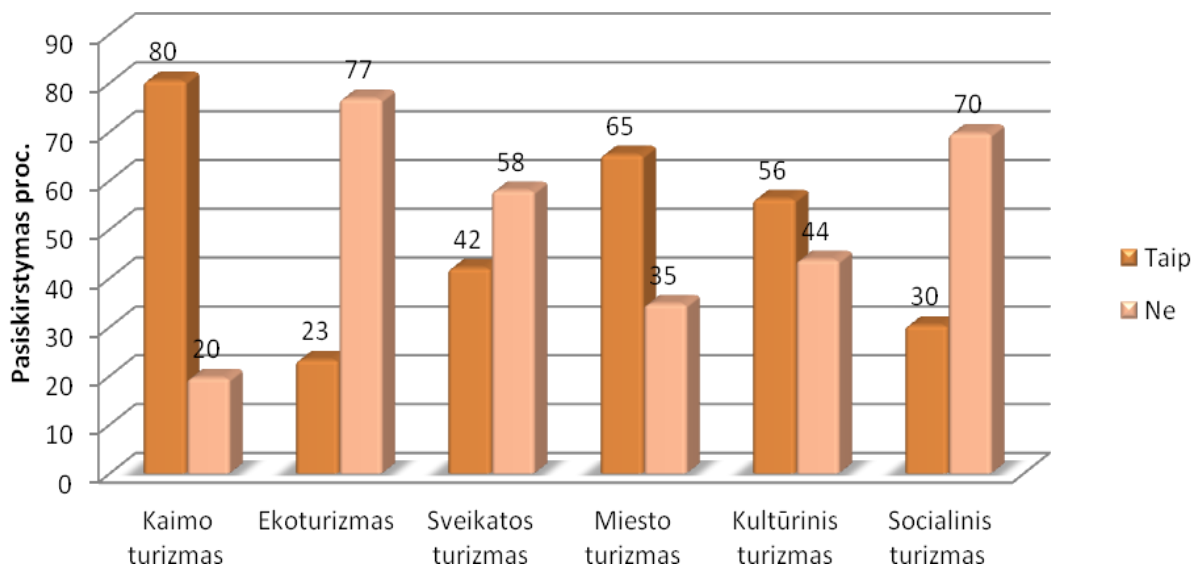
a) Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal keliavimo Lietuvoje dažnumą, %, N=409
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

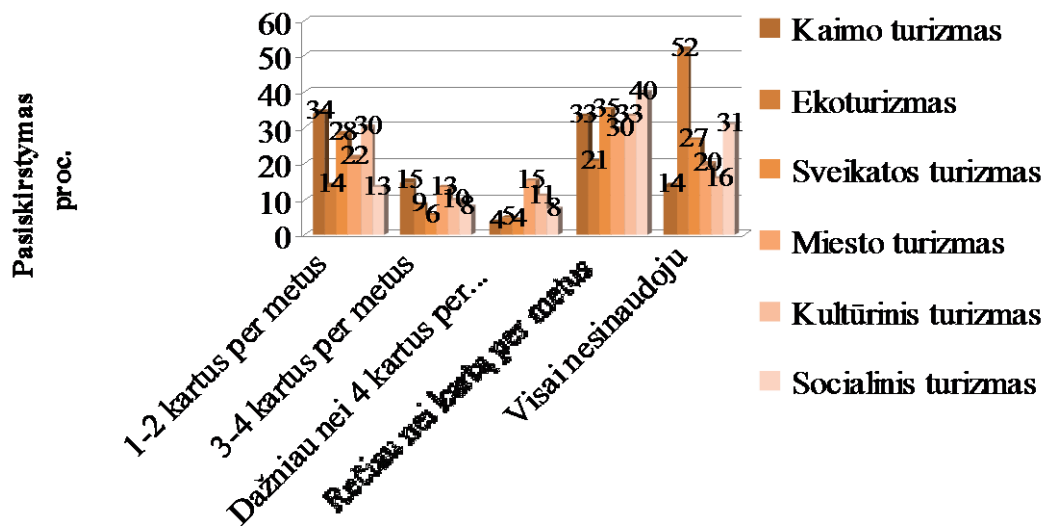
b) Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal keliavimo Lietuvoje būdą, %, N=409
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

c) Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal informacijos gavimą per informacinės sklaidos priemones apie lankytinas vietas Lietuvoje, %, N=409
 Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

d) Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal naudojamą alternatyviomis turizmo rūšimis Lietuvoje, %, N=409
 Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais

e) Respondentų nuomonių pasiskirstymas pagal keliavimo dažnumą, renkantis alternatyvaus turizmo rūšis Lietuvoje, %, N=409
 Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo rezultatais